

DOM IN SVET



LETO XVII.

1904.

ŠTEV. 3.

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: V smrtni senci. Baltiška povest. (Dalje)	129
Anton Medved: Job. Svetopisemska zgodba. 9., 10., 11., 12.	139
L. Lenart: Ivan Petrovič Kotljarevskij	142
I. Istina: „Čez plan“	148
O. Ves. Kovač: V kitajski malikovalnici. Narodopisna črtica. (Konec)	149
Silvin Sardenko: Jaz pojdem	153
Fr. S. Finžgar: Iz modernega sveta. Roman. (Dalje)	154
Roman Romanov: Moč. Novela. (Konec)	161
Cvetko Slavin: Zvezde so se križale	165
Mira Wagnerjeva: Na vasi fantje pojejo	165
Fran Kolenec: Vulkanizem	166
Mira Wagnerjeva: Padajo snežinke	170
Književnost	171
To in ono	179
A. Breznik: Slovarski navržki	191
Šah (na ovitku).	

SLIKE.

Priloga: Žalostna Mati božja. Rafael Donner.

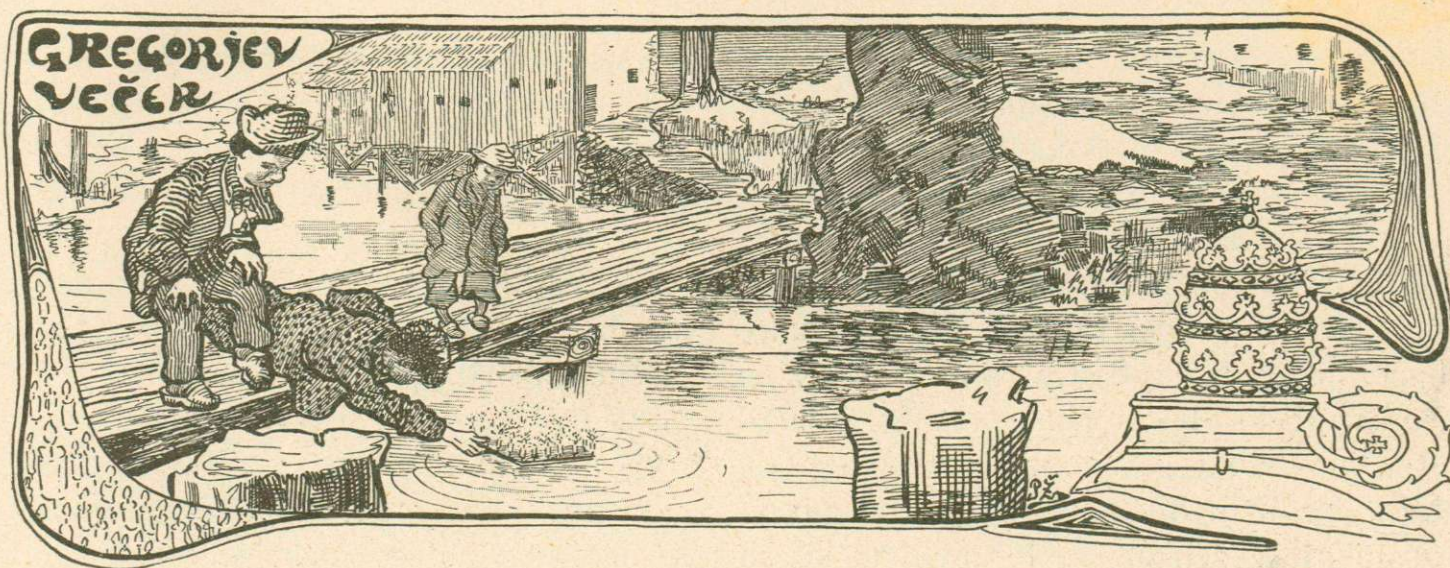
V Kovačnici. Al. Eckardt. — Ivan Kotljarevskij. — Spomenik Kotljarevskega v Poltavi. — Prizor iz začetka „Eneide“. — Prizor iz „Natalke-Poltavke“. — Prizor iz „Moskala-Čarivnika“. — Kitajska malikovalnica. — Nastanek Jurijevega ognjenika v Egejskem morju meseca februarja 1866. — Pred nevihto. Peter Žmitek. — Ziljanka. — Baron Jurij Vega. — Mikado otvarja japonski državni zbor. — Čoln ruske ladje izpusti torpedo. — Mutsu Hito, japonski cesar. — Hurako, hči kneza Išijo Tadaoka, japonska cesarica. — Iz korejskega mesta. — Korejci. — Korejski cesar Yihöng. — Korejska dvorna plesalka.

Listnica uredništva. Podravski. Uverjeni smo: da ste nam poslali manj pesmi v oceno, bile bi tiste boljše. Zakaj semtertam res zazveni iz Vaših stihov nekaj kakor odmev prave poezije. Zato Vam nikakor nočemo jemati poguma. A pazite, da Vam nikoli nikjer več ne uidejo gorostasnosti, kakršne so n. pr. té-le: „Srce pa moje se zaziblje — kot parobrod na vrh morja...“ Ali: „Otrpnjen svet je vedno bolj — in plemena mrjó stotera — enako kakor umira — vol...“ (groza!)... Ali: „Velika mesta res so lepa — a množica, ki v njih živi — je slabši kakor puhla repa — ki na jesenski njivi spi...“ Itd. Tudi jeziku bode treba še malo pile. Zdravi! — G. M. J. v Příbramu. — Poslane tri pesmi niso baš slabe, vendar smo jih za zdaj rajši odložili. Saj veste: „Kritiki, to so hudi možje“ — zlasti če ocenjujejo — nas. V Sardenkovi zbirki „V mladem jutru“ so našli le deset pravih pesmi... Zato tudi Vi še kaj boljšega ustvarite, da Vas ne bodo! Sicer pa hvala Vam, da seanimate za naš list! — Fulgur. Vaš sonet je po bliskovo zletel v koš. — Rado Radič. „Veni, da niso posebne vrednosti“, pravite sami o svojih proizvodih. Ponižnost je resnica — tudi v tem slučaju.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: **„Marijanišče“**. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravištvo v „Marijanišču“



BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.



V.

Ali čujete s prostranih travnikov pri staroslavnem mestu Velegostu ta nenavadni šum in hrum? To je šum kakor šum silnih voda, to je hrum kakor hrum z bojnega polja. Vi ga čujete pa vprašujete: Kaj neki pomeni to vrenje in šumenje? Ej, bratci in sestrice, poslušajte samo ono pesem, ki doni s teh travnikov, pa boste precej vedeli, kaj se godi in vrši danes tukaj:

Slavimo sveto stravo
pobratimu v proslavo:

to bil je junak,
to bil je orjak,
ljubimec prej Devane
zdaj dravec je Morane.

Življenje je trenutek
prepičlih dni osnutek:

Muževna mladost,
kipeča živost
z Devano cvetno vzide,
z Morano pa zaide.

Naj duša mu ne blodi
po drevju in po vodi:

v nav solčno-svetál,
zelenkasto-zal
jo nesi žarka Živa,
da tam medico vživa!

Sedaj pa veste: lepa slavnost se vrši danes na teh travnikih, slavnost sicer ne tako veselega spomina kakor oni dan v Velegradu, ko je bil vstoličen novi nadknez, vendar lepa staroslovenska slovesnost: Bodriči slavé „trizno“ in „stravo“, mrtvaško igro in gostijo v proslavo umorjenega ljudskega voditelja Pluzona, načelnika vstajnikov proti nadknezu Gotšalku in njega krščansko-nemškim privržencem.

In veste, kdo je vprizoril to mrtvaško slavnost? Kdo drugi kakor provzročitelj vseh novejših pokretov v Bodričih — svečenik Slavomir!

Tisti dan, ko je bil Krut slovesno vmješčen v Velegradu, pa je ob koncu vmestitve postal tako resno zamišljen in je njegov obraz prepregla tako mračna senca, je svečenik sam pri sebi takoj dejal: — To senco je treba pregnati. A kako? Starec se je zamislil, pa se ni mogel domisliti nobenega hitro in uspešno delujočega sredstva. Kakor bi si hotel iz nebeških višav izprositi pravo misel, je pogledal kvišku. In glej, koga je zagledal pri oknu gorenjega nadstropja v hiši velmoža Borislava, stoječi poleg posadnikov? Slavico, Pluzonovo hčerko, ki je z očitvidno pozornostjo zasledovala razvoj

slavnosti. — Ta bode spravila Kruta v dobro voljo, če sploh kdo; poznam to duhovito, dobrovoljno in hudomušno deklico. Tako je veselo govoril svečenik sam s seboj. — Sicer je morda vsled očetove smrti izgubila dobrovoljnost in hudomušnost, a duhovitosti in — lepote ne. In s tema dvema lastnostima bode zatrdno danes razvedrila mračno Krutovo čelo. In ne samo danes, kratkočasila in v dobri volji ohranjevala ga bode tudi v bodočih dneh njegovega življenja — kot njegova žena . . . In medtem ko so pred nadknežji prestol prihajali posadniki mest in gradov in županje in prisegali Krutu vdanost in zvestobo, je starec dalje snoval take-le osnove sam pri sebi:

— Da, žena Krutova mora postati Slavica. To misel, ki se mi je spočela v glavi, ko ob smrti knežnje Viljenice, moram še vdejstvi, preden pride póme Morana. Če mu je umrla Viljenica, pa naj postane njena sestrična njegova ženica. Na ta način se najboljše razvozlja kolikortoliko zapletena bodriška politika. Bodriči bodo zadovoljni in se bodo videli s tem počesčene, da je novi nadknez vzel Bodričanko za ženo. In ker je bil Slavičin oče Pluzon med njimi veleugleden, bodo tem zadovoljnejši. Da je Slavičina mati Zorana umorjenega Gotšalka sestra, nič ne dé: saj je vsem znano, da je navdušena Slovenka in vkljub temu, da je krščena, privrženka stare narodne vere. In to bode Krutu še v hasek: kot soprog hčere Gotšalkove sestre bode zadobil tem večjo veljavo in vsestransko priznanje tudi pri onih, ki so bili in so — vsaj skrito — še pristaši Gotšalkove rodbine. Da, da: to zamisel moram vdejstvi . . .

Po dovršenih predpisanih obredih knežje vmestitve je poslal Slavomir kar na svojo odgovornost slà v Borislavovo hišo povabit Slavico, naj pride v knežji dvorec, kjer je bil slavnostni obed, h kateremu so bili povabljeni vsi veliki župani in odličnjaki, dočim si je preprosti narod poiskal krepčila in hladila v krčmah in pod mnogoštevilnimi šatori. Toda mladenka je povabilo odločno odklonila, češ da še ni minil čas žalovanja

po umorjenem očetu, torej se ne more vdeležiti nikakih veselíc: prišla je le pogledat vmestitev in se še to popoldne vrne domov v Velegost. Slavomir je poznal njeno trmoglavost, zato je ni dalje vabil.

Veseli so bili vdeleženci slavnostnega obeda v knežjem dvorcu, veselo je bilo po mestu ljudstvo. Skoraj vsak trenutek je prišla pred dvorec nova truma navdušenega naroda in viharno klicala: „Živel nadknez!“ Krut se je sicer prikazoval na pomolu in se narodu vljudno smehljaje zahvaljeval — ali tista mračna senca kar ni mogla izginiti z njegovega lica.

Proti mraku, ko je še po vsem mestu vladalo živahno, semtertja že razposajeno veselje, se je Krut za nekoliko časa umaknil v posebno sobo. Slavomir je šel drzno za njim.

„Kaj ti je vendar danes, mladi moj gospodarček“, je nagovoril pri oknu stoječega nadkneza, „da si tako slabe volje, kakor da te v srcu kaj kolje? Preženi skrbi ali srčne boli — sploh kar te že teži. Saj si vendar dosegel najvišjo čast in oblast in z njima srečo največjo.“

„Srečo? Res sem prejel veliko oblast, toda ali ta vedno osrečuje človeka? Veš, kaj pravi pregovor: Od kupice do ustnic je široka pot.“

„Beži mi, beži s tako mrtvaško-resnimi mislimi! Bodi vesel: poglej, kako te narod ljubi!“

„Kdo ve, ali iz srca, in kako dolgo bode trajala ta ljubezen? Črna slutnja me navdaja, da moja vlada ne bode srečna.“

„Slutnja? Kaj hoče slutnja? Po tem, kar si doživel danes, ti pač ni treba imeti žalnih misli glede bodočnosti. Ona zavržena trojica ti je zavdala take misli.“

„Res je to. Veš, kaj je rekel Gojnik odhajaje? Kogar sreča boža, reva njegova koža.“

„Se bodeš ti oziral na besede takega pustolovca? Ne bodi smešen! Sploh pa: zakaj nisi zatrl teh krščanskih črvov, kakor sem ti svetoval? Veš, ravno ta dva lopova, Gojnik in Godimir, sta me bila predlanskim

speljala in spravila v ječo. Spoznal sem ju danes takoj. Že sem se mislil za Gnevom tudi jaz oglasiti in javno to povedati narodu, da bi tem odločnejše zahteval od tebe, da ju kaznuješ — da ni prišla ona zlodejeva deklica s svojo prošnjo.“

„Kaj hočeš služabnikom? Ti ravnajo po volji svojega gospoda. Zatrdno jima je bil naročil Gotšalk, da sta te speljala in izročila njegovi oblasti. Sicer si bil pa ti sam kriv, da si prišel v ječo: zakaj si se jima dal pa speljati! Saj poznaš pregovor: zapeljanec je vedno nespametnejši kot zapeljivec. Prošnje one deklice pa vendar nisem smel odbiti. Ta deklica mi kar ne gre iz glave. Kako ti je pogumna, drzna in bistroumna! Takega otroka še nisem videl.“

„In nihče drugi je ni naučil, kako naj govori, kakor lisjak Gojnik, in sicer pri Vratku, pri katerem je tudi gospod Tugumir prenočeval, kakor sem izvedel od Gneva.“

„Pa ni bila samo naučena, tudi sama je bistrega duha, kakršnega bi nihče ne prisodil poddesetletnemu otroku. Kar ne gre mi iz spomina njen junaški nastop. To je rojena vladarica.“

„Ej, ej, kaj ti pa je? Če ne bi bila deklica še otrok, bi človek mislil, da si se vanjo zaveroval. Kaj pa Pluzonova hčerka Slavica, — ali ti je ta izginila že docela iz spomina?“

„Slavica mi ne more izginiti iz spomina: preveč sem ji dolžan hvaležnosti, ker je tako lepo posredovala ljubavno občevanje med Viljenico in menoj.“

„No, in nisi imel za njo danes nobenega pogleda?“

„Kaj je tukaj —?“ je vprašal nadknez hlastno.

„Seveda je tukaj; to se pravi: bila je tukaj, a popoldne je že odšla proti domu. Prisostvovala je samo vmestitvi in sicer v oni-le Borislavovi hiši.“

„Zaboga, zakaj mi nisi tega povedal prej? Za Pluzonovo hčerko edinko se vendar najde še kak prostorček v knežjem dvorcu. In rad bi jo jaz videl, prav rad.“

„Jaz nisem tvoj dvornik-obredar. Sicer pa — zakaj je pa nisi sam povabil k slav-

nosti? Spodobilo bi se bilo pač. Jaz sem jo sicer kar na svojo odgovornost koj po dovršenih obredih povabil, naj pride sem v knežji dvorec, a ni hotela: rekla je, da precej popoldne odpotuje in se veselic sploh ne vdeležuje, ker še žaluje za svojim očetom. A meni se zdi, da je pravi vzrok njenega hitrega odhoda le ogorčenost in užaljenost, da niti nje niti njene matere nisi ti sam povabil na slavnost.“

„Obžalujem, iskreno obžalujem ta svoj pogrešek. Jako mi je neljubo, da se nisem prej spomnil svoje dolžnosti. Kaj si bodeta sedaj Slavica in njena mati mislili o meni?“

Svečenik se je zadovoljno, a rahlo, komaj vidno nasmehnil in dejal: „Ta pogrešek lahko kmalu popraviš. Kaj ti pravim, ti dragec bogov in milec moj? Priredi na čast Pluzonu, vrlemu voditelju vstaje proti Gotšalkovi vladi, nad njegovim grobom staroslavno trizno in stravo! S tem činom pokažeš javno svojo hvaležnost Pluzonu in njegovi rodbini — Slavica veš da bode neizrečeno vesela; — obenem pa z njim koristiš sam sebi in narodu: Ker so namreč pri teh mrtvaških slavnostih z mrtvaškimi gostijami združene tudi vojne igre, ohraniš in vzdržiš narod, zlasti mladino, v bojnem duhu. In tega duha, sam dobro veš, morajo biti prežeti in od njega segreti vsi Bodriči, saj nas Saksonci lahko vsak čas napadejo. Budivoj se umljivo ne bode tako izlepa odpovedal svoje pravice do bodriškega prestola, in Saksonci ga bodo — kot stari prijatelji Gotšalkove rodbine — podpirali, če jim bodo količkaj dopuščale razmere: če jih namreč ne bode nemški kralj Henrik držal preveč v strahu. Torej — —“

„Dobra, izvrstna misel! Vdejstvijmo jo!“

„In sicer kar najhitreje. Čakaj, kdaj bi slavili trizno? Že vem. Trizne so navadno tri, kakor veš: štiridesetnica, poluletnica in obletnica. In glej: ravno danes osem dni bode preteklo štirideset dni po pogrebu Pluzonovem. Praznujmo torej danes teden nad njegovim grobom v Velegostu trizno štiridesetnico.“

„Dobro. Sporočimo to precej gospe Zorani in Slavici v Velegost in tu zbranemu narodu,

saj ga je še vse polno po ulicah, v gostilnah in pod šatori!“

Nadknezovi glasniki so kmalu potem oznanjali po ulicah ta nadknezov ukrep in vabili ljudstvo s starošegnimi besedami: „Pridite torej v Velegost na trizno in stravo, da proslavimo umrlega slavo!“

In narod je ploskal in vzklikaval, da bode prišel rad in v obilnem številu. — —

Vidite, tako je prišlo do te šumne in hrumne mrtvaške slavnosti, ki se vrši danes na travnikih pri staroslavnem mestu Velegostu. Zbranega vidite nenavadno obilo ljudstva iz vseh bodriških plemen: malokaj toliko, kolikor je bilo na teh travnikih pestrih rož, vidite tu danes pisanih noš. Ah, kako je vesel povzročitelj in prireditelj te slavnosti, Slavomir! Tik pred južnimi mestnimi vratni zraven groba Pluzonovega je postavljen visok, s črnimi pregrinjali prevlečen oder. In na tem odru stoji poleg nadkneza Kruta, Pluzonove soproge — vdove Zorane in nje hčerke Slavice svečenik in z žarečimi očmi gleda veličastni prizor, ki se odpira pred njim: od odra pa tja do gozdička stoje v dveh vrstah, — ti vrsti kajpada v veliki razdalji — dolge mize, ki jih je Zorana dala obložiti s kruhom in pijačo. Okrog teh miz pa se vse tare ljudstva. Na prostoru med vrstama miz stoje bodriški mladci, sami korenjaci, z orožjem v roci. Svečeniku se širijo prsi in svetega veselja mu žare oči... In on, ki je provzročil to slovesnost, jo je moral kajpada tudi otvoriti. In otvoril jo je z vznesenimi besedami:

„Slavimo, bratje blagi in sestre drage sveto stravo v čast in proslavo velikega Pluzona, ki je padel pod vražjim, nečastno krvavečim mečem kot žrtev domoljubja vročega. Bodi mu večna pamet, večna čast! Za vero staro se je bojeval in za prostost očine, skupno drage, dokler ni padel v naročaj Morani. Kaj hočemo: zemljanu je odmerjen življenja tek do pičice natanko: odmerile so mu ga Rojenice, sodnice nepremotne, samo-svoje. Sedaj gre ta, sedaj pa ta s sveta. V mladosti gre eden, v starosti drugi. Le-to pa ljubijo bogovi višnji, da, če je zemljan

velik, ga hitro vzamejo, ker ga ne privoščijo zemlji borni. Tako so nam sedaj odvzeli Pluzona in k sebi ga vzprejeli v večni mir in pokoj, kjer duh, sproščen telesa, mirno žije in pije rajske slasti in radosti. Odvzeli so ga nam prezgodaj. Pa kar je, je: usodi se mora človek udati. Dolžnost nas vseh pa je, da se ga kot velikega junaka spominjamo na pristojen način. In to hočemo storiti danes. Hej, vi godni godci, pripravite godala: zapeli bomo staro pesem o stravi, potem bodo pa naši mladci, vrli junaci, zasukali orožje v bojno igro in zaplesali grobno trizno, slednjič se bomo pa gostili in pili Pluzonu v večno slavo, večno čast!“

Pod odrom sedeči gostje so zasvirali, in ob spremljevanju njih godal je ves zbrani narod stoje in odkritih glav z močnim glasom, ki je bučal kakor šum silnih voda in segal tja do neba, zapel pesem: Slavimo sveto stravo...“

Premnoge je ta prizor ganil do solz.

Ko se je razdonela veličastna žalna pesem, so pa mladi, med vrstama miz razpostavljeni borci zaplesali trizno: z meči in s kopji in s sulicami odičeni so se zavrteli in zaplesali bojni ples, bojno igro. In lepo so plesali: vitko so se znali vrteti in sukati, pri-mikati se drug drugemu in odmikati, spopadati se in odpehавati ter napade odbijati: od vseh strani jim je donela pohvala...

Na vrsto je prišla strava v pravem pomenu — gostija. Sedaj se je pa vzdignil nadknez Krut sam. V izbranih besedah se je spominjal pokojnega Pluzona kot dobrega soproga, skrbnega družinskega očeta, velikega domoljuba in osvoboditelja bodriškega naroda. „Njegov duh!“ tako je sklenil svojo napitnico, „duh možaka kremenjaka, naj nas vse navdaja, napaja s pogumom in samozvestjo in naslaja z nadami v lepo bodriško bodočnost. Na pokoj duše velikega Bodriča Pluzona! Bogovi naj mu oprostijo dušo!“

In zazveneli so zvonki vrči, in zadoneli so stoteri glasovi starošegno besedilo-voščilo: „Bogovi naj mu oprostijo dušo!“

In zopet in zopet so na poziv Slavomirov zaigrali godci pesem o sveti stravi in druge žalostinke in narodne pesmi in jih je zbrano ljudstvo pelo z glasom gromkim, da se je potresal nebeški strop, in zopet in zopet so zaplesali mladi borci svoj hrumni ples, da se je tresla zemlja pod njih nogami, in zopet in zopet se je z vrči pokojniku nazdravljalo in napivalo z zgovornimi ustmi, z navdušenimi besedami.

Ah, kako je vesel Slavomir, da se od njega vprizorjena slovesnost vrši tako lepo, tako veličastno! Kar samo se mu smeje. Pijan je veselja . . .

A vedite, o ljudje božji: nekdo izmed vdeležencev te mrtvaške slovesnosti je vendar še bolj vesel kakor svečenik Slavomir. In sicer nekdo, ki bi pravzaprav moral biti bolj kakor kdo drugi žalosten, potrft in strt. — Kaj zardevaš, Slavica, brhka Pluzonova hčerka edinka? Kaj se nemirno premikaš na svojem sedežu? Uganil sem te, kaj ne? Ti si ono bitje, ki je pri tej žalni slovesnosti najbolj veselo v svojem srcu! — In kako je to mogoče, se čudite? Vidite to je pa tako:

Takrat, ko se je Slavica po Viljeničinem pogrebu in Krutovi izvolitvi odpravljala iz Ljubeka domov v Velegost k žalujoči materi, ji je bil šepnil Slavomir na uho: „Hodi srečno, bodoča bodriška kneginja!“

Deklica je sicer odgovorila: „Ne šali se, Slavomir; to ne pristuje svečeniku!“ Vesela je pa le bila teh besed. Bile so zanjo balzam, ki je z močno dišečim svojim sokom prežl njeno vsled očetove in Viljeničine smrti ranjeno dušo, jo varoval pred morečo žalostjo in jo ohranil zdravo in svežo in živahno.

Celo pot je premišljevala te besede. In bolj in bolj so jo napajale z veseljem in srčnim zadovoljstvom in vse bolj so jo naslajale kakor petje in žvrgolenje drobnih ptic po drevju in grmovju ob potu.

Ah, saj je imela Kruta tako rada! In sicer že prej, ko je bila še Viljenica živa. Ko ga je prvokrat videla na Rujani, ji je bil prirastel k srcu. In ko je potem kasneje, posredujoč med njim in Viljenico, imela priliko ga

še bolj natanko spoznavati, se je vsa zaverovala vanj, ga občudovala in kar obožavala. Seveda tega ni smela povedati nikomur, da ga ljubi, najmanj še njemu, ki je o njem vedela, da je ves Viljeničin. Viljenico je imela rada, zelo rada, in želela ji je vse dobro, vse najboljše, tudi najboljšega ženina. Vendar so prišli trenutki, da ji je bila kar nevoščljiva lepega Kruta in je bridko plakala nad brezupno svojo ljubeznijo.

In sedaj, ko je bila knežnja Viljenica mrtva, in ji je Slavomir, v katerega je imela neomejeno zaupanje, v katerem je zrla od bogov navdihnjenega preroka — vidca, dal za na pot tako lepo popotnico, one besede namreč, je žalovanje za knežnjo — prijateljico — bolj in bolj izpodjedala neka pristrčna radost, združena z zelenimi, jasnimi nadami.

In tudi na očetovem grobu ni domov prišedši nič tako žalovala, kakor je pričakovala mati. Sploh se je potem doma vedla tako čudno: žalostna ni bila, pa tudi ne vesela; zamišljena je bila, če je sedela z materjo v vrtni lopi, zamišljena je hodila okrog; sladek nemir se ji je bral v očeh; na obrazu, na vsem telesu, na vsaki njeni kretnji, v vsaki besedici, ki jo je izpregovorila — ah, vedla se je kakor strastna zaljubljenka v narodni pesmi: Ljubljencu veljajo vse njene misli in vsi utripi njenega srca. Samo njega ima v čisli. Dragec je svetlega, bistrega pogleda. Stoji pred njo kot krasna slika. Ona ne more nič delati, ne veziti, ne prestiti, ne plesti; povsod meni, da ga vidi. Vetrove, valove, ptice kliče, naj ji bodo ljubeznivi poslanci k dragemu. Mesec in nebeške zvezde prosi, naj ga vodijo, spremljajo in čuvajo. Ob potoku, v gozdičku, vsepovsod ji kipé iz prsi ljubavni vzdih. Kolikor je zvezd na nebu, toliko je njenih misli nanj. Življenje brez dragega se ji zdi delo tkalca brez čolniča, delo kosca brez brusnika. Da bi se le skoraj vrnil zdrav in čil! Ali morda ga ne bode več nazaj: morda se je že poročil z drugo ženko, s smrtjo grenko . . . Pa čeprav pride, ali jo bode še pogledal, ali jo bode še maral? Morda jo je prej s svojo ljubeznivostjo samo varal . . .

„Ali me bode maral Krut?“ se je vpraševala neprestano tudi Slavica. „Slavomir bode sicer lahko delal za najino zvezo. Ali če me Krut ne mara, bode zaman vse njegovo prizadevanje. Pa saj bodem kmalu videla: če me mara, bode mene in mater za trdno povabil k slovesni vmestitvi.“

In čakala je in čakala. Dan vmestitve se je bližal. A od nikoder nobenega sla z vabilom. „Sama od sebe pa tudi ne grem k vstoličenju“, je dejala ključovalno. Na predan slavnosti se pa vendar ni mogla premagati: zasedla je konjiča in v spremstvu dveh hlapcev zdirjala v Velegrad gledat vmestitev.

In pozorno, kakor morda nihče, jo je gledala z okna prijateljske Borislavove hiše, pozorno in z rdečico na licu opazovala zlasti novega nadkneza.

Po vmestitvi je bila sklenila iti precej domov. In je res šla, ne oziraje se na Slavomirovo vabilo. „Krut naj izve, da sem užaljena!“ je dejala odhajaje. Odšla je ključovalno, ali na potu je na skrivaj večkrat trnila svetlo solzo iz očesa.

Kako je bila pa veselo presenečena, ko je drugi dan došel v Velegost Krutov poseben sel z naznanilom, da je nadknez sklenil prihodnji teden ta in ta dan praznovati z narodom nad Pluzonovim grobom svečano trizno in stravo! Z največjim veseljem in navdušenjem je začela z materjo koj delati priprave za to slovesnost, in sicer velike, izvenredne.

In ko je prišel slovesni dan, — ko ji danes nadknez Krut pred vsem narodom tako ljubeznivo dvori, je vsa vesela, vsa srečna, vsa blažena.

Slavomir razigrane volje kliče: „Hej, vi godci z vedno lačnimi želodci, zaigrajte! In vi brhki borci, zaplesajte!“ In godci igrajo, mladci plešejo bojni ples, ljudstvo pòje in pije, Slavica pa toči solze. A to niso solze žalostnice, to so solze radostnice —

VI.

Pet ur že je trajala trizna in strava. Izmučeni so bili že godci, upehani so bili mladci-borci, in utrujeni so bili že tudi gledavci in

poslušavci. Zato je nadknez dal znamenje, da bodi konec mrtvaški slovesnosti. Še enkrat je Krut nagovoril narod, se mu zahvalil za obilno vdeležbo, velel, naj gredo sedaj domov, vsak po svojih opravkih, a naj bodo vedno pripravljeni za vojno, ker vsak čas lahko prihrumi vojni vihar s saksonskega jugozahoda ali z danskega severa: on bode že natanko opazoval in zasledoval kretanje in namere Saksoncev in Dancev ter narod o pravem času obvestil in poklical pod orožje. Še je svečenik Slavomir vdeležencem dal blagoslov — pa so se začeli razhajati.

Nadknez Krut je ostal dva dni v Velegostu pod gostoljubno Pluzonovo streho. Z njim je ostal v mestu tudi svečenik Slavomir in nekateri najodličnejši boljari. V teh dveh dneh se je posvetoval z njimi o notranji upravi in o obrambi dežele. No, glede obrambe se ni bilo treba dolgo razgovarjati: saj se je rujansko brodovje še vedno nahajalo v ljubeškem zalivu — rujanski knez Grin ga je dal Krutu na razpolago — v obrambo bodriške zemlje na severu; ob Labi sta pa tudi še vedno stala dva praporca na straži proti Saksoncem. Narod pa je tako vedno pripravljen. Poveljnikom je poslal le natančnejša navodila, kako naj opazujejo po slih-ogleduhih gibanje nasprotnikov — pa se je odločil, da bode potoval po deželi in obiskal najimenitnejša mesta in gradove. Med tem časom bodo njegovi ljudje uredili knežji gradec velegrajski za njegovo stolico.

Vedel se je pa nadknez ta dva dneva v Pluzonovi hiši popolnoma po domače. S Slavico je občeval prostodušno, odkrito, kot dober znanec — prijatelj — če ne še kaj več: Slavomirove bistre oči kakor tudi oči drugih so opazile, da je najrajši v njeni družbi. To je opazila tudi Slavica sama in bila zato presrečna, radostno zbegana, kakor prerrojena. Nobene besedice ji ni zinil Krut o ljubezni, ali ko se je odhajaje preljubeznivo poslovil od nje, ko je pred hišo zajahavši konja še enkrat dvignil pogled proti oknu, kjer je ona stala, in jo je še enkrat ljubeznivo pozdravil, so ji stopile solze v

oči — dolgo je gledala za njim in njegovim spremstvom in šepetala: „Rad me ima. Ah, saj ga imam jaz tudi. Pridi, dragec, kmalu zopet, pridi!“

In res je prišel kmalu zopet. A pred njim je prišel še nekdo drugi, ki ji je močno skalil srečo mlade ljubezni —

Nad mestom Velegostom je šumljala lep kimavčev večer z njemu lastno dobrodejno mehko in milobo.

Slavica in njena mati Zorana sta ravnokar odvečerjali v gorenji dvorani-obednici. Zorana je pospravljala po mizi. Slavica je pa stopila k oknu na vzhodni strani dvorane, ga odprla in gledala vun.

Od vzhodne, morske strani sèm je vel lahen vetrček. Bil je sicer že jesenski vetrček, a oni mili, rahli in mehki, ki človeka, utrujenega od dnevnega dela ali v globoke misli zatopljenega, tako mehko boža, kakor ročica nedolžnega deteta, in mu tako dobro dene, kakor kmetiču dobro dene pogled na bogato letino in polne shrambe in žitnice.

No, mladenka toliko da je začutila na svojem licu božanje tega vetrčka pa se je morala ozreti. V dvorano je namreč prisopla, naglo, kolikor ji je dopuščala starostna sapa, Godislava, ki je bila prej služkinja v ljubeškem nadknežjem dvorcu, a jo je po Viljeničini smrti Slavica odhajaje iz Ljubeka na njeno prošnjo vzela s seboj v Velegost.

„Bože moj, bože moj! Ali veste, kdo je prišel?“ je sopihala starka

„Kdo?“ sta hlastno vprašali Zorana in Slavica hkrati.

„Kdo bi ga bil pričakoval? Bože moj, bože moj!“

„Tako povej vendar, kdo je prišel, da si se tako prestrašila!“

Starka je lovila sapo, da bi mogla govoriti dalje. A preden je mogla nadaljevati, se je začulo na vratih trkanje, vrata se odprla, in v sobano je stopil kmetiško oblečen mladenič.

Začudeno sta ga pogledali Zorana in Slavica, češ kaj neki išče mladenič tu v noči? A ko je prišlec izpregovoril in dejal: „Sreča

in mir bodi tej hiši; vsaka nesreča naj obstoji pred vratmi!“ sta hkrati obe vzkliknili: „Budivoj! Ali je mogoče? Ti tukaj?“

„Jaz, da, nihče drugi“, je odgovoril prihajač in stopil bliže. „Dober večer, teta moja! Dober večer, Slavica! Zakaj se mi pa odmi-kata? Zakaj sta se me tako ustrašili? Ej, ej, kako prebledevata! Saj nisem prišel z onega sveta, saj sem še živ človek z mesom in s krvjo!“

„Za Boga svetega, po kaj si pa prišel lesem?“ je vprašala, Zorana drgetajoč po vsem životu.

„Mar ne smem obiskati svoje tete in svoje sestrične?“

„Ali v teh razmerah!“

„V kakšnih?“

„Saj vendar veš, da v Bodričih vlada sedaj Krut. Kaj bi bilo, če bi te zalotil tukaj?“

„Saj ga ni več tukaj. In če bi prav bil! Saj če bi se sam ne mogel braniti, bi mi zavržno pomagali vedve kot najbližji sorodnici, ne? Pa — ali mi ne bodeta veleli sesti?“

„No, le sedi! Ali misliš pri nas prenočiti?“

„Po noči me menda ne bode podili vun!“ je dejal mladenič žalostno, sedel k mizi, podprl glavo z rokama, gledal v mizo in se nekam zamislil.

Molčali so nekaj časa vsi trije

„Revež!“ je dejala Zorana, ko je zopet izpregovorila in si otrnila solzo: zasmilil se ji je nesrečni bratov sin. „Ali si prišel sam?“

„Stari zapovednik Jaroslav je z menoj.“

„In odkod prihajata? S Saksonskega?“

„Da, iz Bardevika.“

„Pa vaju ni nihče prepoznal med potjo?“

„Doslej sva imela srečo. Saj hodiva preoblečena. Poglejta, kako imam lepo obleko! Prav za knezoviča!“ je z bridkim smehom dejal mladenič, kažoč na svojo preprosto kmetiško obleko. „Zakaj pa Slavica tako molči?“

„Poslušam in gledam“, je odgovorila mladenka in zardela.

„No, Slavica, sedi, pa se kaj pogovori z njim; jaz grem v kuhinjo napraviti malo večerje“, je velela Zorana in odšla iz dvorane

vzdihujoč: „Da bi le Krut tega ne izvedel, da bi le Krut tega ne izvedel!“

Budivoj in Slavica sta molčala precej časa.

„Slavica!“ je slednjič izpregovoril knezovič nežno.

„Kaj?“ je trepetaje vprašala mladenka.

„Slavica, čuj: ali nisva bila midva nekdanj prijatelj?“

„Da. Zakaj pa bi ne bila? Saj sva si v sorodu.“

„Slavica; veš, kako sem jaz tebe imel rad?“

„Saj sem tudi jaz tebe imela rada. Izza mladih let sva si bila kakor brat in sestra.“

„Ali samo to?“

Mladenka je zardela in povescila oči.

„Slavica!“ je nadaljeval mladenič strastno.

„V mladih dneh sva si bila res samo kakor brat in sestra. Iz ljubezni bratsko-sestrske pa se je sčasoma razvila še drugačna. Veš, kaj sva se že vse pogovarjala vpričo Viljenice: kako bode prijetno, ko bodem jaz zasedel bodriški prestol, ti bodeš pa bodriška kneginja... Bodriški prestol je — žal! — sedaj zasedel tujec. Ali še ga lahko priborim. Kaj ti pravim, Slavica: Pomagaj mi z ljubeznijo svojo in — naravnost povem: pomagajta mi tudi z denarjem! Ve sta premožni, najpremožnejši v deželi. Z vajinim denarjem bodem lahko najel cele prapore vojn timer. In pomagali mi bodo tudi Saksonci. In nekaj vojn timer imam tako že okrog sebe. In pregnal bodem Kruta, pa bodeva midva zaknezovala v Bodričih...“

Slavica je dolgo molčala, potem pa dejala: „Opusti take misli! Krut je preveč močan.“

„Glas enega psa ne sega do neba.“

Plamen jeze je švignil iz Slavičinih oči. Že je imela trd odgovor na jeziku, kar se je začul s ceste topot konjskih kopit. Jezdeciprihajači so se ustavili ravno pred Pluzonovo hišo in urno poskakali s konjičev. Slavica je planila k oknu. Pa komaj je pogledala vun, se je obrnila nazaj z vzklikom:

„Budivoj, beži!“

„Kdo je pa prišel?“

„Beži, pravim? Skozi ta-le stranska vratca beži na vrt!“

„Pa zakaj naj bežim? Pred kom?“

„Tako lepo te prosim: beži! Krut je tu.“

„Pred njim pa že ne bežim.“

„Ah, ti nesrečni človek! Torej pa ostani tukaj, poletim pa jaz doli, da ga prestrežem in ustavim“, je dejala Slavica in skočila proti vratom.

A ta so se že odprla: že je stal v sobani nadknez Krut.

„Ha, tako?“ je zahropel. „Slavica, kdo pa je ta mladec, s katerim ob poznem večeru kramljaš sama?“

„Znanec izza mladih let“, je trepetaje odgovorila mladenka.

„To se vidi. In kako se imenuje ta tvoj znanec?“ je zbadljivo nadaljeval Krut.

„In kako se imenuješ ti?“ je planil sedaj s svojega sedeža knezovič. „Kdo si ti, ki motiš in kališ pošteni hiši nočni mir in počitek?“

Krut ga je prezirljivo premeril od glave do nog pa dejal oblastno in samozavestno: „Jaz sem Krut, bodriški nadknez!“

„In jaz sem Budivoj, bodriški knezovič, prvorojeni sin nadkneza Gotšalka!“ se je predstavil Budivoj in se ponosno vzravnal.

„Ha, torej je res, kar sem slišal v Tešinu: da je Gotšalkov sin Budivoj — preoblečen kajpak — šel proti Velegostu! Hahaha! Ta je pa lepa: Zdnjič se je priklatil nazaj v deželo Henrik, sedaj pa ti. Kaj stičeš tod, kaj iščeš tukaj? Henriku sem prizanesel, ker je še otrok. Ali meniš, da bodem tebi tudi?“

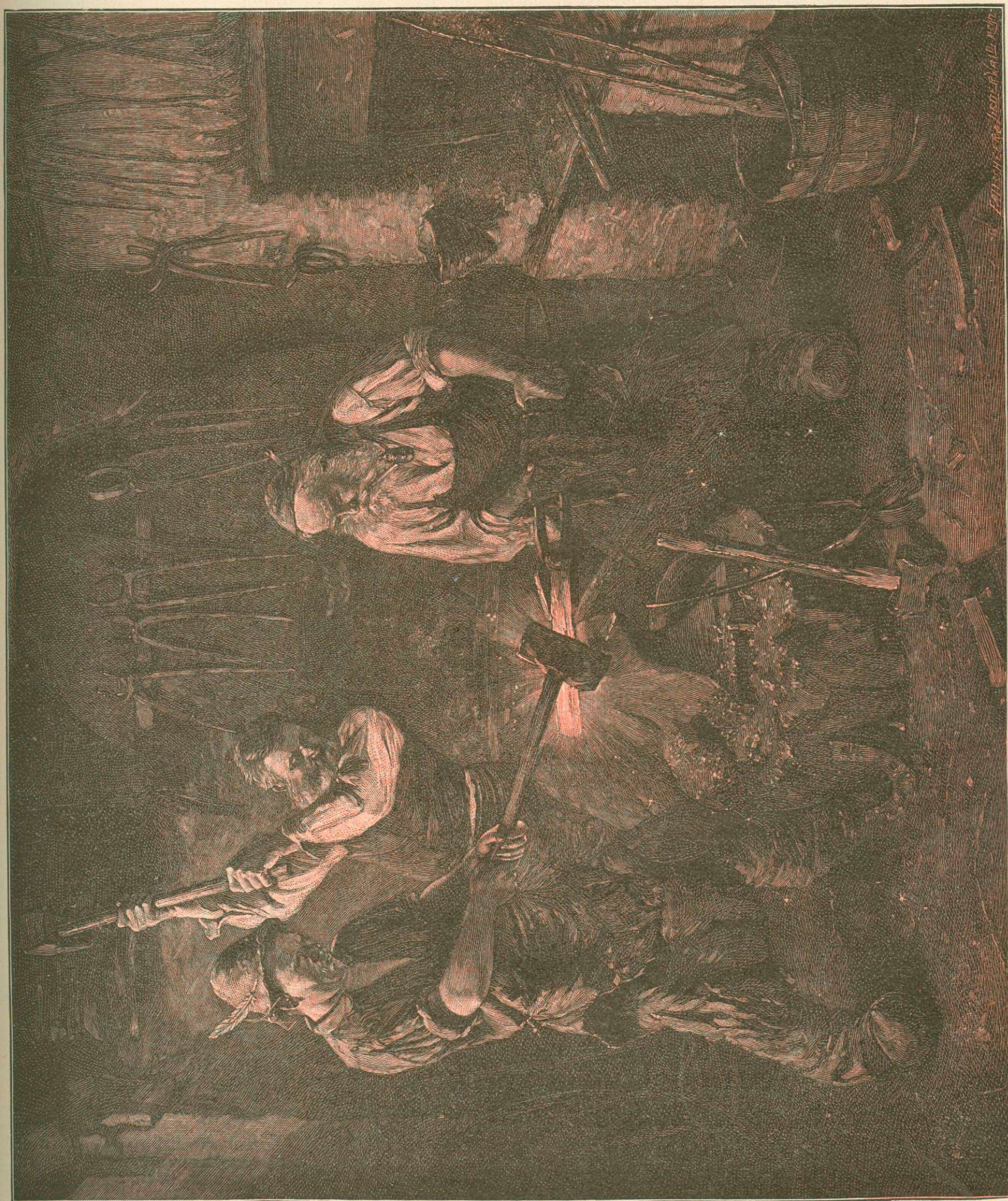
„Kdo te pa prosi prizanesbe, ti lopov, tat, vsiljivec!“

Krut je od jeze kar prebledel in prijel ročaj meča, ki mu je visel ob levem boku.

„Budivoj!“ se je zdajci od vrat sem oglasila — Zorana. Ravno preden je prišel Krut, je bila z deklo odšla v klet po pijače za Budivoja. Ko je pa prišla nazaj v kuhinjo, in so ji druge deklet povedale, da je ravno kar prijezdil nadknez in šel v gorenjo dvorano-obednico, se je tako prestrašila, da se je kar sesedla na stol. Z veliko težavo se je črez nekaj časa vzdignila in šla gor v dvorano-obednico. Slišala je zadnje besede Budivojeve pa ježno zavpila, kolikor so ji

AL.
ECKARDT:

V KOVAČ-
NICI.



dopuščale moči: „Budivoj, v moji hiši ne bode nihče žalil in s takimi priimki obkladal deželnega kneza. Tudi ti ne. Veš!“

„Kakršne priimke kdo zasluži, taki se mu dajo“, je z divje hreščečim glasom nadaljeval Budivoj. „Ali ni to lopovsko, ali ni to tatinsko: prevzeti meni dedinski prestol? Zakaj se moram jaz, velikega Gotšalka sin, potikati po tujih krajih? Misliš, tetka, da je prijetno iskati zavetja pod tujo streho, da je sladko jesti tuji kruh? Zakaj moram hoditi v taki-le siromašni obleki po zemlji, kateri bi lahko vladal kot mogočni knez? Kaj sem zakrivil? Jaz ničesar. Moje nesreče je kriv zgolj ta človek, ki se je priklatil z Ru-jane in mi prevzel dedščino. Kako mu hočem drugače reči, kakor: tat, lopov?“

„Človek, izusti še enkrat te besede in razkoljem ti glavo na mah!“ je z votlim glasom zahropel Krut in izdrl meč iz nožnice. Pri tej priči je pa tudi Budivoj izpod suknje potegnil dolgo ostro bodalo.

„Ne, ne! Za Boga svetega! Krut, lepo te prosim: bodi miren!“ je vzkliknila Slavica in skočila k nadknezu, dočim je Zorana zgrabila Budivojevo roko.

Nasprotnika sta vsled tega posredovanja ostala sicer še vsak na svojem mestu, a gledala sta se strašno sovražno in divje, kakor sta se motrila v rimskem amfiteatru gladiatorja, preden sta se zagnala drug proti drugemu.

„Vsiljivec, tat, lopov!“ je zopet siknil Budivoj.

Tedaj se pa Krut ni mogel več premagovati. „Umri, pes, pogini!“ je zakričal in dvignil meč. Že je zamahnil proti Budivoju. A v tem trenutku je dobil od zadaj tako silen udarec po roki, da mu je iz nje odletel meč daleč v stran. In preden se je še mogel ozreti, kdo je novi njegov nasprotnik, ga je le-ta od zadaj zgrabil za roke in jih privil nazaj in jih držal kakor s kleščami.

„Jaroslav, izpusti ga!“ je zavpila Slavica in izkušala odpehniti od Kruta novega njegovega nasprotnika.

Ta novi Krutov nasprotnik je bil res stari zapovednik Jaroslav. Prej je stal spodaj

pri konjih, čakajoč, kdaj ga bode poklical v hišo Budivoj ali Pluzonovih kdo. Ko je pa zagledal tuje mu jezdece, ki so se ustavili pred hišo, in mu je na vprašanje, kdo so ti ljudje, odgovoril neki hlapec, da so to Krutovi, in da je sam Krut tu, je hitro privezal konja ob drevo pred hišo in se potihoma splazil v gorenjo dvorano obednico svojemu gospodarju na pomoč. In prišel je, ravno o pravem času.

„Knezovič, suni ga z bodalom v gadje prsi!“ je zaklical Budivoju stari zapovednik, trdno, z vso močjo držeč Krutove roke, ki jih ni izpustil vkljub vsemu Krutovemu zvi-janju in naporu, da bi se rešil. „Suni ga!“ je ponovil, ko je videl, da se knezovič pomišlja.

Budivoj se je otrese Zorane in se res že hotel zagnati proti Krutu. V tem trenutku je pa Slavica zakričala: „Ne, ne, prej zabodi mene, potlej mojega Kruta!“ Vrgla se je nadknezu na prsi ter se ga oklenila okoli vratu.

„A, tako?“ je zatulil Budivoj kot v srce zadet bivoli in obstal. V plamenu žgočem, vse uničujočem so se mu bliskale oči, ko je videl, kako je Slavica držala Kruta obje-tega. Že je sklenil zabosti. A naenkrat se je premislil: vtaknil je bodalo nazaj pod suknjo, se je divje zasmel in dejal: „Jaroslav, izpusti ga! Pusti ga, Slavica!“ In ko stari zapovednik ni hotel takoj izvršiti povelja, je odločnejše ukazal: „Izpusti ga takoj! Čuješ? Velim ti!“ Tedaj je Jaroslav ubogal...

Ko se je nadknez videl oproščenega, je hitel pobirat meč. Že ga je pobral, že ga je dvignil — pa se tudi on naenkrat premislil: zarinil ga je v stran in se brez najmanjše besedice sesedel na bližnji stol — od sramote in jeze ves potr

„Z Bogom, tetka! Z Bogom, Slavica! Jaroslav, idiva nazaj v prognanstvo!“ je dejal Budivoj otožno, a odločno, in je odšel z zapovednikom iz dvorane.

Na cesti se je kmalu potem začul topot konjskih kopit. V dvorani-obednici pa je pri mizi brez glasu, kakor onemel, sedel Krut. Slavica je krčevito plakala poleg njega.

(Dalje.)

ANTON MEDVED:

JOB.

SVETOPISEMSKA ZGODBA.

9.

Tedaj je odgovoril Job in rekel:

„Zares, tvoj govor je povsè resničen!
V primeri z Bogom človek ni pravičen.

Ko bi prepirati se hotel ž Njim,
na tisoč ene ne odgovorim.

Srca je modrega, trdné moči,
kdor se ustavlja Mu, kie mir dobi!

Prestavlja gore — ôni pa ne védo
sami, kdo zvráča z jezno jih besedo.

Kdo zemljo z mesta svojega pregane,
mogočne nje stebro ve strese vse?

Kdo solncu prepove, da več ne vstane,
kdo kot s pečatom zvezdam luč zapre,
razpenja pota nébesu prostrana
in hodi po valovih oceana?

On gostosevke, palice in voz,
ustvarja v jugu zvezd kardela mila —
nihčè dejanjem ni Njegovim kos.

Njegovih del prečudnih ni števila.
Ne vidim Ga, kadar do mene pride,
ne čutim Ga, kadar od mene ide.

Če hitro vpraša ktere ga za kaj,
kdo Mu odgovor pravi hitro daj?

Kdo reči more: Kaj ravnaš tako?

Bog je, čigaver jezi se nikdo
ustavljati ne more. Svet noseči

pred Njim hrbèt uklanjajo drhteči.

Da bi Mu odgovarjal jaz potem,

ž Njim drzno besedil, o, kdo li sem!?

Ko tudi nekaj bi imel pravice,

Sodnika svojega bi prosil le,

in če Ga prosim in usliši me,
ne vérujem, da sluša moje klice;

zakaj v viharju silnem me konča

in rane moje pomnoži brez vzroka,
počitka duhu mojemu ne dá,

z bridkostjo polni me, da srce poka.

Po môči vprašaj! On je nad vse močen;

pokliči Ga pred sodbo, kdo Mu ročen
za mene more pričevanje dati? —

Ko bi se hotel opravičevati,
obsodi me sam lastni jezik moj,
ko bi nedolžnega se delal, koj
prepriča me, da greh mi ni neznan.

Četudi sem preprost in Bogu vdan,
prav tega moja duša nič ne ve.
Zato se mi življenje moje studi.
Kar pravim, eno je: da Bog vedé
hudobnika in dobro bitje zgrudi.

Če tepe enkrat, naj bi smrt zadal
in se nedolžnih kaznim ne smejal!
Hudobnikom je zemlja v roke dana,
sodnikom nje obraz zakriva Bog,
kdo drugi, če ni On izvor nadlog?

Prešli so moji dnovi, ko tekar,
okusili nič dobrega nikdar.
Šli brzo mimo so, kot bične ladje,
ki nosijo iz vročih krajev sadje,
kot orel, ki leti požrten k jedi.

Ko glas odrečem tožni svoj besedi,
obraz molčeči moj se premeni
in bolečina huda me drži.

Zavoljo svojih del sem bil v skrbeh,
ker vem, kako strašno kaznuješ greh.
Če zdaj sem kot hudobnež razupit,
čemu sem trudil se svoj čas zaman?
Ko tudi bi kot s snegom bil umit,
svetile roke moje se ko dan,
pogrezneš vendar me v nesnage gnoj,
obleki se zagnusi nad menoj.

Človeku, kateri meni je enak,
ne bodem odgovarjal, takim ne,
ki z mano vred od njih pred sodbo vsak
lahko bi bil zaslišan; saj nihče
ne zna med nama pravde razsoditi,
rok svojih na obadva položiti.

Naj Svojo šibo oddalji od mene,
naj strah iz duše tesne mi prežene,
potem govoril bom pred Njim neplah,
a zdaj besedo mi zapira strah.

10.

Življenje moje se mi v dušo grusti,
navadil sem se že nositi tovor,
zato bom s svojimi povzdigal usti
sam zoper sebe jadovit odgovor.
Govoril bom v bridkosti duše svoje:
Nikar me ne pogublaj, Bogu rečem,
zakaj obsodbi Tvoji ne utečem.
Mar dobro se Ti zdi, da me raznašaš?
Povej mi, saj sem delo roke Tvoje,
zakaj me kazni Tvoja k tlom tišči,
a kazni zločestih ljudi odlašiš?!
Mesene mari Tvoje so oči?
Kot človek vidiš mari tudi Ti?
Li Tvoji dnovi, leta se dade
primerjati s človeškim kratkim časom,
da preiskuješ grešno mi srce,
po zlobnosti vprašuješ s trdim glasom,
da poizveš, če sem se kdaj ogrešil,
ker ni ga, da bi kazni me odrešil?

Vse kroginkrog so me upodobile,
vsega me Tvoje roke naredile,
in zdaj podereš me tako namah.
Spominjaj se, da si me kakor il
izdelal — in me zopet zmaneš v prah?
Li nisi molzel me kot belo mleko
in kakor sir iz njega me zgostil?
Mesa in kože dal si mi obleko,
s kostmi in kitami si sklenil me,
življenje dal mi in usmiljenje.
Obisk Tvoj mi ohranil je duha.
Četudi skrivaš to na dnu srca,
pa vendar vem, da se spominjaš vsega.
Morda v mladosti svoji sem grešil;
če si ostal mi nekaj časa mil,
zakaj ne daš, da zdaj se rešim zlega?
Gorje mi, ako bi hudoben bil! —
Ne vzdignem glave, ako sem pravičen,
ker z revo in bridkostjo sem nasičen.
V napuhu mojem bi me zgrabil spet
kot levinjo — in vnovič me pestil.

Ponavljaj svoje priče zoper mene,
množiš nad mano muke jeze vnet.
Čez mene hodijo nadlog hijene.
Zakaj si me rodici iz telesa
na svet postavil, v ta nesrečni dan?
O, da bi rajši bil tedaj končan,
zakrit pogledu vsakega očesa!
Tako bi bil, kot da bi me ne bilo,
iz nje telesa prenesen v gomilo.
Ne bo li kmalu konec mojih dni?
O, pusti me, da vsaj nekoliko
še jokam nad boleščjo tolako,
predkar preselim se v deželo temno,
pokrito s smrtno senco v mraku črnem,
odkoder se nikoli več ne vrnem,
v deželo reve in teme podzemno,
kjer vlada smrtna senca, ni redu,
kjer trepetajo večnega strahu.“

11.

Povzame Sofar, Naamejec glas:
„Ne bo li, kdor veliko govori,
poslušal tudi? Ali bo zgovoren
zemljan pravičen le iz besedi?
Mar ti med vsemi si tako razboren,
da bi ljudje molčali pred teboj,
nikogar ni, da te osramoti?
Dejal si namreč: Čist je govor moj,
in čist pred Tvojim licem sem in vrl;
in, o, da bi govoril Bog s teboj
ter proti tebi ustnice odprl,
da bi pokazal tajne ti skrivnosti,
k pokoju bi te dvakrat zavrnilo.
Spoznal bi, da od tebe terja milo
vse manje, kot zaslužiš v svoji zlosti.
Stopinje božje bodeš li umel?
Li najdeš Vsemogočnega popolno?
Od neba višji je — kaj boš počel —
globočji od pekla — kje Ga spoznaj —!
Od zemlje daljša mera je Njegova
in širja nego morja širni kraj.
Ko bi prevrnil vse in stlačil v kepo,
kdo bi mu zoper reči mogel kaj?
Ljudi nečimernost pozna On slepo.
Ko krivdo vidi, kazni je gotova.
Nečimernik v napuh se povzdiguje,
meneč, da lahko prosto sam kraljuje,

ti pak utrdil svoje si srce
in k Njemu stezal svoje si roke.
Če voljen odpodiš hudobnost svojo,
zapreš krivicam v hram svoj drzno hojo,
tedaj obraz povzdigneš poln miru
in trden boš brez vsakega strahu.
Pozabiš tudi vseh nadlog, kot vod
odteklih, kot poldnevni žar na nebu
zvečer se ti neba posveti svod;
misleč, da si namenjen že pogrebu,
izhajal bodeš, kakor zarje vzhod.
V dnu duše bodeš nosil up zelen
in spaval v domu varnem ograjen.

Omagajo hudobnikom oči,
od njih zavetje sleherno izgine,
pregrešno upanje jim zapusti
spoznanje le in trpke bolečine.

12.

Job pa je odgovoril ter je rekel:
„Kako, vi sami vedni ste ljudje?
Modrost izmrje morda vsa za vami?
Jaz tudi pametno imam srce,
nič večji niste mimo mene sami.
Kar veste vi, kdo tega nas ne ve?
Od svojega prijatelja preziran,
kot jaz, Boga kličoč uslišan bo.
Preprost, pravičen mož je tu zatiran,
velja pred svetom bogatin samo.
Zaničevana svetla je pravičnost,
pripravljena za nedogledni čas.
V doméh razbojnikov doboš obilost,
predrzni dražijo nebeško milost,
ker vse imade v rokah njih sebičnost.

Živino vprašaj in te bo učila,
pod nebom ti naznani ptica mila,
prirodo nagovori, da pove ti,
pod morjem riba pravi ti globoka,
da vse storila je Gospodnja roka.

Vseh živih duša v rokah je mogočnih
in duh vsega človeškega mesa.
Ne loči li uho besed razločnih,
in jedec, mar okusa ne pozna?
Modrost misleče starce le obseva,
razumnost prava dolgih let zahteva.
Če On podere, kdo nazaj postavi,
zapre človeka, kdo ga naj izbavi?
Če vode zadrži, se vse suši,
prevrže zemljo, če jih izpusti.

Pri Njem je moč, modrost, pozna goljufe,
in one, ki so bili goljufani,
kot plen odpelje svetovavce strani;
sodnike zamotá v zmotnjave mreže,
vladarjem dragoceni pas odveže
in ledija opaše jim z vrvjo;
duhovnike v nečast peha lahkó,
mogotce stare, usta premeni
resničnim, modre starce zaslepi.
Čez oblastnike svoj razlije črt
in njega vzdigne, ki je bil zatrt.
On globočine vseh temnic odpre
in na svetlobo smrtno senco spravi,
rodove namnoži in jih zatre
in razkropljene v prejšnji stan postavi.
Vladarjem ljudstva spremeni srce,
da slepi hodijo, kjer ni stezé,
da tavajo po temi jim neznani,
da motijo se kot ljudje pijani.“

(Dalje.)



L. LENART:

IVAN PETROVIČ KOTLJAREVSKIJ.



1.

red petimi leti so Rusini slavili stoletnico obnovenja svojega slovstva in preteklo leto, po ruskem koledarju 30. majnika, so z veliko slovesnostjo in pri ogromni udeležbi odkrili spomenik Ivanu Petroviču Kotljarevskemu v njegovem rojstnem mestu Poltavi v Ukrajini. Ivan Kotljarevskij je namreč probuditelj novega maloruskega slovstva in njegova travestija Virgilijeve „Eneide“ je prva v maloruskem ali ukrajinskem jeziku napisana knjiga. Naše slike kažejo ta spomenik, sledeči spis naj pa pojasni njegov pomen za malorusko narodnost.

Ko so uvedli krščanstvo, se je pričela takoj mej Rusi lepo razvijati znanost in književnost. Očitajo sicer včasih knezu Vladimiru Velikemu, da je storil napako, ker je sprejel krščanstvo iz Carigrada. Toda po krivici. Zgodovinske pojave moramo presojati po zgodovinskih virih, — in zgodovinski viri o Vladimiru¹⁾ govore o njem v najbolj oduševljenih besedah. Ako tudi mnogo te hvale vračunimo panegiričnemu slogu in namenu pisateljev, vendar moramo priznati, da je bil Vladimir mož izrednega duha in velike sile, ki si je pridobil za svoj narod neizmernih zaslug. V njegovih časih Carigrad od Rima še ni bil formalno ločen, in da bi sin viteškega Svjatoslava, ki v mladosti ni mislil in ni imel pred očmi drugega, kakor vojne pohode in žrtveniške „trebe“, poznal vse razlike med Carigradom

¹⁾ Takozvani „Nestorjev letopis“, Ilarijonova „Pohvala kaganu Vladimirju“, Nestorjevo „Čtenije o žitij i o pogubljenij blaženuju strastotercpcju Borisa“, „Gliba“, Jakoba Meniha „Žitje sv. Vladimira i pohvala jemu“, in njegovo „Okazanije strastotercpcju svjatuju mučniku Borisa i Gliba“.

in Rimom, ali da bi celo mogel prevideti, da bo Carigrad, ki je takrat še bliščal v slavi svoje starodavne omike, upadel, in da se bo Rim, ki je imel takrat, v desetem stoletju, eno izmed najžalostnejših političnih dob svojega obstanka, povzdignil ter v znanosti in umetnosti daleč nadkrilil svojega tekmeca, — tega ni bilo mogoče zahtevati od njega. Vladimir je videl pred seboj v Bizancu krščanstvo v vsem blesku svojega bogoslužja in svoje omike, in to je hotel prenesti med svoj narod. Rim mu je bil tako daleč, njegova zunanost je bila veliko manj blesteča in latinska omika v teh časih tako slaba, da nikakor ni mogla nase obrniti niti pogleda tako izredno genialnega moža, kakor je bil Vladimir.

Z uvedenjem krščanstva se je v resnici takoj začutil mej Rusi blagodejni vpliv njegove omike. Ko so zapadni narodi še dremali v polbarbarstvu, — dasi je pri nekaterih bilo preteklo že več stoletij po njihovem pokrščenju, — je porodila Rusija že takoj pod Vladimirovim sinom Jaroslavom Modrim može, kakor Ilarijona, ki je bil dobro znan s tedanjo grško omiko in z vsemi pravili grškega govorništva, pečerskega igumena Teodosija, Nestorjevega učitelja, — in ne mnogo pozneje pisatelja Jakoba Meniha, Kirila Turovskega, modroslovca Klina Slimatiča in pred vsemi Nestorja. Sicer so vsi ti pisatelji pisali v cerkveno-slovanskem, to je starobolgarskem jeziku, toda njihovi spisi so tako prešinjani z ruskim duhom in z ruskimi izrazi, da so v resnici pomniki staroruskega slovstva.

Ti pisatelji so živeli in delovali v južni Rusiji, večinoma v središču staroruske države, v staro-slavnem Kijevu. Seveda je bila takrat razlika v govorici med južno in severno

Rusijo veliko manjša kakor dandanes, dasi so se pričela deliti narečja že zelo zgodaj. Domovina ruskega naroda je sedanja Mala in Bela Rusija. Velikoruski narod je nastal iz kolonij beloruskih Krivičev in nekaterih maloruskih plemen v čudskih in finskih ozemljih. S tem, da so kolonizirali mongolska ozemlja, so Velikorusi ravno tako malo postali Azijati, kakor Angleži Indijanci zaradi tega, ker so kolonizirali Ameriko. Toda med tem, ko je južna Rusija veliko trpela, izprva radi bratomornih bojov, pozneje radi tatarskih napadov, ter je slednjič prišla pod Litvo in Poljsko in je vsled političnih nezgod izgubila tudi procvitajočo omiko in vse zanimanje za slovstveno in znanstveno delovanje, si je opomogla Severna Rusija hitreje, pridobila obširno politično samostalnost ter pričela razvijati slovstvo v svojem severnem narečju. Upadka staroruskega slovstva je bil kriv tudi slučaj, da je bila bizantska civilizacija zatrta, preden je bila ruska zmožna stati na lastnih nogah, in ker je bila južna Rusija veliko bolj odvisna od Carigrada, kakor severna, je tudi veliko bolj občutila njegov upadek. Pozneje so nesrečne kosaške vojne potisnile južno-zapadno Rusijo daleč nazaj v omiki in za dolgo časa zatrle vsako možnost slovstvenega delovanja.

Še-le ko se je pod rusko vlado Mala Rusija povrnila do rednih razmer ter polagoma okrepila od tolikih nezgod, se je jelo med njenim nadarjenim prebivalstvom zopet buditi zanimanje za slovstvo. Večina maloruskih pisateljev se je oprijela vseruskega jezika, ki se je med tem razvil na severu, drugi so pa pričeli pisati tudi v južno-ruskem narečju. Prvi, ki je v novejših časih v maloruskem narečju napisal slovstveni umotvor ter tako dal pričetek novemu maloruskemu narodnemu slovstvu, je bil Ivan Petrovič Kotljarevskij.

2.

Ivan Petrovič Kotljarevskij je bil rojen v Poltavi 29. maja 1749. leta. Njegov ded je bil diakon stolne cerkve, oče pa pisar pri mestnem magistratu. Ker je bila

plača nizka in družina številna, je mladi Ivan preživel mladost v veliki bedi. Toda vkljub temu ni izgubil svojega prirojenega živahnega značaja.

Izredna živahnost in nenavadna ukaželnost je bila glavna poteza v značaju mladega Ivana. S svojim dovtipnim pripovedovanjem in šaljivim humorjem je zabaval vso družino. Hotel je vse znati in vedno je izpraševal, pripovedoval ali poslušal. Najrajši je imel šaljive pripovedke. Po ulicah je prosil ljudi, da so mu povedali kako šaljivo pripovedko in potem se je vrnil domov ter jo pripovedoval svojim domačim z najzibornejšim dovtipom.

Zornega dečka je oče izročil v poduk „djaku“. „Djak“ se imenuje v cerkvah iztočnega obreda mož, ki pomaga duhovniku pri službi božji in odpeva molitve. Ker je cerkveno petje njegovo glavno opravilo, ga včasih tudi imenujejo „cerkvenega pevca“. Djak je naš ministrant, cerkvenik in organist v eni osebi, in še nekoliko več. Dasi je navadno preprost seljan, je vendar nekoliko bolj izobražen od sosedov, ker mora znati cerkvene molitve, petje in obrede. Kjer ni rednih šol, poučuje tudi tak „djak“ deco, kakor nekoč pri nas „šolmoštri“.

Ivan se je učil zelo pridno ter se je kmalu naučil „slovnice“ (staroslovenske), pozneje „časoslova“, t. j. molitvenih ur in slednjič „psaltirja“. S tem ga je djak naučil vsega, kar je sam znal.

Dasi se je deček zelo pridno učil ter je bil izredno nadarjen, vendar ni prebil brez hudih ur. Djak je bil namreč tega mnenja, da brez brezove pomoči ni mogoča uspešna vzgoja. Ker je bil djak najbrže praktičen in razumen človek, je plačeval svojim učencem, da bi med tednom ne bilo zamude, redno in pravilno vsako saboto za cel teden. In tudi Kotljarevskij je redno prejel svoj del leskove masti. V poznejših letih se je še večkrat šaljivo spominjal „trnjeve in težke poti djakovske modrosti“.

Ko je bil 14 let star in je znal že čitati in pisati, časoslov in psaltir, so ga poslali stariši v nadaljno izobrazbo v duhovno seme-

nišče. V semenišču mu izpočetka ni ugajalo. Toda kmalu se je privadil in pozneje je s svojo bistrumnostjo, dovtipnostjo in živahnostjo zabaval ves zavod, ter bil neobhoden pri vsaki družbi in zabavi. Toda tudi učenja ni zanemarjal. Naučil se je popolnoma latinškega, grškega in francoskega jezika, tudi poljščino je razumel in seveda tudi ruščino. Rad se je učil na pamet stihov in kmalu je tudi sam jel zlagati pesmi. Radi tega so mu sošolci dali priimek „rimač“, ki mu je ostal, dokler je bil v semenišču.

3.

Ko je Ivan Kotljarevskij dokončal šole, si je moral izbrati poklic.

Najprej je opravljal službo domačega učitelja pri raznih „pomeščikih“ v Poltavščini.

Služba ni bila prijetna ter ga je malo veselila. Moral je vedno ustrezati svojim gospodarjem ter se pokoriti njihovi volji.

Toda bilo je ne-

kaj družega, kar ga je zanimalo. Imel je priliko priti v neposredno dotiko s prostim ljudstvom, spoznavati selski narod, „žitje in doljo krepaka“ in njegovega gospodarja, pomeščika. In to življenje preprostega naroda ga je živo zanimalo. Včasih se je preoblekel v selsko obleko ter šel v selo med narod, na „večernice“ in na „dosvitke“. Opazoval je ljudske običaje in obrede, poslušal pesni in govorico. Najbrže je že tedaj pričel pisati svoje glavno delo „Eneido“.

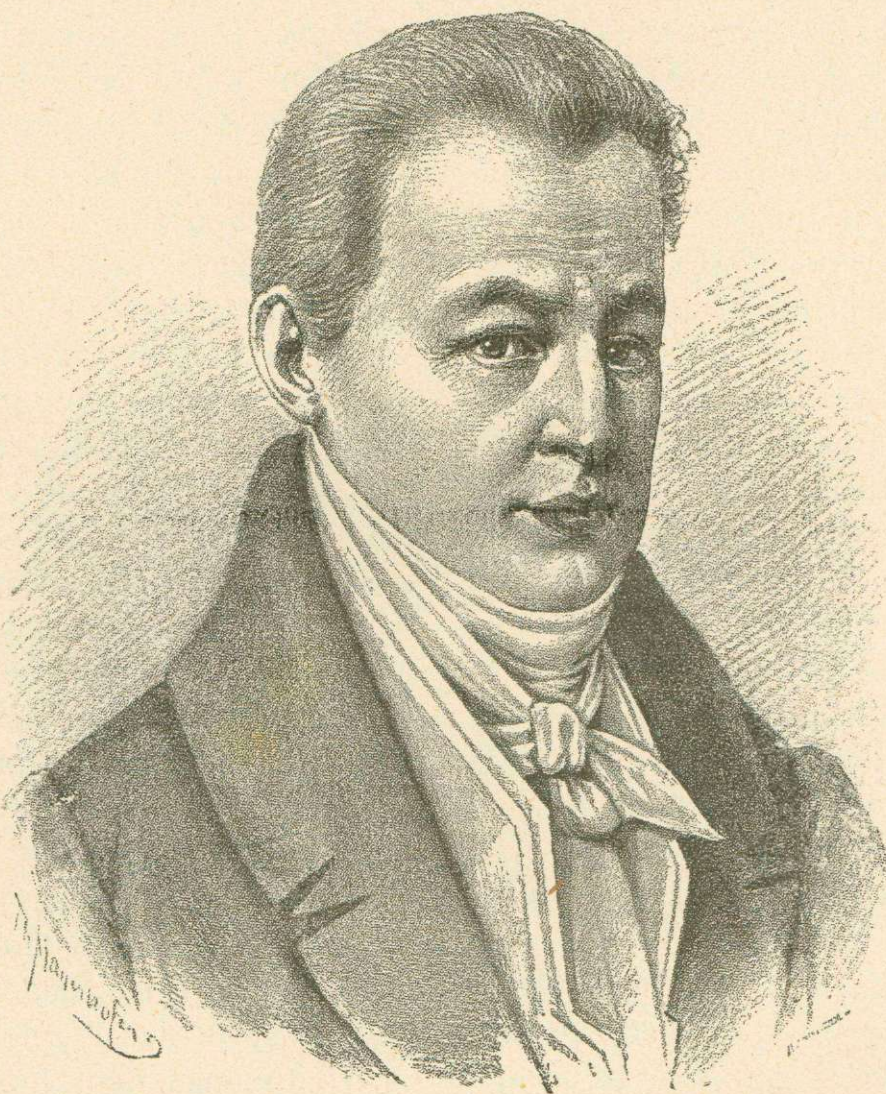
Pozneje je pustil službo domačega učitelja ter postal uradnik v poltavski „Novorosijski kancelariji“. Tu se mu je godilo še slabše. Njegovi tovariši so bili „vzjatočniki“, to je uradniki, ki so od strank sprejemali darove in so samo toliko stali na uslugo ljudem, kolikor so jih podkupovali. Vsakega so drli, kar so mogli, a kdor jih ni imel s čim podkupiti, ni dobil sodbe in pravice. Tu je ostal Kotljarevskij do svojega osemindvajsetega leta.

Nato je pa leta 1796. izstopil iz državne službe ter vstopil v vojaštvo.

Pri vojaki je ostal Kotljarevskij do leta 1808. Takrat so bili nemirni časi francoskih in turških vojn; slednje se je tudi on vdeležil.

Radi njegove hrabrosti in razumnosti so ga predstojniki čislali in dosegel je dostojanstvo „kapitana“. Toda radi bolehnosti je moral že l. 1808. izstopiti iz vojaštva, ter iskati

druge službe. — Izprva je bil vesel, da je izstopil iz vojaštva ter postal prost. Toda kmalu je nastopila beda. Zaslužka ni bilo, premoženja tudi ne, izvzemši malo hišo, podedovano po očetu. Odločil se je torej, da gre iskat službe v Peterburg. Dasi je prvi del njegove „Eneide“ izšel že l. 1798., mu vendar ni prinesla nobenega ugleda in nobene gmotne pomoči. V Peterburgu se ni nihče zanj brigal; živel je vedno sam, v največji bedi. Večkrat ni cel dan ničesa zavžil;



Ivan Kotljarevskij.

imel je samo eno suknjo, katero je nosil podnevu in na kateri je spal ponoči. Toda on je bil bede vaje od mladih nog in njegova prirojena živahnost in dovtipnost ga tudi sedaj ni zapustila. Samo po svoji Ukrajini se mu je često tožilo; vedno ga je vleklo srce iz hladnega, neprijaznega Peterburga v rodno Poltavo.

Slednjič se mu je po mnogih prošnjah in po dolgem čakanju posrečilo, da je dobil službo, kakršne si je želel. S pomočjo nekoga prijatelja je dobil mesto nadzornika v poltavskem zavodu za otroke bednih dvorjanov. Služba ni bila posebno dobra in plača majhna, — tristo rubljev v asignacijah na leto, — a bila je v njegovi rodni Poltavi. Kotljarevskij je

zopet živel in delal med svojim narodom. Na tem mestu je ostal do l. 1835., ko ga je starost in slabost prisilila, da se je odrekel svoji službi. Umrli je 29. oktobra 1838, sedemdeset let star. Njegovega pogreba se je udeležila do malega cela Poltava in zaplakala

na njegovem grobu. Šel je dež in grozeče nebo je viselo nad pogrebci, toda dež in nevihta nista zadržala njegovih častivcev. Nepregledne množice so šle za krsto, — ubogi in bogati mužiki in pani, moški in ženske.

Kotljarevskij je bil srednje rasti in širokih pleč. Lase je imel črne, oči tudi črne, bli-

ščeče in razumne.

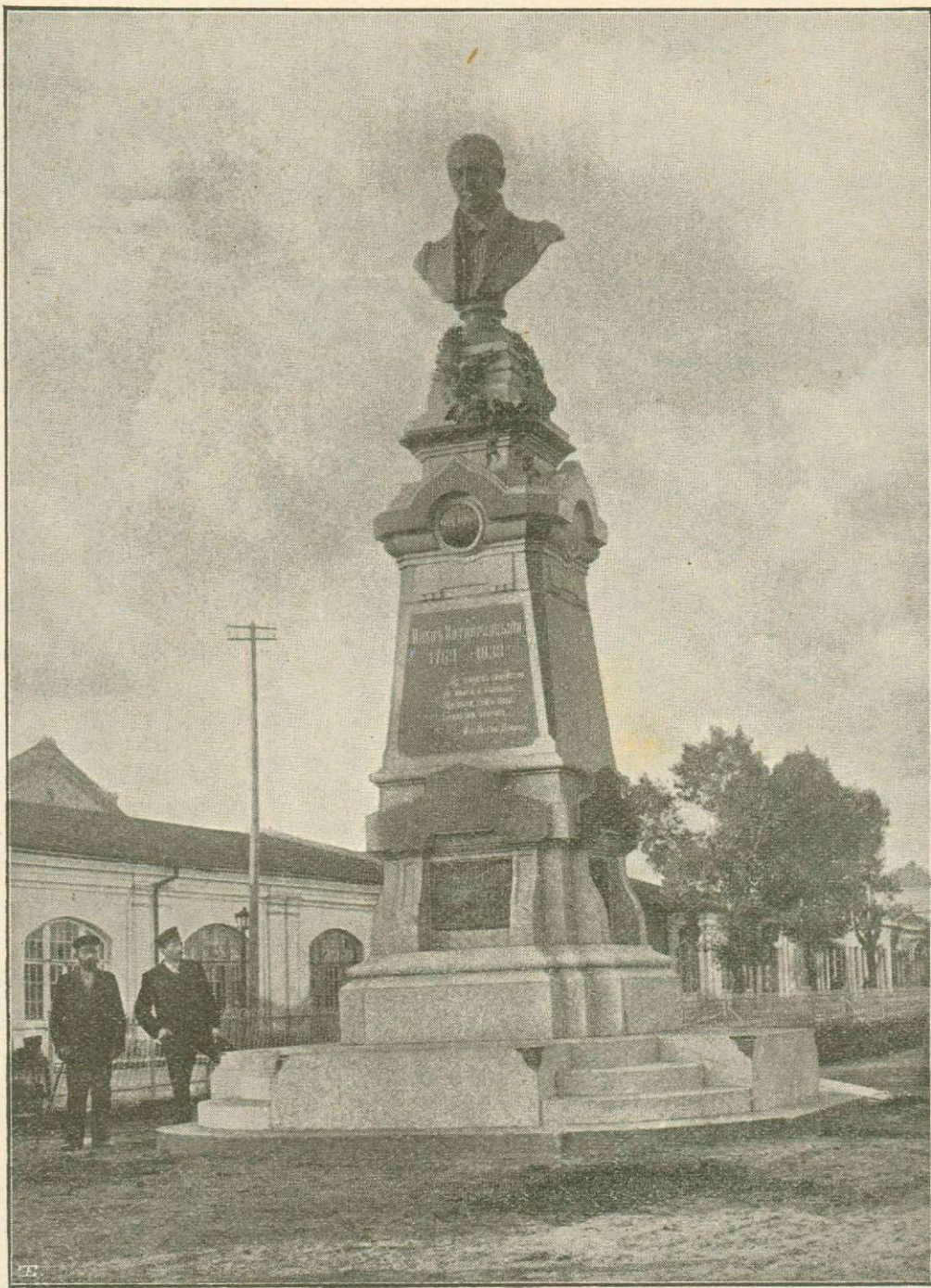
Lice je bilo belo, podolgovato, nekoliko so ga kazile koze, toda zato je bil izraz dober in prijeten.

Njegov značaj je bil izredno živahen in dovtipen; radi tega so ga v vsaki družbi radi imeli in je bil duša vsakega društva.

Doma v svoji majhni hišici je živel Kotljarevskij zelo preprosto. — Imel je precejšnjo knjižnico, večinoma v

latinskem ali francoskem jeziku pisana dela, ali prestave v francoščino.

Občeval je z vsemi prosto in prijazno, zlasti pa z navadnimi ljudmi. Rad je hodil na obiske k poltavskim kozakom, meščanom in „krestjanom“, t. j. k nesvobodnemu ljud-



Spomenik Kotljarevskega v Poltavi.

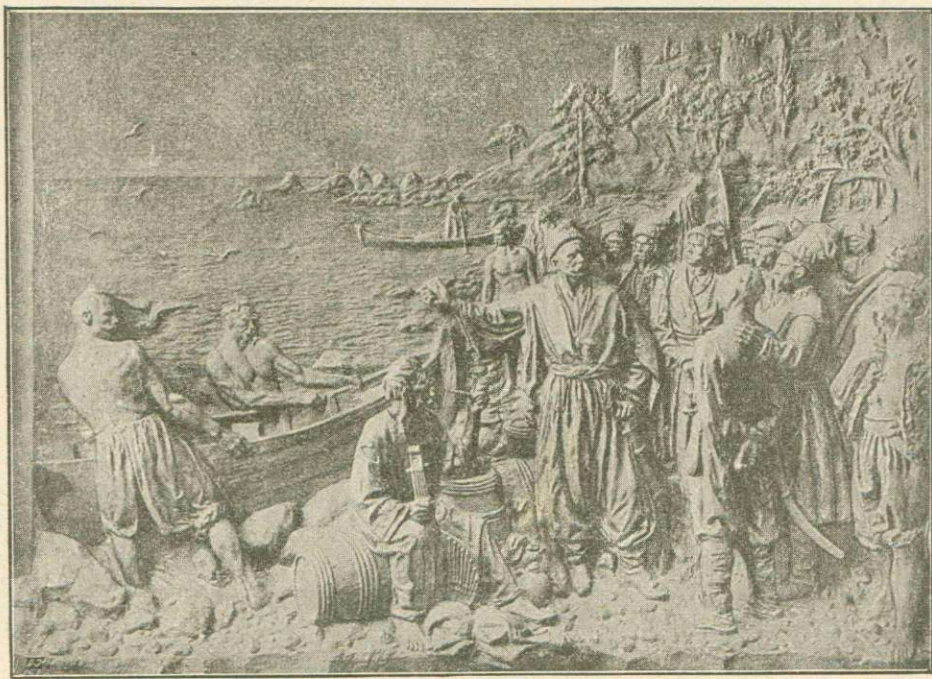
stvu, in vsi so ga radi imeli. Srečal ga je kakšen „dedek“, vzel čapko z glave, priklonil se in pozdravil: „Zdorov budj, pane Ivane Petroviču!“ „A zdorov, zdorov“, odgovoril je Kotljarevskij, ustavil se na ulici ter pričel ž njim razgovor. Ali je prišla mimo kakšna „titka“ ter zaklicala: „Zdoro-venkij budj, dobrodiju kume!“ „Zdoro-venki i vy, kumo“, je odgovoril Kotljarevskij. Zlasti otroci so ga dobro poznali, ker je bil zelo rad za botra. Kdor je prišel k njemu, bogat ali reven, ter ga prosil, da bi bil za botra, nikomur ni odrekel. Zlasti je pa rad zahajal v preproste seljanske dru-

sodil rokopis nekemu Purpuru, pomeščiku černigovske gubernije, da bi ga prečital, on ga je pa brez dovoljenja pisateljevega dal natisniti. Ko je pozneje Kotljarevskij predelal in prepilil epopejo ter jo sam na novo izdal, se je spomnil tudi tega Purpura, ter ga postavil v pekel, za kazen, ker je „ču-žeje dobro viddav v pečatj“ — tuje imetje dal tiskati. To prvo izdanje je imelo naslov: „Eneida na malorosijiskij jazyk perelicjovannaja I. Kotljarevskim.“ Drugič je bila natisnjena v treh delih leta 1808. Takoj nato je pisatelj napisal še četrti del ter dal vnovič natisniti v Peterburgu leta 1809. vse štiri dele

„Eneide“. Šele v letih 1824. in 1825. je napisal še peti in šesti del, in polna izdaja je izšla šele l. 1842. v Har-kovu pod naslovom: „Virgilijeva ‚Eneida‘ na malo-rosijiskij jazyk pereložennaja I. Kotljarevskim.“

Kotljarevskega „Eneida“ je travestija Vergilijeve epopeje. Travestija se imenuje slovstveni proizvod, ki se iz prvotne oblike preobleče v novo, tujo. Navadno se kak starejši, resen proizvod preobleče v smešno obliko. Tudi v našem slučaju je Kotljarevskij preoblekel v ukrajinsko obleko junaško epopejo starega rimskega

pesnika Virgilija ter ji dal zabavno obliko. Travestija Virgilijeve „Eneide“ ni izvirna misel Kotljarevskega. Že l. 1633. je dal neki Giovanni Battista Lalli v Rimu natisniti komično-satirični spis: „Eneida travestita.“ Pozneje (1648—1653) je izdal Paul Scarron v Parizu spis: „Virgile travesti en vers burlesque“, v katerem zasmehuje klasične bogove in junake. Dobrih sto let pozneje (1784—1788) je izdal na Dunaju Alojzij Blumauer: „Virgils Aeneis travestirt“, v kateri nastopa strastno zoper redovnike in cerkev. Ruski pisatelj Nikolaj Osipov je predelal to travestijo na ruski jezik, a ker si ni upal nastopiti zoper



Prizor iz začetka „Eneide“.
(Relief na spomeniku Iv. Kotljarevskega.)

žine ter se ž njimi razgovarjal v domačem, ukrajinskem narečju.

Takšen je bil mož, ki je ustvaril začetek novemu ukrajinsko - ruskemu narodnemu slovstvu.

4.

Glavno delo Kotljarevskega je travestija Virgilijeve „Eneide“ v maloruski jezik in v ukrajinsko obleko. Pisati je pričel ta svoj komični epos že v letu 1795., najbrže je pa rabil zapiske in spomine že izza časov svojega službovanja pri ukrajinskih pomeščikih; natisnjen je bil v treh delih l. 1798. v Peterburgu. Pravijo, da je Kotljarevskij po-

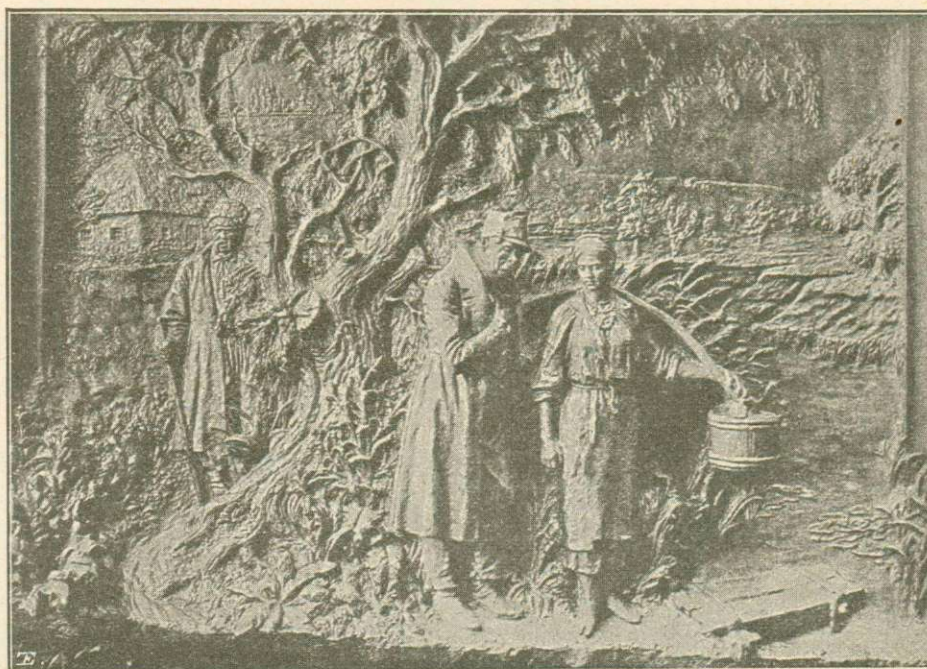
redovnike in vero, je napisal satiro zoper pijance in nevedneže. Pri njem pijejo ne samo navadni smrtni ljudje, ampak tudi visoki olimpski bogovi do brezumja ter počenjajo vsakovrstne budalosti.

Ta travestija je prišla v roke Kotljarevskemu ter mu rodila misel, napisati ukrajinsko „Eneido“. Od Osipova je vzprejel osnovno misel, zunanjo obliko in nekatere odstavke v prvih spevih, kjer opisuje pijančevanje in pojedine okrog se potikajočih kozakov Enejevih. Izpeljava cele epopeje je izvirna.

Enea Kotljarevskega je pristen ukrajinski kozak, kateremu so sovražniki spalili mesto in ki hodi s svojo četo po svetu ter si išče novega selišča. Njegovo spremstvo je vesela, razposajena, lahkomisljena družba, ki ne misli na drugo kakor na pijančevanje in na „guljanje“. V prvem in v drugem spevu se vrsté opisovanja poedin in raznih zabav na dvoru kraljice Dione v Kartagini in potem v Siciliji. Resnejši postane, ko opisuje prihod Enejev v peklo v tretjem spevu ter navaja muke raznih ljudi za njih pregrehe na zemlji. Tu pove svojim rojakom marsikako trpko resnico. Na patriotične strune udari nekoliko v četrtem spevu, a v petem in v šestem se zopet obrne na socialno polje in biča napake raznih velikašev, panov in kozakov, ki zatirajo in prezirajo prosto ljudstvo.

Dasi preveva vso epopejo veseli in smešni ton, je vendar zelo resne vsebine in vzgojnega namena. Kotljarevskij se je postavil na stališče zatiranega naroda, katerega zagovarja in brani, a njegovim zatiravcem našteva odkrito in brezobzirno njihove napake. S tem je položil Kotljarevskij temelj slovstvu, ki si je postavilo za namen rešitev socialnega vprašanja, ki brezobzirno razkriva

napake sedanje družbe — bedo naroda in brezobzirnost gospodujočih stanov. To slovstvo se je pozneje v malo in v velikoruskem narečju bogato razvilo in ustvarilo dovršene umotvore. V maloruščini je že prvi naslednik Kotljarevskega Artemovskij-Hulak v dovršeni satiri „Pan ta sobaka“ (Gospod in pes) še veliko bolj odločno nastopil proti zatiravcem naroda. Poezije največjega ukrajinskega pesnika Ševčenko preveva vse-skozi socialističen duh, istotako klasične „Povesti“ Marka Vovčoka, — s pravim imenom Marije z Velinskih Markovičeve. Ta struja se vleče skozi vse malorusko slovstvo



Prizor iz „Natalke – Poltavke“.
(Relief na spomeniku Iv. Kotljarevskega.)

donjegovih najnovejših zastopnikov Franka, Lesje Ukrajinske in drugih pisateljev. Izmed velikoruskega slovstva zadostuje tu navesti klasične „Lovčeve zapiske“ Turgenjeva, ki so prevedeni tudi na slovenski jezik.

Kotljarevskij ni torej uvedel samo jezika ukrajinskega v slovstvo, ampak tudi duha, ki sedaj vlada v maloruski književnosti, — kozaško romantiko in demokratični značaj.

Poleg „Eneide“ je Kotljarevskij napisal tudi dve operetki: „Natalka Poltavka“ in „Moskal Čarivnik“ in odo na kneza Kuropatkina. Operetki imata v primeri z „Eneido“

manjšo vrednost, vendar se zlasti „Natalka“ prišteva k boljšim tvorom ukrajinske Talije in se je do današnjega dne obdržala na ukrajinskem odru. Pisatelj se sicer ni oziral na nobena pravila dramske umetnosti, a

vlil je v svoje delo tako pristnega narodnega duha, naslikal tako sveže in žive ukrajinske značaje, da je „Natalka Poltavka“ postala narodna opera, priljubljena ne samo v južni, ampak tudi v severni Rusiji.



I. ISTINA:

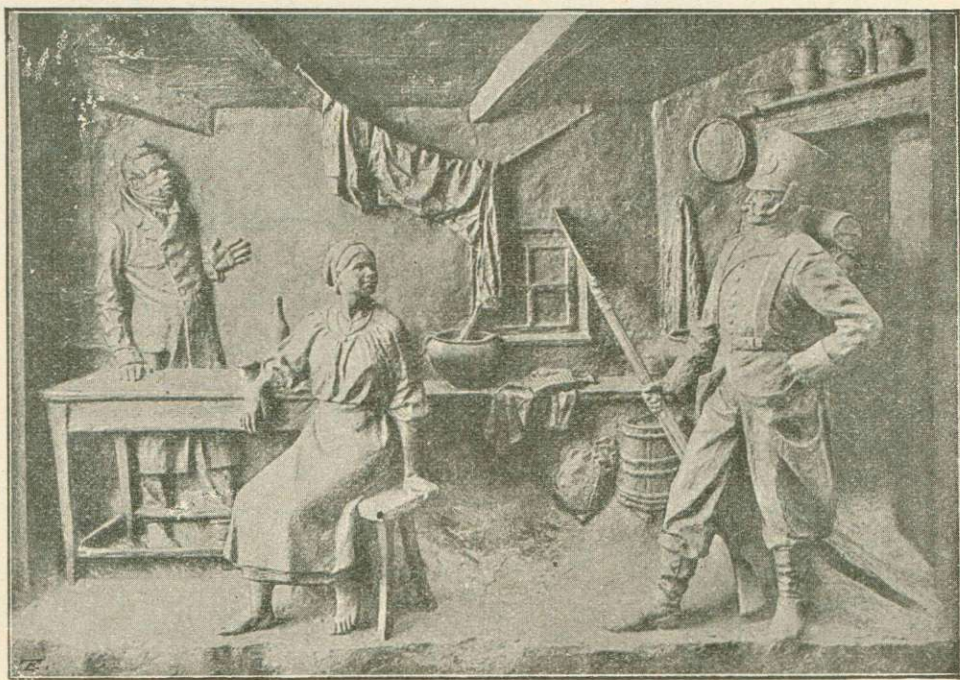
„ČEZ PLAN.“

To ljubo solnce, moj prijatelj pravi,
ta lepa Muza, moja ljubica,
po širni plani smo hodili davi.

In tam na plani vriskal je nekdo,
da se je v gromih stresalo nebo —
in vriskal in prepeval je na plani,
da mu klobuk omahnil je postrani
od samega strahu . . .

In prašal sem to ljubo solnce božje:
Povej mi, kdo je silni ta zemljan?
Pa se je nasmejalo: Ni mi znan!

In prašal Muzo, ljubico sem svojo:
Zašepetala mi — šepet je plah:
Ti prašaš? Ali te je strah?
Ne veš, kar ve že celi svet:
Edini to slovenski je poet!



Prizor iz „Moskala-Čarivnika.“
(Relief na spomeniku Iv. Kotljarevskega.)

O. VESELKO KOVAČ:

V KITAJSKI MALIKOVALNICI.

NARODOPISNA ČRTICA.



V prvi dvorani pravice sedi poglavar pekla. Pred njim leži na mizi zapisnik vseh živih in mrtvih. Vsakega položé tu na tehtnico. Ako so zasluge in pregrehe enako težke, mora človek zopet na svet, toda izpremenjen: moški se izpremeni v žensko, ženska v moškega. Čigar pregrehe pa so težje kakor dobra dela, mora pred velikansko zrcalo. Tukaj notri vidi vse pregrehe svojega življenja. Nato ga vleče peklenšček pred drugi sodni dvor; njegova domača bogova (bog ognjišča in bog vrat), ki predobro poznata njegovo življenje, pa sta njegova neusmiljena tožnika. Obsojenec mora na samotni kraj, kjer mu je trpeti grozno lakoto in strašno žejo. Samomorivci, ki prestanejo te muke, se morajo vrniti na ono mesto, kjer so si vzeli življenje, in trpeti vse tiste bolečine, ki so jih čutili v zadnjih trenutkih. Tem kaznim sledijo hude muke v „dvoranah pravice“. Zanimivo je, kake kazni čakajo površne in zanikrne Buddhove duhovnike. Tisti, ki so pri molitvi vsled površnosti napačno izgovarjali in izpuščali posamezne besede ali cele stavke, morajo iti v strašno temnico. Ob borni svetlobi smrdljive leščerbe morajo iz knjig neprenehoma ponavljati svoje zanikrno opravljene molitve.

Ko prestopijo prag druge „dvorane pravčnosti“, se začnejo za uboge duše še le prave muke. V tej dvorani je šestnajst peklenških oddelkov. V vsakem morajo trpeti zavržene duše drugačne bolečine. V prvem jih strašijo črni oblaki, grozne vihre; v drugem se potapljajo obsojenci v blatu in gnojnici; v tretjem štrli vse polno ostrih vil, po katerih hudobci premetavajo zavržencev; v

(KONEC.)

četrtem vlada neusmiljen glad, v petem žgoča žeja. V šestem peklu oblivajo pogublence z gnusno in smrdljivo tekočino. V sedmem in osmem oddelku kuhajo duše v železnih kotlih. V devetem kujejo obsojence v železne oprsnike. V desetem se morajo ujčkati na prav bolesten način. V enajstem peklu je vse polno divjih ptic, ki kljujejo in žró nesrečnežem jetra iz prsi. V dvanajstem morajo zavrženci piti s pepelom pomešano vodo. V trinajstem jih hudobci sesekajo na kosce, v naslednjem jih nabodejo na brušene nože in ostre meče. V petnajstem oddelku nimajo miru pred gladnimi volkovi in šakali, ki jih preganjajo brez prestanka. V šestnajstem peklu slednjič zdihujejo duše, zamrznjene v sneg in led.

Te hude kazni, uči Buddha, čakajo vse tiste, ki kupčujejo z ljudmi ali poškodujejo bodisi sebe, bodisi druge na telesu. V to dvorano pravice morajo tudi vsi goljufivi mešetarji in brezvestni mazači, ki zdravijo ljudi, a o zdravilstvu ne razumejo ničesar.

Kakor v drugi, je tudi v tretji „dvorani pravice“ nič manj kakor šestnajst peklenških oddelkov. — V prvem pitajo nesrečneže s soljo. V drugem morajo nositi zavrženci težka bruna okoli vratu. V tretjem jih hudobci z ostrim orodjem neprenehoma drezajo med rebra. V četrtem jih praskajo po licu z železnimi glavniki. V petem stržejo debeluhom maščobo s teles. V šestem stiskajo zavržencem pregrešna srca z železnimi kleščami. V sedmem jim iztikajo oči. V osmem jih odirajo; v devetem jim sekajo noge. V desetem izdirajo pogublencem zobe in nohte. V enajstem jim hudobci pijejo kri. V dvanajstem jih obesijo za noge. V trinajstem peklu razbijejo zavržencem pleča.

V štirinajstem se spravijo črvi nad nje in jih neusmiljeno razjedajo. V petnajstem oddelku jim razbijejo kolena, v šestnajstem pa jim razpraskajo srca.

Kdo trpi tukaj? Vsi državni uradniki, ki so izsesavali ljudstvo in sleparili cesarja. Sem pridejo svojim možem nezveste žene, sinovi, ki niso spoštovali svojih starišev, skrunitelji grobov, goljufivi kupci, zločinci, ki so jo popihali iz zapora, in vsi tisti, ki zane-marjajo grobove svojih prednikov.

Poglejmo muke v četrti „dvorani pravice“!

Skozi prvi pekel teče velik hudournik. V njegovi vodi — v kropu — se morajo kopati obsojene duše. V drugem peklu morajo klečati sirote na ostrih klincih iz bambusovega lesa; v tretjem drže pogubljeni svoje roke v kipečem kropu. V četrtem jih pretepajo hudobci tako neusmiljeno, da jim kri zaliva razmesarjeni život. V petem jim prerezavajo mišice in lomijo kosti iz telesa. V šestem jih drgnejo po glavi s trdimi ščetmi; v sedmem jim vrtajo po truplu. Kakor hitro pride nesrečna duša v osmi peklenški oddelek, jo zagradi hudobec in zažene z vso silo na bližnjo goro, ki štrli od ostrih nožev. V devetem dobé duše tesno železno obleko. V desetem morajo zavrženci zdihovati zasuti pod grmado kamenja, lesa in prsti. Komaj so prestali te muke in se prikažejo v enajstem oddelku, so že peklenščki z iglami tu, da jim iztaknejo oči. Prestopivši prag dvanajstega pekla so v krempljih drugih hudobcev, ki jim pri tej priči zamažejo usta z apnom. V trinajstem jih čaka peklenški zdravnik, ki pa jim ne ponudi olajševalnega hladilnega leka, ampak jim razlije kot krop vroče zdravilo po nagem životu. V štirinajstem morajo hoditi po tako polzkih tleh, da jim izpodleti in telebnejo na trda tla pri vsaki stopinji. V petnajstem pridejo še enkrat usta na vrsto, katera hudobci zbadajo z ostrimi iglami. V šestnajstem oddelku slednjič zasuje zavržence cela plast prodovine. Le glava jim gleda iz gramoza.

Katere pregrehe se kaznujejo v tem strašnem kraju?

Sem noter pridejo vsi tisti, ki sleparijo mitnice, kupčujejo s krivičnimi tehtnicami in oni, ki niso plačali najemnine. Kdor pot zastavlja slepcem, razpečava med ljudi ponarejen denar in uničuje in poškoduje lastnino svojih sosedov, bo pa delal strašno pokoro v četrti „dvorani pravice“. — Tukaj se morajo pokoriti tudi vsi strahopetni vojaki, ki so v vojski zbežali pred sovražnikom, med tem ko pridejo oni, ki so pali v bitki in prelili svojo kri za cesarja, iz prve „dvorane pravice“ takoj v deseto, akoravno so sicer polni vsakovrstnih velikih pregreh.

Stopimo še v peto „dvorano božje pravice“. — Kralj in gospodar te dvorane, Jen-luo-uan, je bil nekdanj poglavar vsega pekla in sodnijski predsednik v prvi „dvorani pravice“. Ker je bil pa premehkega srca, ni bil sposoben za tako važno mesto. Prestavljen je bil torej sem v peto dvorano. Tudi tu poizkušajo nesrečne duše ganiti njegovo usmiljeno srce, pa odkar je bil kaznovan tako občutljivo, odločuje tudi pri njem samo hladna pravica.

Preden nastopijo zavrženci kazni šestnajsterih peklov te dvorane, morajo na visok stolp, ki je pripravljen nalašč zanje. Otdod vidijo na svoj dom. Žalostne reči morajo gledati: Za njih zadnje želje in poslednja naročila se nihče ne zmeni. Dediči se prepirajo in tožarijo za imetje, ki so ga oni zapustili. Že poplačani upniki se na novo oglašajo, posojil pa ni mogoče iztirjati, ker manjka dokazov. Vse gre navzkriž. Imetje pride v tuje roke. Vsega so krivi oni: zato se jih dediči spominjajo le v kletvi.

Neizmerna žalost se jih loti pri pogledu na tako bridke razmere v domači hiši — — Toda čakajo jih še vse hujše muke. Hudobci jim iztrgajo srce iz prsi, ga razsekajo in vržejo kačam v pičo, z njih drobovino pa se mastijo lačni psi. Komaj se je to zgodilo, so že zopet zdravi in čili — pripravljeni za nove muke v šestnajsterih peklih te dvorane. V vseh oddelkih mora največ trpeti njih grešno srce, katero peklenščki neprenehoma ščipljejo, zbadajo, stiskajo, pečejo in razsekavajo.

Te muke so pripravljene za vse, ki Buddha ne častijo ali pa dvomijo nad njegovimi nauki. Sem pridejo vsi nečistniki, goljufi in skopuhi. Kdor je sežgal kako dobro knjigo ali pa videl mrtvo mačko na potu in je ni zagrebel, ga čaka trpljenje šeste „dvorane pravice“...

Dovolj! Vem, dragi bravec, da si se nagledal teh groznih prizorov. Nečem ti še nadalje vznemirjati nežnih živcev. Vendar preden zapustiva to galerijo strašnih slik, poglejva še ono zadnjo, ki nam kaže deseto in zadnjo dvorano! Na njej ni več tistih strašnih prizorov, kakor sva jih gledala na drugih. Saj se pa ta kraj tudi ne imenuje več „dvorana pravice“, ampak „dvorana izpremembe“.

V „dvorani izpremembe“ vidimo velikansko, stolpu podobno, štirivoglato poslopje. Imenuje se „tvornica duš“. Na vrhu stoji orjaški hudobec, ki neumorno vrti in goni velik stroj. Zamolklo škriplje kolesje. Šest odprtín vidimo v njem. Iz njih neprenehoma frči novo življenje. Iz prve najvišje odprtine prihajajo — ljudje različnih stanov, iz druge, nižje — vsakovrstne čveteronoge živali, iz tretje še nižje — luskači, iz četrte — raznotera perutnina, iz pete — kače, ščipavci in druga njim sorodna strupena go-lazen, iz najnižje odprtine pa frči brezštevilen mrčes. —

Kaj to pomeni?

Duša, ki je prestala zaslužene kazni v dvorinah pravice, mora slednjič v deseto dvorano, da se izpremeni. To pa je mogoče le v „tvornici duš“. Preden duša prestopi prag tega čudotvornega stolpa, ji ponudi hudobec skledico opojne pijače. Nič ne pomaga, ako se brani izpiti to gnusno čorbo. Hudobec ji po sili vlije pijačo v grlo. Komaj pa se je to zgodilo, ubogi duši kar črno postane pred očmi. Peklenšček porabi to priliko ter omamljeno dušo hitro zavije v levjo ali pasjo ali medvedjo, ali pa kako drugo kožo, kakor je že zaslužila. V taki obleki mora v „tvornico duš“. Komaj je prestopila prag, jo že zagrabi velik, črn hudobec za kito ter porine v stroj. V malo

trenotkih pride na drugi strani pri eni izmed šesterih odprtín na dan — prerojena, izpremenjena. Vsa preteklost ji je izginila iz spomina, zaveda se le sedanjosti.

Vsaka duša se izpremeni, kakor je zaslužila: Ošabneži v leve, ubijavci v medvede, nečistniki v pse in svinje itd. Žival — lahko streže strastem, katerim je bil udan človek.

Kdor pa je živel krepostno, pride iz „tvornice“ v podobi dostojanstvenika, učenjaka, kupca, kmeta — kakor je zazluzil.

Taka je verska slikarija buddhizma. Človeku se krči srce, sapa mu zastaja, in ko je z ogledovanjem pri kraju, se globoko oddahne. Nič ne dviga duha kvišku; tu ni tolažbe, nobene utehe, niti žarka zlate nade: — zgolj groza, strah, obup.

Ubogo poganstvo! —

Stikajoč popoldne okoli po poslopju, sem naletel na predstojnika boncev.

Po običajnih vprašanjih in odgovorih o slavni domovini, visoki starosti, dragocenem imenu in enakih stvareh sem napeljal pogovor na svetišče.

„Na lepem kraju so postavili tvoji predniki to svetišče.“

„Ne motiš se. Ali imate tudi v Evropi kaj tako lepih krajev?“

Kitajska olika zahteva na taka in enaka vprašanja prav ponižne odgovore, n. pr., da takega kraja sploh ni nikjer drugje na svetu itd. Toda jaz se to pot nisem prav nič zmenil za to nespametno etiketo. Bonc je dobil odgovor, kakršnega se ni nadejal, češ, da je to res lepo zatišje, vendar je v moji domovini veliko lepših in prijetnejših.

Dobro vem, da je moj brezobzirni odgovor zbudil v njegovem srcu „brezmejno zaničevanje do mene — barbara“, ki ne poznam nobene olike, vendar on — „olikanec“ tega ni pokazal.

Z enako prijaznostjo me vpraša dalje:

„Veliki brat! Ali si bil v svetišču? Ali si si ogledal slike? Niso lepe?“

„Res nekaj izrednega. Kaj takega še nisem videl. Vendar prestrašne so.“

„To je treba. Take podobe odvrčajo človeka od greha. V strahu pred groznimi

mukami, ki ga po smrti čakajo, živi krepostno.“

Vsekako lep in hvalevreden namen imajo po besedah Buddhovega moralista ti peklen-ski cikli. Vendar, komu ni znano, da je od teorije do prakse velik korak — katerega zlasti sleparski bonci nikdar ne storé!

Mesto da izrazim boncu ta svoj pomislek, stavim mu teološko vprašanje:

„Povej mi“, pravim, „kolikokrat mora duša po izpremembí vnóvič na svet, in kdaj je konec teh muk?“

„Katere vere si, veliki brat?“ —

„Krščanske, katoliške!“ —

„Dobro, izvrstno!“ —

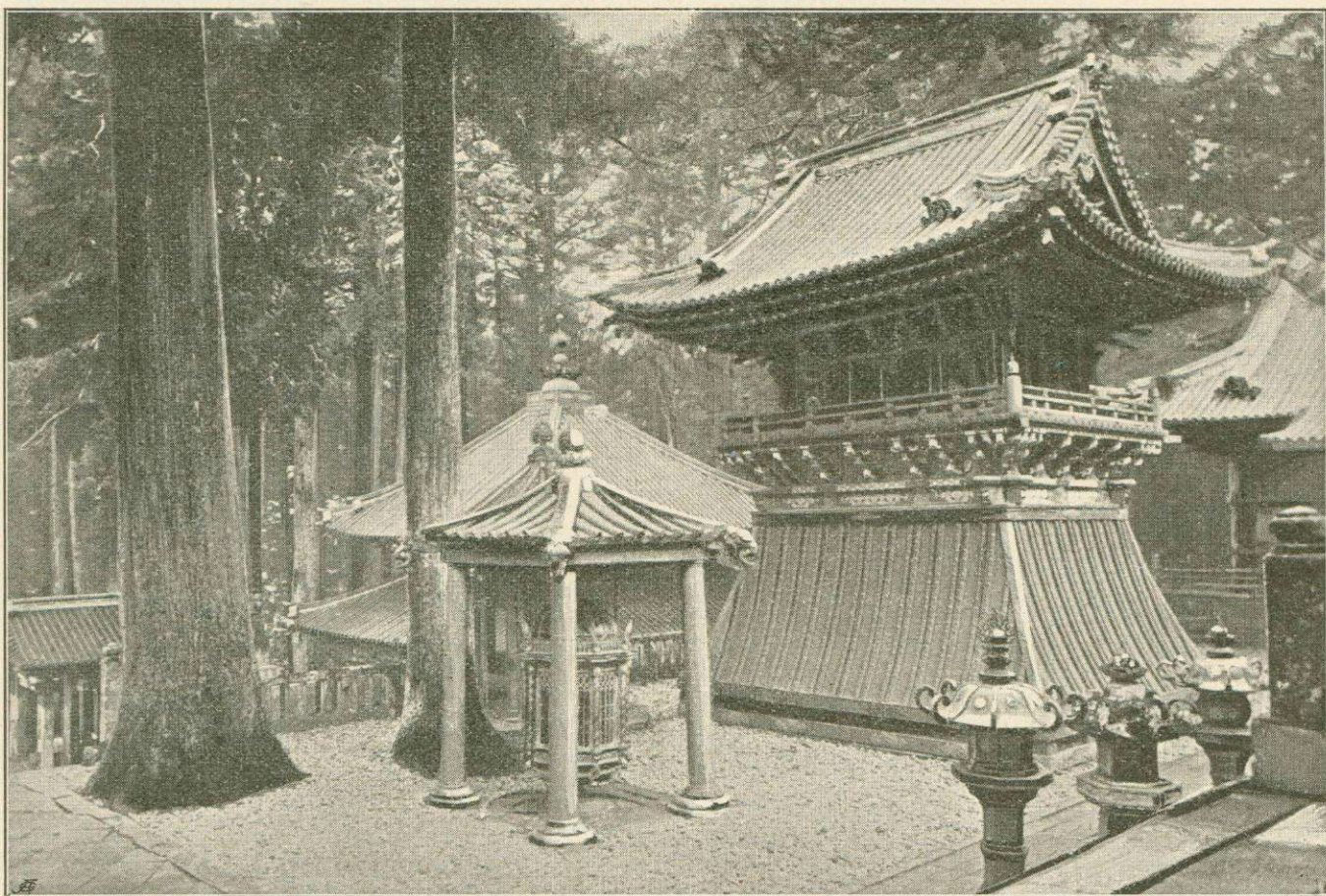
„In ti gospodje, ki so prišli s teboj?“ —

„Iste vere.“ —

„Dobro, izvrstno!“ —

„In mi nismo prišli na Kitajsko kupčevat“, mu odgovorim, „ampak učít ljudi prave, edinozveličavne vere.“ —

„Dobro, izvrstno! Vse vere so dobre, he, he! Učít ljudstvo vere, dobro delo, he, he!“



KITAJSKA MALIKOVALNICA.

Poganski teolog mi modro odgovori:

„Človeška duša mora potovati toliko časa skozi pekla, od ondi na svet in zopet nazaj, dokler se ni iznebila najmanjšega madeža“.

„Kaj pa jo čaka potem?“

„Potem? — Potem stopi v kraj večnega počitka, v večno praznino — v nič.“

„Žalostno, obupno! Plačilo krepostnega, brezgrešnega življenja — večni nič!! Moja vera uči vse kaj drugega o človeškem življenju po smrti.“ —

Razumel sem hinavsk nasmeh kitajskega bonca! Zatorej mi je bilo teološkega razgovora dovolj.

Pogovor sem napeljal na drugi predmet.

„Slišal sem“, pravim, „da prihajajo sem mandariní in učenjaki v obilnem številu častit bogove.“

„Nekdaj, da. V zadnjih desetletjih pa so njih obiski vedno redkejši.“

„Kaj je temu vzrok?“

„Vera v bogove peša. Čimbolj prihajajo v dotiko s tujci, tem nevernejši postajajo.“

To pa bo prineslo nesrečo v cesarstvo. Maščevanje z nebes ne bo izostalo. Dogodki zadnjih let to jasno kažejo. V vojski z Japonci smo sramotno podlegli: največji narod na svetu proti peščici ljudstva! In zadnji vstanek? Ljudstvo se je hotelo iznebiti ne-vernih tujcev, milijoni so vstali in prijeli za orožje, in zopet nič! Bogovi nas zapuščajo, ker jih zapuščajo velmožje, ki bi morali biti ljudstvu v dober zgled!"

Dobro sem vedel, odkod to tarnanje po izgubljeni veri. Mandarini namreč niso prihajali s praznimi žepi. Puščali so svetišču bogate darove, ob katerih so se kaj radi mastili buddhovski bonci. Sedaj, ko se vel-

možje ne brigajo več za modrost neukih boncev, izostajajo tudi bogati darovi...

Bonc bi mi bil brez dvoma tarna še naprej. A meni se ni ljubilo poslušati ga. Poslovil sem se.

Bivši član vrlega „Slov. plan. društva“ sem seveda moral zlezti po strmi stezi nekoliko višje v skalovje. Odondod se mi je odprl prekrasen razgled na romantično sotesko.

Pri tem pogledu sem se spomnil domačih lepih gorâ.

Nanje sem mislil, ko sem se vračal, in na ljudstvo, ki je toliko drugačno od teh Kitajcev!



SILVIN SARDENKO :

JAZ POJDEM . . .

Jaz pojdem za novimi dnevi
čez trate in loge šumeče,
ko bodo čez njive dehteče
kipeli škrjančevi spevi.

In trate me bodo prosile:
Ne hodi za daljnimi kraji,
pa bomo ti venec ob maji
iz rožic najlepših povile.

In logi mi bodo nasproti
raztegali roke stoterne:
Ne najdeš si sreče nikjer ne,
ne hiti za novimi poti!

In njive se bodo pred mano,
priklanjale v klasih iskrenih —
oj, kakor bi me na kolenih
prosile: Ne hodi prerano!

A jaz bom te trate pozdravil
in loge s pogledom objel,
odkril se pred poljem bom zlatim
in mimo bom stopal vesel.



FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

V.

„— — Sobratje, zbudite se k novemu, krepkemu življenju! Pomnite, da ste vi tisti, ki rahljate pernice bogatinom, pomnite, da jim vi polnite šampanke, da vaši žulji obkladajo bogate mize, ob katerih se prenasichajo bogataši! Ne zabite, da so oni takisto prišli nagi na svet kakor vi! Zakričimo enkrat z glasom razdivjanih volov v ušesa vsem tlačiteljem: Dovolj! In zarjove naj ta glas po pravici, da se bo razlegal, kakor glas leva po puštnji, da bodo bogataši vztrepotali in koprnili strahu, da jim zbrišemo mreno z oči ter bodo čitali, čeprav s krvavimi črkami zapisano: Brez nas — ni vas! Tako ne more več naprej! Če bomo vsak sam zase, bomo kaplja na veji: veter dihne, kaplja zadrgeta, omahne in pade v travo ter se izgubi brez sledu. Toda če se vse kaplje zlijejo v ogromen val, ki bo nosil na svojem hrbtu pene naše pritajene jeze, tedaj bomo delavci krepke čete, ki bodo imele svoje generale, ki prično boj proti tlačiteljem in krivicam. Za krivico, storjeno enemu, naj se dvigne in zašumi celo morje delavstva, in ohole ladje bodo trepetale, da ne utrnejo na naših valovih — —“

Peter Rožman se je sklonil na bolniški postelji. Počasi je čital časnik „Naša moč“. V njegovih prsih je udarjalo, kakor bi butali valovi ob valobran, kri mu je plula v lice, oko je gorelo, težka roka je stiskala časnik, mišice so se mu napenjale, silna moč ga je dvigala in iz postelje bi ga bilo vrglo — že je sedel — da ga ni prijela z vso silo bolečina v nogi in potisnila z neupogljivo močjo nazaj na posteljo.

Dan je zamižal. S kalnimi očmi je gledal temni večer skozi okna — V Rožmanu se

je prebudila nepoznana moč. Stresla ga je, kakor človeku v omotici mu je dala oživiljajoče pijače; izpregledal je, in krog njega je hrupelo novo življenje.

Stal je sredi delavske množice. Dvignjena pest je bila njegova zastava. In za to pestjo je plulo črno valovje umazanih ljudi, ki je bučalo kakor vihar, ki je pohodilo vse zapreke, drlo dalje do vrat visoke hiše in tam obstalo in butalo s silnim glasom ob vrata: Pravica! Ali smo ljudje! Živali ne bomo več! — In valovi so odprli vrata. Peter je stopal ponosno pred ljudmi, ki so ga doslej kleli, ki so ga topli in suvali. Stopal je pred njimi, in ti so imeli blede lica, drhteče ustnice, pa na njih ni bilo nič psovka, nič kletvin kot nekdanj, sladke, prijazne besede, obljube in obeti — — — In padli so žulji njegove umazane desnice kot pečati na belo dlan in zapečatenene so bile obljube — ljudsko morje se je pleglo — stroji so zašumeli hitreje in veseleje, tisoč prs je dihlo svobodneje — — —

Tedaj se vrata odpró. Jezik medle luči seže skozi podboje in kakor meč se zapiči proti bolnikovi postelji. Peter se je zdramil. Slišal je še šum in valovje sanj, ki so bežale skozi okna v temni večer. Le od daleč je čul še nekaj kot glas množice, in stopinje so vršale v pesku in vse te stopinje so šle za njegovo dvignjeno pestjo . . .

Peter je vztrepetal. Kratek šum — in časnik je izginil zmečkan pod blazino. Poškodovancu je bilo pri srcu, kakor tatu, ki je bil privlekel iz skrinje vrečo cekinov pa je zaslišal v brezčutni noči stopinje za hrbtom. Prsti odnehajo, vreča se potopi v skrit predal, in njegove roke zakrilijo po zraku, da bi odbile železno pest, ki ga vsak trenotek zgrabi za vrat, zadavi in vrže na tla,

skozi noč pride luč in z njo kriki: Tat, lopov, ropar!

Vsa sedanost, ponižna in mrzla, šibka, teptana v prah, vsa mu je legla na hrbet, katerega bi bil brez besede nastavlil udarcu.

„Peter, večerjo sem prinesla.“

Primendrala je Marjeta v sobo s skodelico mleka in z lojevo svečo.

„Ná, Peter, le brž! Sedaj je še gorko!“

Plala je z veliko leseno žlico vroče mleko in ga silila Petru.

„Marjeta, kar sem postavite! Sam vzamem, ko se shladi!“

„Le, če moreš. Ne čakaj pa nikar dolgo!“

Marjeta je cijazila velike opanke proti peči, potipala jo s koščenimi rokami kroginkrog, mrmrala in godla nekaj nerazumljivih besed in počasi zlezla na nizki stolec ob peči ter se sključila, da je vgozdila brado v pest, podprto s suhimi koleno, hrbet je pa uprla tesno h gorkim modlom.

Peter se je hitro umiril. Sklonil se je na postelji in še enkrat so mu ušle misli nazaj na mogočne sanje. Počasi je použival skromno večerjo in se oziral presledkoma skozi okna: na nebu so se prižigale zvezde in njih lepe oči so zrle skozi stekla, kakor bi se vračale preplašene sanje bolnikove in bi zopet lezle previdno skozi okna.

Pod okni se oglasi množica kratkih korakov. Peter je videl v jasni noči gručo senc, ki je bežala po beli planoti.

„Dekleta gredó iz tovarne!“

V Petrovem srcu se je nekaj zganilo, kakor se zgane roža, kadar greš čez travnik, otrese roso in te pogleda z odprtim kelihom. Na vso ono noč, na vihar črnih tolpa je zasvetil rahel žarek, majhen in skromen, ki ni poznal druge poti in varnejšega kota, kakor onega v njegovem srcu.

Peter se je domislil Maretke. Zdelo se mu je, da je ni videl silno dolgo. K oknu bi bil rad skočil, odpahnil ga na stežaj, da bi se ozrla vsa dekleta, in on bi v teh sencah gotovo hitro spoznal njeno goreče oko, njeno tenko postavico. Dà, po korakih bi jo spoznal, ker nobena ni hodila s tako detinsko nežno hojo, nobena tako rahlo,

brez hrupa in šuma, kakor Maretka. Srepo je upiral oči skozi nekoliko motne šipe; iskal jo je v sencah, ki so hitro bežale mimo. Trdno je upal, da ona obstoji, da okrene glavo, da zaostane za drugimi ter mu skozi okno namigne z roko — dober večer, in še enkrat — lahko noč — potem pa odhiti za tovarišicami. Ali sence so prošle, koraki so onemeli. Nobena ni postala, nobena ni zamahnila z roko. Vtonile so v noči.

Petru je bilo neugodno. Naslonil je glavo na blazino, motne misli so prhutale mimo njega — — —

Tiho je zaškripnila kljuka v vratih. Peter se je dvignil na komolec, oči so se mu razširile, srce je vztrepetalo, kakor preplašena tica.

Skozi vrata je prišla tiho, po prstih — Maretka. Od postelje je videl Peter, da se trese njena roka, ki je zapirala vrata; čutil je vso moč premagovanja, da si je drznila priti do njega.

Ko je Maretka zagledala starico za pečjo, ji je bilo lažje.

„Dober večer!“

Marjeta pri peči je pogledala izpod sivih obrvi, njene zaspane gube so se dobrohotno nasmehnile.

„Oho, Maretka! Prišla si obiskat Petra?“

Nato se je starica zopet sključila in zamizala kot mačica na peči, ki brez misli zadovoljno gode in želi samo miru.

„Mislil sem, da si me pozabila!“

„Peter, kakšen si! — Ali te zelo boli?“

„No, še dosti lahko trpim. Tudi celi se dobro. V par tednih bom zunaj!“

„Hvala Bogu! Nikjer nisem mogla nič izvedeti o tebi. Nekateri so pravili, da ti nogo odžagajo, drugi so trdili, da gotovo umreš — ne veš, kako sem že jokala.“

„Oj, ti dušica! Nič se ne boj, ni sile, ne!“

„Saj sem tudi upala tako. Vedela sem dobro, da me nekateri nalašč dražijo. Toda strpeti nisem mogla, da se ne prepričam sama.“

„In sicer, kaj je kaj novega? So mati zdravi?“

„Prav trdni so. Vse opravijo doma.“

„Kaj pa v tovarni?“

„Saj veš. Novega zdravnika imamo!“...

Maretka je zardela ob tem stavku. Oči je povescila zmedena in se naglo ozrla po sobi, da bi skrila Petru, kar se je pojavilo tako očitno na licu.

Peter je zapazil, da je beseda ‚zdravnik‘ nanjo vplivala.

„Je lep fant, kaj ne?“

„Ah, Peter!“

Maretka je tako bridko vzdihnila, da se je Peter z vso močjo sklonil višje, segel po njeni roki, s katero je dvigala predpasnik, da si zakrije oči in ves razburjen vprašal:

„Maretka! Lepo te prosim, povej hitro, kaj je z njim? Kaj se je zgodilo? Ne taji mi!“

V Petru je rastla strašna slutnja. Zapičila mu je nohte v možgane, čutil je nemir, čutil je, kako mu vre kri v možgane, in njegovo srce je prosilo na kolenih, naj ne bo resnica, kar mu kot strašen sum lega na dušo.

„Maretka! Povej!“

„Peter, zdravnik je — hinavec!“

„Hinavec, hinavec — — — Maretka, ne razumem te. Hinavec — — zakaj?“

„Peter, jaz pustim tovarno in grem za deklo na kmete. Nič več mi ni prebiti!“

Maretka je začela ihteti.

Peter pa je govoril napol šepetaje:

„Ne, ne greš, Maretka! Ti nisi za težko delo. Tu ostaneš — saj ti pomagam jaz; nič se ne boj. Saj kmalu vse mine — in vse bo drugače! Povej mi torej, zakaj je hinavec novi zdravnik. Meni ugaja prav zelo!“

„Boljši je Seme; ta pokaže zlobnost kar naravnost, zdravnik je pa zvit lisjak!“

„Zakaj?“

„Seme mi je danes razmetal dva paketa žrebljev in odtrgal 20 vinarjev. Zdravnik je to videl. Kasneje se je vrnil in mi dal krono — za mater — je rekel. Tudi pri ravnatelju bo prosil zame, je rekel. Ali tista Korta, že veš, tista je rekla, da me hoče le ujeti na krono. Zato sem jo vrgla proč — in je ne maram, rajši beračim!“

„Maretka, ne veruj tega! Korta je kača. O zdravniku tega ne morem verjeti!“

„Res ne verjameš?“

„Zares ne, Maretka!“

„Ti ne veš, kaj sem trpela! Kar zbežala bi bila!“

„Nič ne beži! Potrpi in bodi močna. Maretka, povem ti, da pride dan — strašen dan — Zaupaj!“

Petru so se divje zasvetile oči, da je dekle osupnilo, ko je njeno oko srečalo ta ogenj.

„Peter, Bog ne daj, da bi mu kaj prizadel! Lepo te prosim, ne ubijaj!“ — — —

Peter se je nasmehnil; le s silo je vrgel črno odejo na misli, ki jih ni smel in ni upal izdati Maretki.

„Ne ubijaj? — Meniš, da sem tak!“

„Saj vem, da nisi — Lahko noč!“ —

— — — — —

Za pečjo se je zdramila starica, ko je Maretka zaprla vrata.

„Peter, moliva!“

„Le!“

„Češčena si, Marija . . . ki je za nas krvavi pot potil!“

Peter se je boril spočetka v molitvi, vpiral je oči v razpelo na steni — a počasi je to izginjalo. Ustnice so se mehnično gibale; v mladeniču se je dvigal sum in dvom. Vero je vdahnil svoji ljubljenci, vero v poštenost zdravnikovo — toda njegova vera vanjo je trepetala, kakor bilka na stepi — veter je zvižgal mimo nje in cvilil: Vsi so enaki — vsi so enaki! In na steni je videl namesto zbičanega, kronanega Odrešenika — slovesno vstajenje — in množice so se zbirale in dvigale pesti ter kričale:

„Zbudite se, vstanite!“

VI.

Egon Seme je hodil tistega jasnega večera ogrnjen s havelokom po cesti, ki je vodila mimo paviljona, kjer je bilo kontrolorjevo stanovanje. Nebo je bilo prekrasno, zvezde so gorele tako nagosto, da je druga drugo mračila in tako blizo so bile, da bi človek iskal debela, ki sega do neba in potresel bi ga, pa bi se vsulo kakor snežink izpod neba teh zlatih draguljev. Toda Seme

ni bil mož, ki bi pod to praznično kupolo imel slovesne, visoke misli. Njegova domišljija je rila v lužo; rajši je gledal zlate zvezde v bližnjem umazanem tolmunu, kjer so v blatnem ledu mežale kakor pijane vešče. Pogosto se je tudi oziral na razsvetljena okna kontrolorjevega stanovanja, kjer je mimo gardin hodila vitka postava, kronana z močnimi črnimi lasmi in oblečena v elegantni matiné. Seme je ob vsakem pojavu pridržal korak, skozi nos so nergali glasovi laške ljubavne pesmi, njegove oči so se prilepile na okno, zenice so se mu širile, in spodnja ustnica mu je lezla naprej. S silo se je moral odtrgati od okna. Vendar ni glave okrenil proč od svetlih lis v prvem nadstropju. Kakor strasten lovski tat je prežal na plen, da ga ubije vsaj z očmi, da vsaj njegove misli ugledajo srno pred nogami, katero hitro zadene in zbeži v najtemnejše sence, kjer se — tat — nemoten raduje ukradenega življenja.

Izza cipresnega grma se je naenkrat pojavila ženska postava, ogrnjena z veliko ruto, ki ji je kakor ponošena cunjica visela čez rame.

„Dober večer, milostni gospod oficir!“

Semenu je bilo silno všeč, če ga je kdo tako nazval, ker je bil izredno ponosen na to, da je nekoč rožljaj s sabljo po ulicah. Korta, zvita ženska, je to dobro vedela. Globoko se mu je priklonila in ročno zasukala glavo na vse strani, išoč, jeli vse varno, kakor prepodena kača, ki se dvigne iz trave in gleda po sovražniku.

Seme je bil jezen, da ga je motila v njegovih fantazmih.

„Kaj hočeš! Marš! Poberi se!“

„Samo besedico, prosim, eno samo besedico! Kako me je zeblo, ker sem čakala tu na mrazu; pa za tebe vse potrpi, Egonček!“

Seme se je ugriznil v ustnico. Udaril bi bil žensko, toda bil je njen rob — zaslužnil se je sam.

„Kaj imaš? Hitro povej!“

„Kronico sem Vam prinesla pokazat! Pogledajte, novi zdravnik je začel posipati pot do Maretke s takim-le peskom!“

Pomolila je izpod rute raztrgan rokav, in na dlani prav pred obrazom Semenovim se je posvetila krona.

„Kaj, kaj, povej! Kaj hoče?“

„I no, nič, ali pa je podoben Vam, gospod Egon, ki tudi zalezujete to gosposko mačico. Vrnil se je, ko ste jo Vi ozmerjali in ji dal krono. Pa jo je vrgla — hinavka — jaz sem jo pa pobrala, dobra je. Hihhi! Torej, Egonček, pazi na ta kruhek, da ti ga zdravnik ne pojé izpred nosa!“

„Kaj mi mar! Beži!“

Seme se je obrnil in s komolcem odrinil Korto ter upiral oči zopet na razsvetljena okna.

„Egon!“ Korta ga je potegnila za havelok. „Egon, še ti mi daj eno krono. Baš dve rabim.“

„Kača, ubijem te, če ne greš! Izgubi se!“ Seme je sičal skozi zobe in zamahnil z roko.

Korta se ga ni bala. Prihulila se je, njene oči so se bliskale v temi, kakor mačku, ki drži v krempljih ujeto miško.

„Hi-hi-hi! ‚Golobček moj, srček moj‘ — enkrat tako, potem pa: ‚Ubijem te!‘ Egonček, kronco — če ne bo jutri škandal v tovarni, da te bo psa sram!“

Seme je segel v žep po krono, ki je izginila v iztegnjeni roki z raztrganim rokavom. Pest se je zaprla, nadzornik je zaškrtal z zobmi, Korta pa je že izginila v noč, kakor zli duh. Seme je puhal za njó grozne kletve. Toda ni videl, kako se je na ovinku pridružila črni senci še druga, večja in krepkejša, in sta te dve senci zavili v bližnjo beznico, kjer sta umazani kroni ob smrdljivi pijači praznovali bedne orgije.

Nadzornik je bil v tem trenutku razkačen in nesrečen. Začutil je, kako železno je obvezan in zvezan na vseh koncih in krajih s konopci, ki so tako grdi. V obraz je čutil udarce bičev, ki jih je sam sebi spletel s svojim življenjem. V njem je vstajal s silno pezo obložen boljši človek, ki je toliko časa že spal, ves zakidan in zmetan z blatom. Nocoj se je zganilo prav daleč nekje v pozabljenem dnu srca. In to vstajenje, to vzdihanje pod silno težo preteklega življenja,

je bilo Egonu strašno. Zaželel si je sablje, da bi udaril v ta zamotani voz in z enim mahom vse presekal, razdejal in potem pa začel snovati lepši snutek v plašč svojih dni.

Ali to je bil le mučen vzdihljaj; gora se strese ob potresu, toda ne premakne se zlepa.

Korti je rekel sicer: Kaj mi mar! Bilo mu je pa vendar silno do tega, da bi bil on edini zmagovavec vselej in povsod.

„Kake oči ima ta Sluga! Enkrat je videl — pa že zasleduje. Da, celo kontrolorka je že trikrat govorila o njem. Čakaj me, ti ženska tam gori za gardinami! Še dolgočasovala boš!“

Seme se je maščevalno ozrl na okna, zapel havelok in pospešil korake proti mestu.

„Nocoj ga dobim v mestu, napojim ga — in vino veritas — pa bo vse načrte in vso črno dušo izklepetal predme na polito mizo. Haha — ti doktore me še ne poznaš!“

Na ovinku je gorela v znamenju pred Razpelom rdeča luč. Seme je hitel mimo, obrnil se proč in prižgal cigareto — — —

VII.

Dr. Sluga je študiral v kavarni iz „Preše“ novo ministrstvo.

„Sluga, sluga sem!“

Za obe rami sta ga prijeli dve čvrsti roki, čez njegovo glavo se je sklonila velikanska postava, in Sluga je zagledal pred nosom, dolge povešene brke.

Časnik je vrgel na mizo, hitro se je okrenil in pozdravil starega znanca z Dunaja.

„Oho, Lukež, da si mi zdrav!“

Sodni pristav Lukež Prosenc je odlagal velikansko suknjo in jo natikal na obešalnik. Bil je slok kakor grabljišče in suh kot poleno. Roke so zvonile ob njem, kadar je hodil, in segale so, kot lopate široke, skoro do kolen. Lase je nosil dolge in razkuštrane. Lice je bilo suho, koščeno, pa zdrave, trdne barve. Izpod nosa so mu viseli dolgi brki. Oči je pa imel rjave in dobrohotne, da ga je bil človek vesel, kadar je pogledal vanje.

„Sedi, prijatelj!“

„Bral sem, da si dobil službo v tovarni. Parkrat sem te že hotel priti pogledat. Ali je tako od zlomka daleč tista tovarna!“

„Pol ure, kaj če to!“

„Dovolj! Saj nismo več na Dunaju, da bi hodil v Prater zijala prodajat in si s tem lakoto tolažit. Ljuba duša, mi smo komod!“

„Kaj delaš vendar?“

„Kaj delam? — Sopem, da se ne zadušim, to je poglavitna reč. V pisarni pa toliko gibljem, da dan mine. Pravijo, da ga na blagoslovljeno ne pokopljejo, kdor se v cesarski službi prevzdigne!“

„Vedno še stari Lukec! A propos — se kaj ženiš?“

„Jaz? Gotovo bi se že bil, pa je v našem mestu preveč tega blaga. Vidiš, to je tako: Sedaj ogledam eno in si pravim: Fant, tale bo zate. Drugi dan naletim na drugo, tretji dan na tretjo, ki mi bolj ugaja. Potem grem domov in nazadnje na vse pozabim in tako čedalje bolj spoznavam, da sem in ostanem star fant. Toda ti — ehev, ti se boš pa usedel tu — bržkone še tam v tovarni. Direktorjeva Pavla! Ta bo zate!“

„No, no, misliš, da me vsako moderno dekle spravi iz ravnotežja?“

„Aha, ti jo že poznaš! Moderna pa je, tako moderna, recimo, kakor naši pisatelji, ki toliko časa frle z najlepšimi besedami krog votlega soda, da si nazadnje pijan, pa sam ne veš od česa. To so kralji sugestije! In to je dandanes vendar moderno!“

„In Pavla ti menda vendar ni še nič sugerirala?“

„Ne? Poslušaj! Naša čitalnica je priredila ples. Kot pošten narodnjak moraš na veselico. Torej sem šel, in ker je bilo plesavcev malo, sem se seveda žrtvoval za domovino in plesal — plesal s Pavlo. Ženska — čedna, tanka, boka i visoka, pleše ti, da ne veš, ali imaš gosje pero v roki in ž njim pišeš po parketu, ali plesavko. Dobro. Plešem, plešem in gledam v tiste napol odprte oči tako dolgo, da sem nazadnje sam začel zreti takisto in tako sem hodil, vračajoč se s plesa, v zgodnjem jutru proti domu. Bunf — pa sem se zaletel v telegrafični drog, da

sem vse zvezde zagledal. To me je zdramilo in pregnalo sugestijo. Ergo — quod erat demonstrandum — moderna ženska to.“

„Dovtipnež! Če bi te v precep ujel, še ne boš govoril resno. Toda sedaj mi govori odkrito: Ti poznaš ljudi iz tovarne, ker že precej dolgo bivaš v tem mestu. Kaj sodiš o nadzorniku Semenu?“

„Seme? Seme je poba, s katerim ne smeš drugače govoriti, kakor da je vsaka beseda klofuta. To je zanj!“

„In kontrolor Butalič?“

„Nomen — omen! Zaletelovič!“

„In ravnatelj?“

„Ravnatelj — sicer nič!“

„Ljudje, delavci so silno zanemarjeni, sirovi, tlačeni. Tu se bom lotil. To ni nič!“

„Takó, ti misliš svet popravljati?“

„Veruj mi, da čutim v sebi neko silo, ki me žene, da se tem ljudem olajša grozno stališče; da bodo vsaj ljudje, ne pa stroji.“

„Izvrstno, ti si tudi moderen, že vidim. Ali, ljuba duša, prašam te, če veš, kaj je to, popravljen svet, ali popravljen družba, socialno preustrojena?“

„To vem menda, ne?“

„Ne veš, ne! Moj princip je ta: Popravljen svet je — obrnjena suknja. Na zunaj je nekoliko lepša — trdnejša, več vredna pa ni — in pa narobe je. Tak je svet — kot ga popravljajo. Obrnejo ga, zdi se jim lepši — tega pa ne vedó, da ni boljši in trdnejši — da je samo narobe.“

„Potemtakem vsi socialni pokreti nimajo nič pomena! Beri, studiraj, glej z odprtimi očmi! Vse se giblje, prihodnja doba je ljudska doba. In izobraženci so poklicani, da pomagajo.“

„No — ali si že vse povedal? Sem mislil, da bo govoranca ljudskega demagoga. — Dobro. Če kratko govoriš, mi je še ljubše. Ali zapomni si mojo besedo: Ali ti sediš že tako trdno na mehke in na gorkem, da ti je vseeno, če reče direktor: Izvolite si gospod doktor konec meseca izbrati drugo službo. Saj veste, da Vas silno čislamo, pa, no, tako neke difference v disciplini bi bile skoro mogoče, torej boljše, da smo prijatelji

— in z Bogom! . . . Pomisli torej in ne pihaj, kar te ne peče. Če te le srbijo prsti po tem kostanju, zavaruj si kariero, klijentelo! Pojdi ven med ljudi! Beri — (ponudi mu časnik) pljučnica — davica — vse to vlada v okolici. Zdravi in leči zastonj tu-intam. Par beračev ozdraviš, in ti te razbobnajo — dobiš ime — z imenom pa kruhek, in še masten! Bodi praktičen!“

„Stari mentor! Imaš deloma prav!“

„Celoma, ne samo deloma. Le pridi še k meni po nasvete. Dober svet je sicer drag, a tebi ga dam zastonj!“

Sluga se je za trenutek zamislil. Preletel je hipno vse besede prijateljeve, ki je bil že z vseučilišča znan kot zadnja instanca za pametno misel — in moral je priznati, da iz njegove šegavosti govori vendar mnogo pametnih idej. Priporočil se mu je, da ga še često popraša to in ono.

Nato sta prijatelja odšla iz kavarne. —

Pred čitalnico je stal voz.

„Vinko, poznaš konje? Sedaj se lahko pelješ. To je ravnateljeva ekvipaža. Hčerke so pri plesni vaji. Kako družbo imaš lahko!“

V tem sta prišla pred vrata, in na pragu se prikažejo tri dame.

Pozdrav — —

„Gospod doktor, peljite se z nami! Prostora je dosti!“

„Če ne motim, milostna, jako ugodno mi bo!“

„Gotovo da ne!“

Dame so sedale v voz, Vinko se je poslovil od Prosenca, ki mu je za slovo pošepetal: „Varuj se sugestije, sicer se kam zaletiš. Lahko noč!“

Kočija je oddrdrala po grudasti cesti. Okna v vratcih so žvenketala, da je bilo treba dokaj glasno govoriti. Dame so se tesno zavijale v kožuščke. Alma je sedela ob zdravniku.

„Gotovo ste se dobro zabavali, gospica?“

„Brr — taka zabava!“

„Naša Alma, gospod doktor, kot sem zadnjič rekla — večni križ. Nič ji ni všeč, nič ni prav; za njo bi moral biti celi svet izjema!“

Pavla je razpustila drago krzno za vratom, da se je pokazala bela svila na prsih. Rahlo je zakašljala in pritrdila mami:

„Alma je naravnost strašna!“

„Le naprej! Jaz nič ne slišim, ampak premišlujem, kako mi je zmešati barve, da zadenem pravi ton za ožarjene planine. Prosim, dalje!“

Alma je vtaknila glavico med kožuhovino in se naslonila v kot ekvipaže.

„Gospodična je pač originalna! Vsak ima svoje nazore!“

„Nazore, kaj pa; sitnosti so to. Kdor je dandanes prav poseben sitnež, pa mu pravijo — original. Le nikar je ne zagovarjajte! Potem bo še hujše!“

„Mama, prosim besede! Zagovarjati se hočem sama, da me ne bo gospod doktor napačno sodil. Prosim, poslušajte, kako sem se zabavala. Največ je plesal z mano sodni avskultant. Kako je ta človek natečen, to je groza. Povedati ne ve čisto nič. Zato se je danes naučil Stritarjevo pesem in mi jo dvakrat prebrenčal med plesom. In pomislite, katero?“

„Stritar ima lepe pesmi!“

„Zatorej ni treba izbrati najslabše. Tisto je deklamiral: ‚Ti si moja domovina!‘ . . . Bedak! Ti — dekle — ti, punca — ti si moja domovina!“

„Ti Alma, saj ne razumeš! Če kdo zares ljubi izvoljenko in ji pravi, da jo ceni više kot domovino, je to vendar samo izraz neizmerne ljubezni!“

„Pavla, lepo te prosim, nikar! Domovina je domovina, punca je punca, žena je pa žena! Kdor meni kaj tacega deklamira, tisti je ali lažnik ali pa človek, ki ni spoštovanja vreden. Moj mož mora biti tak, naj bo še tako grd ali lep, to mi je čisto vseeno, da bo tedaj, ko se bo izrekalo njegovo ime, vsak človek lahko rekel: Ta človek nekaj ve, ta je nekaj storil, to je častivreden mož. Tak bo moj — ali ga pa sploh ne bo.“

„Seveda, ministri pridejo po te!“

„Ni treba! Umazan delavski kolovodja mi je ljubši kot takale avšica. — Gospod doktor, dajte mi cigareto.“

„Alma!“

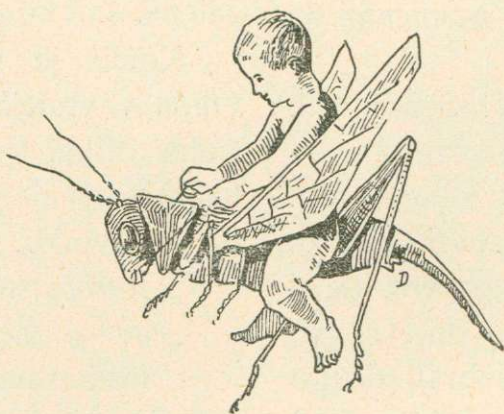
„Veš, mama, kadar sem jezna, moram kaditi!“

Dr. Sluga se je veselil zanimive filozofije, ki jo je razvijala Alma. Podal ji je cigareto in jo prižgal. Užigalica je razsvetlila voz za trenotek, in zdravnik je vztrepetal, ko je pogledal v te čarobne oči Alme, ki so se svetile v kresu iskrene navdušenosti.

Alma je poslej pušila in molčala. Drugi so govorili nekaj vsakdanjih fraz. Skoro so tudi zašumele zavornice na kolesih, kočija je obstala pred tovarno. Sluga je pomagal damam iz voza in se poslovil. — — — — —

Krog polnoči je odpiral Klešman vrata Semenu, ki je zastonj iskal zdravnika po gostilnah. Vrtar mu je pomežikoval pravil, kako se je pripeljal iz mesta zdravnik. — Seme je vrgel v sobi klobuk ob tla in zaklel. —

(Dalje.)



ROMAN ROMANOV:

MOČ.

NOVELA.



V.

utro se je storilo, a bilo je tiho in mrtvo. Nad poljanami je ležala megla, in belo morje je zalivalo gore do vrhov; videli so se daleč samotni in zapuščeni. Včasih je prišel človek iz tistega morja, bližal se je bolj in bolj in je šel mimo. Nebo je bilo popolnoma skrito; noben košček se ga ni videl. Nekje daleč tam sredi belega morja je vstal kričeč glas in se je razpršil na vse strani. Tudi počilo je včasih tam, a to je bilo daleč za poljanami.

Čez Selčev vrt je šel sosed, in stari Selec je stal polpijan na pragu. Dvignil je roko in se zapotekel za njim.

„Kaj hodiš po moji zemlji, kujón?! Ti si pokosil mojo travo poleti, jaz vem, ti si jo! Vstal si o polnoči in si jo kosil! Kam bežiš, kaj? Postoj!“ . . .

Sosed se ni ozrl in je izginil v veži. A stari Selec je stal še dolgo in je vpil sredi vrta. Tudi ko je odhajal, je še grozil in mahal z rokami.

Trdo je prijel za kljuko in odprl vrata. Stopil je v sobo s trdim korakom in obstal. Francelj je stal pred njim in resne in ostre poglede je upiral vanj.

„Kaj se godi?“

Vprašanje je bilo trdo in kratko. Starec je molčal. Čudno mu je bilo, ko je stal kakor obtoženec pred lastnim sinom. Sram ga je bilo in rad bi bil izrekel krepko besedo, ali nič mu ni prišlo na pamet. Potem je rekel:

„Poleti ponoči je vstal, jaz vem, in je kosil mojo travo . . .“

„Ali ste ga videli?“

„DOM IN SVET“ 1904. ŠT. 3.

(KONEC.)

Nobena poteza na sinovem obrazu se ni izpremenila. Ostale so iste — kakor iz kamena.

„Ne! A jaz vem, on je kujón!“ . . .

Besede so bile sovražne in kakor negotove, in koncipient je mislil na sosedove: „Kaj mi to mar? Prišlo bo samo od sebe, ko bo napravljeno z očetom . . .“ In je ponovil:

„Kaj mi je mar! A kaj ste razbijali snoči?“

Nekaj časa je bil molk, nato je pričel oče hoditi po sobi.

„Kdo je razbijal?“

Zdaj je sin spoznal, kako velika slabost je v njegovem očetu, kako ga zmaguje življenje in ga vleče v hrup in v pijančevanje . . . Bilo je, kot bi ta slabost rasla od trenutka do trenutka: na njegovem obrazu se je bralo to in v vsakem pogledu. Obraz je bil umazane barve in mišice na njem so trepetale, oči so bile tope in so gledale preplašeno. A koncipient ni bil plašen: Velika je postala slabost in treba je uporabiti veliko moč, da jo zamori . . .

„Na kratko, ate: jaz ne maram sramote!“

Tako je rekel in se zamislil. Preveč je ljubil očeta, da bi ga bil v tem trenutku zapustil in se umaknil. Vselej je bilo nekaj grenkega vmes, kadar je moral nastopiti z očetom tako tuje in mrzlo. A bilo je treba: ne se umakniti za korak, trdno naprej in do konca! . . . Zakaj neprijetno je bilo postalo in daljave so bile neprijazne in kakor strahovi je bivalo v njih in se bližalo . . . To je bil njegov sklep in potem je ponovil svoje besede.

„Jaz ne maram sramote!“

Vrata so se odprla; sin je odšel v trg. Zunaj je ležalo še isto belo morje nad polja-

nami. Kakor samotni otoki so se videli gorski vrhovi v daljavi — samotni in zapuščeni. Tam za poljanami je žarelo čez megljeno belino, in opazal se je dim, ki se je dvigal iz nje.

V pisarni je tekel čas počasi. Ob desetih je prinesel mlad fant Selcu vizitko. Mimi mu je pisala, naj jo čaka opoldne, potem pojdeti skupaj domov. Selec je spoznal ves položaj: črke so bile negotove in pisane s tresočo roko in stavki so bili izraženi napol jasno, razburjeno . . .

Potem je tekel čas še počasneje. Ena sama ura je bila cel dan in konca ni bilo nikjer. A naposled je prišel. Selec je šel iz pisarne. Mimi ga je že čakala. Nemirna je bila: včasih so se zganile njene ustnice in vzdih se je dvignil med njimi, oči so bile preplašene in na licih se je pojavila bledoba.

„Oh, Francelj . . .“

Toliko mu je imela povedati, a v tistem hipu ji ni prišel noben izraz na pamet. Ustavila se je in oči so postale vlažne.

„Nikar se ne boj, Mimi! Nič tako velikega se ni zgodilo med našimi očeti, da bi naju razdružilo. Ti dogodki so majhni in se bodo polagoma čisto razgubili.“

Prijel jo je za roko in šla sta dalje.

Takrat se je bilo dvignilo vse belo morje in daleč do konca se je videlo po poljanah. Zavila sta po stezi proti gozdu. Pot je bila porastla z mahom in suho listje je ležalo po njem. Tuintam je počila pod nogami trhla vejica in iz polgolega grma je odletela preplašena ptica. Ustavila se je šele daleč sredi gozda in se oglasila z zategnjenim glasom.

„Včasih . . . se mi zdi, da bo prišel velik dogodek in bojim se ga. Opolnoči se zbudim in se tresem od strahu . . .“

Selec jo je tolažil. Ali ni mogel natančno prikrivati: tudi v njem se je bilo zbudilo v zadnjih časih nekaj daljnega, mrzlega . . . „Samo da bi le ostalo daleč in se ne bližalo!“ . . . Ali takrat se je že bližalo: prihajalo je previdno in rahlo — čisto po prstih . . . In zato mu je bilo neprijetno: mogoče vstane naenkrat in plane v sredino in vse je kon-

čano. — To so bile samo slutnje in niti to ne. Prišle so nadenj nenadoma in širile so se, in na pamet mu je prihajal oče . . . Potem se mu je zdelo vse važnejše in je poklical Janjo.

„Kadar bo hotel oče oditi zjutraj ali na večer, tedaj reci: Francelj pride ob tej uri in je naročil, da ga čakajte!“

Zakaj vedel je, kako vleče očeta: zjutraj v žganjarijo in na večer v gostilno . . .

Mimi se je sklonila in utrgala rožo; bil je zakasnel cvet tik borovega debla. Ponudila mu jo je brez besedi; vzel jo je in se nasmešnil. A to ni bil smeh. Samo ustnice so se zakrožile, a oči so ostale zamišljene in resne. Dekle je to opazilo in je vzdihnilo.

Tedaj sta prispela z gozdne poti in pred njima so se odprle široke poljane. Nikjer ni bilo več belega morja, tudi na nebu ne. Solnce je bilo pretrgalo oblake in odplavali so leno in počasi. Nikjer ni bilo nobenega več, samó nad gorami na zapadu se je pomikal en sam, čisto zapuščen, in se je skrival za obzorje.

Ko sta se poslovila, sta čutila oba: zbuvalo se je v njima nekaj mrzlega in daljnega in je šlo čez daljavo, kakor senca . . . „Samó da bi ostalo daleč in se ne bližalo!“ . . .

Selec se je resno zamislil; hitel je domov in ponovil Janji:

„Kadar bo hotel oče oditi zjutraj ali na večer, tedaj reci: Francelj pride ob tej uri, z Vami ima govoriti in je naročil, da ga čakajte!“

VI.

Dnevi so tekli enakomerno. Stari Selec je hodil po hiši in po vrtu in je bil slabe volje. Zbuvalo se mu je nekaj znanega v srcu in ga vleklo in postajalo je mogočno, da je rekel:

„Pojdem, Janja, in se kmalu vrnem!“

A Janja se je vznemirjala in odgovorila na glas:

„Francelj pride ob tej uri in je rekel, da ga čakajte!“

Tedaj je sklonil glavo in odšel v sobo. In jezil se je natihem in je stisnil pest: „Fej,

da bi imeli moji otroci nad mano oblast!... Jaz sem človek, ki ima svojo lastno pravico do življenja!"... In na ta način je nekoč — šel. A vino mu ni šlo tisti večer, in ob enajsti uri se je vračal. Ko je stopil v vežo, mu je postalo nerodno. V sobo je šel po prstih in čisto tiho se je spravil k pokoju. Ali v prsih ni bilo miru. Vleklo ga je potem nazaj, da bi vstal in hodil celo dolgo noč...

Pogostokrat je videl soseda, ki je šel čez njegov vrt ali tam po njivi. Zavrvelo je po njem in stisnil je čeljusti. Zakaj sovražil ga je. Nekoč pred leti in zjutraj je našel na vrtu mejnik izkopen in vržen v travo. Bogve kdo je bil to storil, a njemu je prišlo takrat na pamet, da bi bilo delo sosedovo. In potem je začel misliti neprestano in brez konca in si je naposled vtepel v glavo: „Vstal je opolnoči ali ob eni in je izkopal mejnik!"... Kakor fiksna ideja je bilo in vsako škodo je pripisoval njemu. „Zastrupil mi je svinjo, jaz vem; o polnoči je vstal in jo je zastrupil..."

A sosed se ni zmenil zanj; vstal je vselej brez odgovora in je odšel. Mimici pa je bilo v zadnjih dneh hudo. Čutila je menda, da gredó sence čez daljavo in da se zbira tam nekaj strašnega in giblje in se bliža, da se bo približalo za dva tri korake in bo planilo na sredo... „Samó da bi ostalo daleč in se ne približalo!"...

Tako so bili vsi njeni dnevi polni velikega strahu. Bil je resnično velik, ker se je bala za svojo srečo. In je dvigala roke in jih stezala od sebe in je iskala pomoči s solznimi očmi. In ji je prišlo na misel, da bi se oklenila Selca s svojimi rokami — močno in krčevito in ga ne bi izpustila nikoli več. A to je bila iluzija, izprevidela je: samó duše so, ki so resnično močne in ki se sklenejo do konca dni. In potem se je potrudila z vsemi močmi do zadnje stopinje.

Šetala je z njim neko praznično popoldne. Suha zima je bila prišla v deželo in tisti dan je bil svetel in lep. Nad trgom na holmu je sijalo solnce po vsem dolgem drevoredu in daleč naprej, kjer so se po-

dajali kostanji v mirno dolino. Globoko pod nogami je tekla reka — zelo velika in zelo pokojna. Temnozelená se je pomikala dalje in se gubila za ovinkom. A tam na nasprotnem bregu je bil zopet holm. Lep je bil, poln samih borov in zelenih smrek, da bi ga človek vzel in postavil v kot svoje sobe in bi napravil jaslice in se veselil nad njim.

„O, Francelj, kaj bo moje življenje, kadar me zapustiš?"...

To je bilo vprašanje, a odgovora ni bilo pravega. Čula je tolažilne besede, in bilo ji je, kot bi jih čula bogve odkod, in sama bi stala sredi ceste...

„Ko se je storilo jutro, sem jokala. Glej, morda bo še eno samo jutro pred koncem..."

Mimi je bila vsa iz sebe, in Selec ji je povedal, da so njene besede brez vzroka in neutemeljene. Ali tudi on je čutil: kakor sapa je šlo mimo, samó šinilo je in ga spomnilo na tisto daljno v daljavi... „Samó da bi ostalo daleč in se ne približalo!"...

Solnce je ugasnilo na nebu; šlo je pod večer. Hitro se je temnilo in dvoje zvezd se je videlo na zapadu. Trepetale so, kakor bi hotele v tistih hipih ugasniti; ena se je v resnici utrnila. Zasvetila se je po nebu svetla črta in potem je gorela še ena sama. Najbližji holmi so bili še vidni, in kakor strahovi so bili in popolnoma črni, a daljnih ni bilo več videti.

Obrnila sta se proti domu, in tedaj se je začul ropot. Obstal je v dolini in sta se ozrla tja. Vlák je pridrdral izpod nasprotnega hriba, dva mirna in rdeča zublja sta zažarela kakor oči strahov, in mnogo luči se je zasvetilo. Pomikale so se naglo čez most in izginile.

Selec se je bil že poslovil in je šel mimo Deziderovega stanovanja. Ozrl se je na okna in stopil v vežo. Na stopnicah je srečal gospodinjino in poseben duh je zavel mimo.

„Kje je Dezider?"...

„Je že mrtev... Pol ure že..."

Govorila je nemirno in je odhitela dol.

In Selec je vstopil. Dezider je ležal na postelji, oči so bile še majhno odprte in v levem kotu ustnic je stala kaplja krvi. A

celotno je bil na obrazu mir. Bilo je, kot da se je prav v tem trenutku oddahnil . . .

Koncipient je stal mirno, kakor vkovan. Naenkrat mu je postalo žalostno in se je sklonil globoko nad mrtvecem!

„Dezider, spavaj v Bogu!“ . . .

Prijel ga je za roko, ko je izrekel te besede. —

V sobo so prišli moški in so nosili vun pohištvo. Štirje so nesli klavir in nad klaviaturo se je dvignil pokrov. Nekdo se je dotaknil tipk in zahreščalo je in zavpilo v kričečih disonancah.

Soba je postala prazna; samo še mrlič je ležal na postelji. Luna je posijala čez okno in bleda svetloba se je razlila po mrtvem obrazu. Žarki so trepetali in vse je bilo čudno videti . . .

Po stropu so šle sence enakomerno naprej, samo včasih je pohitela katera in je izginila v trenutku. Potem so se ustavile. Plazile so se po stenah, a niso se spustile globoko; samo pol metra, in so šle nazaj na strop. Zamajale so se spet — zamišljeno in počasi kakor roke strahov . . .

Bilo je, kakor da je zamahnil mrlič z roko . . .

Tedaj so se zazibale daleč na obe strani in se spustile dol po stenah. Legle so po mrliču in se plazile po njegovem obrazu — počasi in s svečano resnobo. A postajale so hitrejše in hitrejše in videlo se je, da se premikajo ustnice in da se odpirajo oči. Bile so velike in steklene in gledale so proti oknu . . .

Potem je prinesel nekdo v sobo stol in luč. Razlila se je svetloba in mrlič je ležal na postelji pokojno in nepremagljivo. Oči so bile še majhno odprte in v levem kotu ustnic je stala kaplja krvi.

Nobene sence ni bilo več, samo tiste ob postelji so stale trdno in nepremagljivo. Na stolu ob mrličevi glavi je gorela luč; njen plamen je bil popolnoma miren.

A zunaj pred oknom so se zibale dolge in tanke veje golega drevesa. Mrzla in močna sapa jih je upogibala, luna je sijala in so plavale in se zibale na hišnem pročelju kakor strahovi . . . Na vogalu je včasih zatulila sapa in na koncu trga se je oglasila zopet . . .

VII.

In potem se je nagnilo v daljavi tisto veliko in plašno in visoko od neba dol se je nagnilo do tal . . . Približalo se je za dva tri korake in planilo je na sredo . . .

Tiho jutro je bilo in pri jablani na koncu vrta je ležal sosed. Iz senca je tekla kri in grabil je krog sebe z rokami in pulil travo. Pri nogah je ležalo poleno; trdno in grčavo in na tanjšem koncu se je poznala kri. Popolnoma svetla je bila in še čisto sveža . . .

Stari Selec je bežal z vrta v sobo in koncipient je stal pred njim.

„Kaj!“ . . .

Starec še ni bil trezen, vpijanil se je bil z žganjem na vse zgodaj in sirovo se je oglasil:

„Jaz se nič ne bojim . . . Lump je, kujón . . . Vstal je o polnoči in izkopal mejnik, prihotapil se ob eni in zastrupil svinjo!“ . . .

Selcu ni bilo do sebe. Groza ga je obšla zavoljo očeta, ker ga je ljubil. Hotel je storiti srečo domu in njegovi starosti, a približalo se je tisto strašno in planilo je na sredo . . .

Tako se je končalo marsikaj lepega in velikega, ali njegova moč — njegova duša je ostala nerazrušljiva: krepke roké bodo ustvarile novo življenje in krepke nogé bodo našle novo pot . . .

Preden se je storil večer, se je odpeljal —

Daleč za poljanami je plavala mehka melodija in jo je uničil sirov ropot: vlak je pridrdral mimo, dvoje žarečih luči je zasvetilo in vse se je izgubilo v temi. Bila je brezdanja in neskončna in sove in netopirji so letali po njej.



CVETKO SLAVIN:

ZVEZDE SO SE KRIŽALE ...

Jaz ne vem, zakaj mi noče
iti pesem iz srca —
v tihi noči v mirni koči
slišal sem jo vrh gora:

— Očku sin je velik vzrasel,
v sinu skrita, mehka moč,
pa na pot ga je zvabila,
ah, na pot od ljubih koč.

V dalji rožni bi pogledal
ptički-sreči rad v oči —
pa so križale se zvezde,
in nič več jih videl ni ...

Očka stal je tam na pragu
in oziral se v nebo,
daleč, daleč je v nižine
rosno plavalo oko.

Prišle ptičke-lastavičke,
prišle so mu v gorski kraj:
„Ptičke ljube, lastavičke,
kdaj se vrne on nazaj?“

Ptičke drobne, lastavičke
so odplavale domov
pa so gnezdece si mehko
spletale pod ljubi krov ...

Ptičke-lastavičke tretjo
k nam prinesle so pomlad,
pa čez grob so mirni očku
tiho plavale takrat — —

Jaz ne vem, zakaj mi noče
iti pesem iz srca —
kaj se zdi mi, kot bi hodil
čez pokojna, grobna tla ...



MIRA WAGNERJEVA:

NA VASI FANTJE POJEJO ...

Na vasi fantje pojejo,
in jaz ne vem, zakaj
v srce se vrača davni čas,
ah, sladki čas nazaj.

In sanje prošle vstajajo,
budijo se, živé,
in v hrepenenju davnih dni
drhtí, gorí srce.

Ah, kaj se ni približala
mladost mi sladka res?
Kaj ni spet trdna kot nekdanj
dveh src skrivnostna vez? ...

Na vasi fantje pojejo,
in jaz ne vem, zakaj
v srce se vrača davni mi,
ah, davni raj nazaj ...



FRAN KOLENEC:

VULKANIZEM.



isoč in tisoč je problemov, katere razmotati in rešiti se je trudil in se še trudi vedno neumorno delujoči človeški duh. Najvažnejšim problemom pa smemo prištevati onega, ki se bavi s postankom, razvojem ter različnimi izpremembami naše zemlje. Človeški duh se trudi, da bi zasledili one prirodne sile, ki sedaj z velikansko močjo, drugokrat z neznatnim počasnim delovanjem preobražajo zemeljsko lice; nevidna sila ga priganja, da bi rešil nebroj zastavic, ki jih skriva naš planet v svojem naročju.

Med one prirodne sile, ki povzročajo največje izpremembe na zemeljski obli, prištevamo ognjenike ali vulkane. Že najstarejši narodi so razmotrivali o teh mogočnih činiteljih, in razvoj vulkanologije je najzanimivejše poglavje v zgodovini geologije.

Grškim pesnikom so bili ognjeniki kovačnice nebeškega kovača Hefajsta, boga ognja, ali pa bojišča gigantov in titanov z olimpskimi bogovi. To mnenje jasno dokazuje, da so si stari predstavljali ognjišče vulkanskega delovanja pod zemeljskim površjem. Vendar pa misli Lidijec Ksant, da povzročajo strele z neba požar zemlje in skal. Ta podmena se je nanašala le na takozvano „Sežgano deželo“ (Katakekaumene), ležečo ob zgornjem teku reke Herm v Lidiji, nikakor pa ne na druge takrat znane ognjenike. Iz starega veka imamo ohranjenih še nekaj poročil o ognjenikih, kakor od mlajšega Plinija, Ovida, Aristotela itd.

Raziskovalcem v srednjem veku in v prvih stoletjih nove dobe so bili vulkanski pojavi lokalni zemeljski požari. Tega mnenja je bli

tudi neptunist Gottlob Abraham Werner, ustanovitelj geognozije ali geologije, kakor imenujejo danes to vedo. Za to vedo je ustanovil na rudarski akademiji v Freiburgu posebno samostojno stolico. Wernerju se je posrečilo ustanoviti svojo šolo, ki je razširjala njegovo ime in njegov nauk med vse tedanje naravoslovce.

Ta nova znanost, geologija, se je začetkoma razvijala v popolni odvisnosti od rudarstva in mineralogije; bila je pomožna veda obeh znanosti, in dolgo časa je bilo treba, da so izginili vsi pomisleki ter da je zadobila veljavo samostojnosti in znanstveni pomen. Ne dolgo za tem pa so razni tedanji geologi nabrali toliko važne in obsežne tvarine, da jo je bilo treba zaradi preglednosti razdeliti v pododelke, namreč: v fiziografsko, dinamično in historično geologijo.

V sledečem se bomo bavili izključno le z dinamično geologijo, katera preiskuje zakone in delujoče sile geoloških pojavov, ki povzročajo izpremembo zemeljskega površja. Mej temi geološkimi pojavi so pač najznamenitejši ognjeniki ali vulkani.

Vulkani so zelo razširjeni po zemeljskem površju in skoraj 300 je znanih, ki še danes bljujejo, kakih 400 — 500 pa je, ki so bljuvali še v zgodovinskem času.

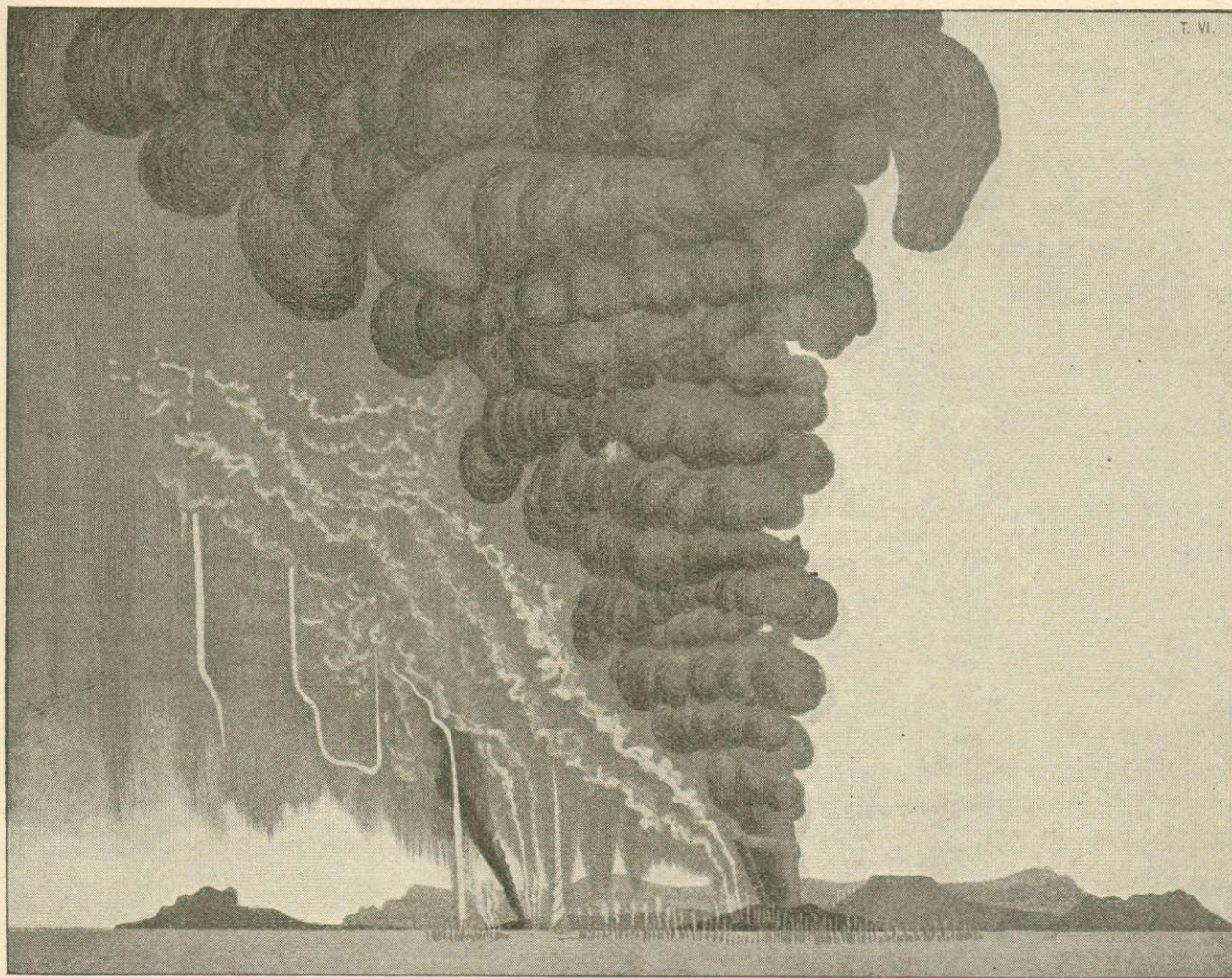
Oglejmo si torej natančneje te mogočne činitelje, ki povzročajo take izredne izpremembe na zemeljski obli!

Ognjeniške gore, rov in žrelo.

Pod besedo vulkan navadno umevajo stožcu podoben grič ali goro, ki obstoji iz ognjeniške tvarine in ima zvezo z zemeljsko notranjostjo. Nastanek vulkanskih stožcev nam razlagata dve teoriji: namreč teorija

dviganja (Erhebungstheorie) in teorija naspiranja (Aufschüttungstheorie). Ustanovitelja prve teorije sta Leopold Buch in Aleksander Humboldt; Dufrenoy in Elie de Beaumont sta jo pa izpopolnila do skrajnosti. Ta teorija uči, da so nastali vulkanski stožci na ta način, da se je kos zemeljskega površja mehurju podobno napihnil; vodoravne zemske plasti so se torej vzdignile in postavile poševno okoli

izbruhnili v noči med 28. in 29. septembrom 1759. sredi najrodovitnejše planjave. Okoličani so pripovedovali, da so se tla mehurju podobno napihnila. To je lahko umevno: ljudje so zbežali na neko višino, ki je bila 2260 črevljev visoko nad ravnino, iz katere je izbruhnili ognjenik, in odtod pač niso mogli z gotovostjo opazovati vsega dogodka. Tudi tla okoli Jorulla ne kažejo, da bi se bile mehurju podobno zvišale zemeljske plasti.



NASTANEK JURIJEVEGA OGNJENIKA V EGEJSKEM MORJU
MESECA FEBRUARJA 1866.

navpične osi. Za dokaz so navajali poševno lego plasti na vulkanih ter žlebkaste radialne pike in grape.

Nekateri pristaši te teorije so iskali dokazov tudi v zgodovinskih poročilih, toda zaman. Popis, ki ga beremo pri Ovidiju iz klasičnega starega veka o postanku ognjenika na polotoku Methana na severnem obrežju Peloponeza, ne more biti nikak dokaz. Prav zanimiv je postal Jorullo v Mehiki, ki je

Če bi nastale vulkanske gore tako, da bi se dvignile vodoravne plasti in se poševno postavile okoli navpične osi, bi morali videti tudi vulkanov, ki bi vsaj v vznožju obstojali iz nevulkanskega materiala. Tega dosedaj še niso našli. Vsi ognjeniki obstojajo le iz snovi, ki so prišle po izbruhu iz zemeljskih globlin na površje. Odločen dokaz proti teoriji dviganja nam podaja tudi dejstvo, da sploh ne more nastati nobena zvonu ali

stožcu podobna gora, da se ne bi pri tem raztrgale plasti in se pokazale velikanske poke in grape. Takih pok pa ne najdemo skoro na nobenem ognjeniku. Mnogi pristaši te teorije so hoteli dokazati poke in grape na nekaterih ognjenikih na Javi. A dognano je, da so nastale vsled izmivanja. Navesti bi mogli še več tehtnih razlogov, ki govore proti teoriji dviganja in ki dokazujejo, da si ne moremo razlagati, kako bi se bile mogle vulkanske gore dvigniti iz tal.

Opazovanja zadnjih 60 let so prisilila učenjake, da so opustili teorijo dviganja in jo nadomestili s podmeno nasipanja. Najprej sta nastopila proti zgoraj opisani podmeni na podlagi svojih opazovanj Junghuhn in Dana, z vso odločnostjo pa so jo pobijali Lyell, Konstantin Prevost in Poulett Scrope.

Ti trdijo, da so nastali vulkani iz lave, pepela, peska, troske itd. Ta tvarina se je sesedla okoli vulkanskega žrela ter se vsled ponovljenih izbruhov vedno kopičila. V kratkem času je pridobila ta teorija mnogo pristašev, popolnoma porazila naziranje Buchovo in Humboldtovo ter je danes edina, na katere podlagi razlagajo postanek vulkanskih gričev in gora.

Bistvo vsakega vulkana obstoja v komunikaciji zemeljskega površja z notranjostjo zemlje; to je dimniku podoban rov, po katerem prihaja vulkanska tvarina na površje. Ta rov je najimenitnejši del celega vulkana in je samo ob času izbruha odprt, koncem vsake erupcije pa se zamaši z lavo in z drugimi snovmi. Ustje erupcijskega rova imenujemo vulkansko žrelo ali krater. V njem je središče vulkanske delavnosti.

Kako neki nastane tak vulkanski rov?

Učenjaki so dokazovali iz svojih opazovanj, da se vulkani vzdigujejo nad zemeljskimi pokami in da vulkanski rov ni nič drugega kakor taka poka, ki se je na enem mestu razširila. Mnogi vulkani, kakor Vezuv, Etna Mauna Loa, stoje na križišču dveh pok. Pri drugih ognjenikih je tudi ena poka dovolj

prostorna, da morejo plini in lava dohajati po njej na površje. Zelo napeti plini si izberejo najpripravnejše mesto na poki in ga preobrazijo v erupcijski rov. To je Daubr  e dokazal z raznimi poizkusi.

Žrelo leži navadno na temenu ognjenika, kateri ima vsled tega podobo na vrhu odbitega stožca (Stumpfkegel). Pri majhnih ognjenikih je žrelo primeroma zelo obsežno, nasprotno pa je pri velikih primeroma majhno; njegova veličina ne raste sorazmerno z veličino vulkanovo.

Vulkanski gri  i in gore imajo torej podobo na vrhu odbitega stožca. To je naravna in značilna oblika ognjenikov. Pri manjših ognjenikih je sto  kasta podoba prav navadna, pa tudi pri večjih včasih stožec tako pravilen, da je mogoče   e iz daljave sklepati na vulkanski značaj gore. Med večjimi ognjeniki ima pač najpravilnej  o sto  kasto obliko K  topaxi, visok 17.000 črevljev, katerega je   e Humboldt opazoval in prav krasno opisal. Drugi so   e: Pinchincha, Pik Orizaba, Kasbek itd.

Večina večjih ognjenikov pa je izgubila svojo pravilno obliko vsled pogostih in silnih izbruhov. Izpremenjena ognjenikova oblika je pogostokrat značilna za njegovo zgodovino.

Izpreminjanje ognjenika se pričenja s tem, da se preobrazuje njegovo žrelo. Ko vulkan miruje, je erupcijski rov zamašen z lavo in s pepelom.   relo je zato sli  no lijaku brez odvodne cevi. Ko pa ognjenik izbruhne, se žrelo razširi v prostorno, skledi podobno globino.

Obsežna vulkanska žrela nam nudijo najlepšo priliko, da proučujemo sestavo vulkanskih gričev in gora. Na zunanjem pobočju zasipujejo mlajši vulkanski izme  ki starejše, med tem ko navpične stene velikega žrela v prerezu kažejo menjajoče se plasti lave, troske, pepela in drugih vulkanskih tvarin.

Posebno veliko je žrelo Kaldera na otoku Palma. Kaldera je velikanski kotel, ki ima v premeri približno eno miljo, in njegove stene so visoke nad 6000 črevljev.



PRED NEVIHTO.

PETER ŽMITEK.

V tem velikanskem žrelu nima ustje erupcijskega rova nobene določene lege; včasih jih je tudi več, ki istočasno delujejo ali pa posamezno pri različnih izbruhih.

Če je žrelo obsežno, morata troska in pepel padati vanj nazaj. Tako se napravi zopet v žrelu samem majhen stožec. Navadno se ti mali stožci že pri prihodnjem močnejšem izbruhu poderó, le včasih ostanejo in se vsled ponavljajočih se manjših izbruhov nakopičijo v velike stožce, ki imajo na vrhu svoja žrela. Tak ognjenik ima potem glavni stožec z obsežnim prvotnim žrelom, v katerem stoji manjši drugotni stožec.

Manj pravilna pa je oblika, če ni ognjenik izbruhnil v sredi žrela, ampak kje na robu. Tedaj zleti navadno del žrelovega roba v zrak, in na tem mestu se nakopiči nov stožec. Če pa opazujemo tak ognjenik iz daljave, nam kaže dva vrha: en vrh je novi stožec, drugi pa ostali del žrelovega roba. Nekaj podobnega bomo našli pozneje, ko bomo popisovali Vezuv. Del prvotnega žrela, ki je ostal, je Monte Somma. Na robu, ki je zletel pri izbruhu l. 79. p. Kr. v zrak, stoji današnji Vezuv. Mej tem „najvišjim vrhom“ in Vezuvom pa je znana globel Atrio del cavallo.

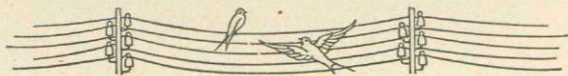
Kakor se pri vsakem večjem izbruhu izpreminja ognjenikova oblika, ravnotako se izpreminja tudi njegova višina. Splošno se lahko trdi, da mirnejši izbruhi višino povečujejo, silovitejši pomanjšujejo. Zadnje velja posebno za eksplozije plinov in par, s katerimi se začena izbruh. Te večkrat razstrele ognjeniku celi vrh.

Pravega pomena za ognjenik ni njegova absolutna ali nadmorska, ampak relativna višina.

Tu navajamo absolutno in relativno višino nekaterih ognjenikov ter obsežnost in globočino njihovih žrel. Višina je izražena v črevljih.

Ime ognjenika	Višina		Žrelo	
	absolutna	relativna	premer	globočina
Monte Nuovo .	428	428	1200	370
Stromboli	2775	—	2000	—
Vezuv	3720	3720	1870	—
Tengger (Java) .	7080	—	20000	1750
Etna	10200	9600	1500	—
Pico de Teyde .	11400	—	1660	130
Mauna Loa . . .	12900	—	15000	—
Ključevskaja . .	15040	15040	2220	—
Popokatepetel . .	18000	—	2000	800

(Dalje.)



MIRA WAGNERJEVA:

PADAJO SNEŽINKE . . .

Padajo snežinke zunaj
in na okno sedajo,
aj, te male nagajivke
k meni v sobo gledajo!

Ali škoda, da si svoje
bele očke pridijo,
ko le lica moja zrejo,
a v srce ne vidijo.

Ej, da videle v srce bi,
to bi zaživele vse,
zaživele in se vzpele
kvišku brž vesele vse.

Rajale bi in plesale —
na nebeško radost to,
ki so videle jo v srcu,
rajale bi pod nebo . . .





SLOVENSKA.

KNJIGE „DRUŽBE SV. MOHORJA“ ZA L. 1903.

Zgodbe sv. pisma. Slovencem pričel razlagati dr. Frančišek Lampe. 10. snopič. Spisal dr. Janez Ev. Krek. Str. 128. — Z veseljem smo zopet pozdravili nadaljevanje tega dela. Stari vek je dokončan. S krasnim uvodom odvarja pisatelj zgodbe novega zakona. Izborna je uvodna razprava o evangelijih in o evangelistih. Zgodovinska poročila o evangelistih so tu zbrana kratko in jedrnato: z gotovimi potezami vidimo preč seboj značaj in osebnost vsakega evangelista. Očrtane so razmere, v katerih je živel, in iz teh se vidi namen, ki ga je imel pri pisanju svojega evangelija. Ta pa razsvetljuje način njegovega pripovedovanja. Ko jih je očrtal posamezne, jih pa med seboj primerja in združi vse štiri zgodovinske priče v enoto soglasnega historičnega vira. Ko je popisal še, kako so se evangeliji ohranili do našega časa, pa preiskuje njihovo resničnost. Uspeh tega preiskovanja je trditev, da imajo evangeliji značaj verodostojnega zgodovinskega vira. Kar je v njih popisano, moramo sprejeti kot izpričano in resnično.

Ta uvodna razprava obsega bistveno vse glavne dokaze. Pisava je pa zelo poljudna in se ogiba vsega težkega aparata, ki ga rabijo pri tem navadno znanstveni pisatelji. Jasna in iskrena beseda bo brez dvoma ugajala ljudstvu in mu ustvarila pravi pojem o temeljih, na katerih sloni krščanska vera. To je potrebno tembolj, ker navidezna, vihrava znanost izpodkopava dandanes ravno te temelje. Dr. Krek se ogiba ravno tako brezmiselnega pietizma, kakor onega skeptičnega hiperkritizma, ki ga „moderni“ teologi izkušajo vtihotapiti v eksegezo. To je prava pot, na kateri se združujeta objektivnost znanosti in iskrenost vere v ono mirno in gotovo prepričanje, ki označuje izobraženega katoličana.

Nato očrta pisatelj razmere ob Jezusovem rojstvu, rimsko in judovsko državo ter domovino Jezusovo. Posebno lep je oddelek, v katerem govori pisatelj o Besedi — božjem Sinu. Ta razprava je prehod k začetku novega za-

kona — prvemu poglavju evangelija sv. Janeza, v katerem je tako kratko in razločno začrtana druga božja oseba. S tem se je začela zgodba, katera se takoj nadaljuje z učlovečenjem v sinkronističnem redu.

Jako natančno je razlaganje, katero preveva gorak duh ljubezni do svetega besedila. Iz vsakega stavka bo bogoslovsko izobraženi čitatelj spoznal temeljitega dogmatika in modroslovca, a tudi preprosti bravec ga bere z lahkoto in se vtaplja v te misli, ki so tako mile njegovemu srcu.

Pridejan je zelo poraben in jako skrbno izdelan zemljevid. Podob je mnogo. Nekateri originali so pač prediletantsko izvršeni.

Ta zvezek je brez dvoma po svoji vsebini eden najboljših, kar jih je še izšlo. Želimo le, da bi gospod pisatelj mogel tako dovršiti ves novi zakon.

Dr. E. L.

V Kelmorajn. Spomini s pota. — Spisal dr. Andrej Karlin, stolni kanonik. Str. 175. — To knjigo so Mohorjani takoj, ko so jo dobili v roke, prečitali z največjim veseljem. Kdo rad ne prebira potopisov iz krajev, ki so sami na sebi zanimivi, in pri tem še tako ljubeznivo opisani? Tu ni nič tiste suhoparnosti, ki se navadno nahaja v popisih tujih krajev. Gospod pisatelj kaže svoje slovensko srce povsod, če je tudi daleč čez hribe in doline v tujini. Ves čas se podomače pogovarja z bravcem, in prav ta prijateljski ton ljudstvu najbolj ugaja. Zato je pa iz tujih krajev izbral ravno one prizore, o katerih je vedel, da bodo čitatelju všeč. Nekdanja slovenska božja pot se je s tem ponovila v našem spominu. Reči smemo, da v ugodnem času, saj zdaj že marsikak Slovenec zopet potuje po renskih pokrajinah, a ne po božji poti, ampak, da bi si pridobil vsakdanjega kruha.

Knjigo krasi mnogo podob, ki so jako lično in natančno izdelane. Zdele so se nam pa seveda večinoma — premajhne. Zlasti stolno cerkev v Kolinu, ta največji spomenik najčistejše gotike, bi radi videli v toliki podobi, da bi bilo mogoče razločiti tudi posameznosti.

Sicer pa le želimo, da bi naše ljudstvo dobilo od „Družbe sv. Mohorja“ še več potopisov, pisanih v takem duhu. D. S.



Ksaver Meško: **Ob tihih večerih.** Ljubljana 1904 — Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. —

Odkritosrčno smo veseli, da nam, ko ocenjujemo to knjigo, ni treba rabiti onega ponekod tako običajnega gromečega bombasta in panegirskega tona, da bi dali pisatelju zaslužen hvalo. Knjiga sama si trumoma osvaja srca dobromislečega občinstva in oklicuje svojega mojstra za umetnika v pravem pomenu in popolnem obsegu te besede,

Da! Večeri so to, ko plove polumrak po vsemiru, ko izginjajo pod pajčevinasto meglo pokrajine . . . hribi . . . sela . . . koče . . . drevesa . . . rože . . . , ko se zakriva vesoljstvo pred človeškimi očmi. Ali v umetnikovi duši vstajajo nevzdržni, kakor s tenko iglo v dušo začrtani spomini in z magično močjo kličejo nazaj vse tiste lepe pokrajine . . . nebotične gore . . . prijazne hribe . . . ljubljena sela . . . sanjave koče . . . šumeča drevesa in omamljivodehteče rože — z eno besedo: vso prenašlo preteklo minulo, ki pa v spominih tisočkrat lepše odseva, nego pa takrat, ko je živela pesnikova duša v njej in z njo. Prej je bila ta mladost živahna realiteta, sedaj je postala sanjava romantika.

Taki večeri so Meškovi „Tih večeri“ — krasen in milotožen vzdihljaj umetnikove nemirne duše. — Vsi ti večeri so koščki ali odlomki, položaji ali razmere njegovega življenja. In to je pri Meškovi umetniški iskrenosti in svobodnosti nemogoče drugače. Vse enajstere črtice ali slike so si med seboj v motivih, značaju in pesniški moči tako sorodne, da se nam zdi, kakor bi se Meško pripravljala na daljše pisateljsko delo, a je priobčil sedaj tuptam klasično študijo značajev in oseb, ki utegnejo nastopiti v novem velikem in obsežnem umotvoru.

V Meškovem umetniškem talentu kipi in valuje velika stvariteljna moč. In to silno pisateljsko moč mu oživlja in dviguje nemirno hrepenenje po neznani sreči, po daljnih ciljih, ki so še tako daleč . . . In „oko mu je že motno in kalno od solza, ki jih je plakalo nad lastnim in tujim gorjem.“ Dokaj tragike lastne in tuje je že srečalo Meška v njegovem sicer še mladem življenju. Pa tudi triumfov mu sreča ni odrekla, triumfov nad človeškimi srci. Kar je zapisal Meško na st. 162. o muzikantu Jakobu tudi mi, brez pomisleka, da bi bili preromantični

v svoji sodbi, ponavljamo o umetniku samem: Kar igraš se z njimi, igraš se s tisočnimi srci. Vsakemu zaigraš njegovo pesem, deci o neskrbnosti in solnčni sreči, starkam o njihovih lepih spominih; najnežnejše se dotakneš src zornih dev, najmehkejša so ta srca in najgloblja . . .“ Ali način takih ljubavnih prizorov je manj strasten in lahkomiseln kakor nekdanj. Meškovo umetniško čuvstvovanje se izčiščuje in ožarja, pa ima tudi čimdalje večjo moč do našega srca. Triumfi in tragika torej, tragika in triumfi, to vekovečno nesoglasje v umetnikovem življenju in življenju sploh mu je otežilo srce, zresnilo obraz in natrosilo v oči polno tožnosanjavih in mukotrpnih misli, ker ne ve, bo li zadnji njegov hip: tragika ali triumf njegovega hrepenenja po daljnih ciljih. Sam pravi (str. 291): „Bojim se venomer, da ga izgrešim morebiti še . . . zato mi zro oči tako zamišljeno in resno . . .“

Z nenavadno silo služi Meško svoji umetnosti. Včasih se zatopi v najfinejša čuvstva občloveške duše in zamisli misel stoterih in zaželi željo tisočeri. V črtici, nazvani „Ob tihih večerih“ so sicer karakteristični momenti iz umetnikovega osebnega življenja, vendar pa se ti zazdi, da so enaki tihi večeri z boleščjo in poezijo, z nemirom in hrepenenjem že čestokrat obiskali tudi tvojo dušo. V teh čuvstvitih in slikovitih večernih prizorih je pisatelj zate mislil in zate govoril.

Za trenutek zapusti včasih Meško sanjave prostore svoje zamišljene duše in stopi na realna tla, kakor je storil v prelepih dveh slikah „Na sveti post“ in „Pozabljena“. Ali ta tla so bila zanj pretrda; zaradi tega sta tudi ta dva umotvora prepojena z drugimi elementi, ki imajo na realnih tleh malo opravka. A drastično je naslikan skopi Žirovnik in presenetljivo ganljivo je opisana Slaničeva Anka, umirajoča v zasneženi šumi. In ravno v teh dveh slikah (zlasti v prvi) je zajete največ one čudovite lepote v božjem stvarstvu, onega opazovanja in umevanja, da, istočutja s naravo. Na mnogih krajih nas spominja Meško velikega Turgenjeva in Malorusa Gogolja. Tako zna pisati le oni, ki se ni le učil pri velikih mojstrih, marveč ki mu je prirojen umetniški čut in z njim raste in se izpopolnjuje.

Dokaj drugačne vrste in vrednosti je „Legenda o čudežnih očeh“. Ali je to sen ali resnica? Če je sen, tedaj je opojen in utrudljiv zaradi predolgega ponavljanja one iztočne bajke, ki nima v sebi nobene gradacije in nikake izpremembe. Če je resnica — je končni dostavek k tej legendi nepričakovan in nepotreben. A mislimo, da ta legenda ni

ne sen, ne resnica, marveč sredi med obema. Pisatelj nam je hotel plastično pokazati nerazumljivo in čudežno zmagujočo moč devinih oči. In to se mu je imenitno posrečilo. Nekaj popolnoma novega izpod Meškovega peresa je slika „Ciganček“. Ta čudovita tehnika, to duhovito razmišljanje, dvoje visokih prednosti pisateljevega talenta, ki se nam pa tako jasno kakor v tej sliki, kaže le še v črtici „Pozabljena“. In kaj je hotel pesnik izraziti s tem „cigančkom“? Morebiti magični vpliv glasbe na človeško srce? Morebiti svoje nepremagljivo koprnenje po novih krajih in ljudeh? Morebiti moč umetnosti sploh? Vse troje, a to poslednje je menda načrtal še v največji meri nemara nehote in nevede. — Silhueta „Zaslanjam včasih“ nas iznenadi z razkošnostjo pesniškega čuvstvovanja in domišljije.

„Romanca o žalostnem jutru“ in dogodek „Ali niste nič molili zame“ bi pa jasneje in močnejše vplivala, ko ne bi bila ločena vsak po svojem naslovu. Visoke angelske lepote, ki odseva iz deviške čistosti in globoke žalosti nad izgubo tega bisera še nismo brali nikjer izražene na tako pretresljivo nežen in presrčen način.

Najbolj umetniško zamišljen in ustvarjen umotvor — po naši sodbi — pa je „Človek, ki stoji ob grobovih in plaka“. Vsi enajsteri proizvodi, zbrani v tej knjigi, so deli in odlomki Meškove duše, a omenjeni umotvor je cela duša, je Meško sam. Sicer je po tem spisu razlita prevelika tuga po idealih, vendar nevidno in neslišno klije iz njega ono veliko, veselo spoznanje, kaj je najvišji cilj umetnikovega delovanja, in kje je oni najvišji cilj, ki se v njem pomiri in počije njegovo teženje. In da to markantneje označimo, postavimo semkaj besede velikega ruskega kritika Protopopova: „Cilj istinite, a ne abstraktne umetnosti obstoji v tem, da pomaga v življenju k zmagi moralnega ideala...“

A. M.

Kratka zgodovina katoliške cerkve za šole. Z 28 podobami. Spisal Alojzij Stroj, katehet v Ljubljani. V Celovcu 1904. Natisnila in založila tiskarna „Družbe sv. Mohorja“. Strani 148. Cena v platno vezane knjige 1 K 40 v. — Slovensko šolstvo napreduje z naglimi koraki. Višji razredi se otvarjajo in pouk v slovenskem jeziku se širi. Dober in uspešen pouk pa je navezan na dobre učne knjige. Umevno pa je, da more ročno, pripravno in premišljeno učno knjigo spisati le učitelj iste stroke, ki iz izkušnje ve, koliko tvarine sme podati svojim učencem in v kaki obliki naj jo poda. Sodimo, da je pričujoča knjiga našla pravega moža.

Kakor pove že naslov, popisuje knjiga v lepem jeziku, v kratkih, jasnih stavkih zgodovino katoliške cerkve. Jedrnato je pisana, nobena beseda ni odveč. Zato pa obsega na primeroma malem prostoru veliko množico podatkov, vendar pa ne utruja učenca, ker je razdelitev tako jasna in tako pregledna.

Po pojasnjujočem uvodu se ozira na čase pred Kristusom kot na dobo, ki pripravlja na Zveličarjev prihod. Zgodovina katoliške cerkve sama pa je razdeljena na štiri dele. V prvem oddelku govori pisatelj, kako je Zveličar ustanovil cerkev, kako se je potem širila po rimskem cesarstvu, dokler ni dosegla svobode pod Konstantinom Velikim. V drugem oddelku opisuje, kako se je širila dalje po Evropi, kako so se bojevali cerkveni očetje s peresom in dejanjem za čisti nauk proti raznim krivovercem. S Karolom Velikim pričenja tretji oddelek, ki obsega zlasti delovanje katoliške cerkve in njen napredek med evropskimi narodi. V to dobo spada grški razkol, boj za investituro in postanek mnogih redov. V četrtem oddelku gledamo, kako se cerkev širi po vsem svetu, a opazujemo tudi sovražnika, ki hoče cerkev oslabiliti z raznimi krivoverskimi nauki. Cerkev se vojskuje; škofje se zbero v tridentskem zboru, kjer se jasno določijo nauki katoliške cerkve in njene zapovedi. Živahno delovanje se prične po katoliškem svetu, po tujini pa hodijo misijonarji reševati neumrljive duše. Na posled je še na kratko očrtano sedanje stališče katoliške cerkve.

Vsako poglavje se bere kot celota zase, pa je vendarle del velike verige svetovnih dogodkov. V te svetovne dogodke pa je pisatelj uvrstil tudi zgodbe domačih slovenskih pokrajin. Navajeni smo, da se naše šolske knjige izdelujejo po receptu drugih narodnosti, zlasti po nemških knjigah. Zato se opisujejo tuji kraji in dogodki natančno in široko, domače razmere se pa komaj omenjajo. Učenec zapusti šolo, stopi v javno življenje ter ve govoriti o krokodilskem zobovju, o švicarskih gorah, o japonskih šegah in patagonskih ljudstvih, domača zemlja pa mu je tuja, njena zgodovina zapečateni knjiga.

Strojeva knjiga nima te slabosti. Natančno pripoveduje legendo o sv. Mohorju in Fortunatu, o svetih mučenkah Evfemiji, Doroteji, Erazmi in Tekli; omenja, kako se je razširjalo krščanstvo po rimskih kolonijah našega ozemlja; imenuje sv. Maksimilijana, sv. Viktorina, svetega Justa in svetega Martina. Večjo pozornost obrača na razširjevanje krščanstva med Slovenci, govori o sv. Rupertu, sv. Modestu, sv. Pavlinu (str. 55—57.), o sv. Cirilu in Metodu (62—65)

in o samostanih na Slovenskem (86). Obširneje razpravlja o ustanovitvi ljubljanske škofije (90—92), o protestantski dobi na Slovenskem (114) in o katoliški reformaciji (115—117), o ustanovitvi goriške nadškofije, o tržaško-koprski in o lavantinski škofiji, ne prezre pa tudi ne Baraga (119), Knobleharja (120), Slomšeka (131—133), Wolfa (130) in Lušina (131).

Besedilu, ki se končuje na 140. str., sledi še pregled papežev in važnejših dogodkov katoliške cerkve.

Knjigo pojasnjuje 28 podob. Znano vzgojno sredstvo so slike. Tudi v cerkveni zgodovini lepo izpopolnjujejo besedilo, če so v resnici dobre, natančne in če predstavljajo istinite reči. Večinoma so podobe v tej knjigi primerne. Brez opisa lahko spoznaš precej jasno, kake so katakombe, če si ogledaš sliko na str. 31. Romanski slog ti kaže cerkev na Krki na Koroškem, gotiški cerkev sv. Štefana na Dunaju, renesanški cerkev sv. Petra v Rimu. Brez slik si tudi pri podrobnem popisu ni lahko misliti vse razlike, a slika mahoma zbistri razum in pokaže razloček posameznih slogov. Manj koristne so slike, ki ne kažejo krajev, ampak samo predstavljajo dogodke, kakor si jih predstavlja kak umetnik; vendar pa tudi take oživljajo besedilo in pomagajo spominu. Te slike bi se dale morda v prihodnji izdaji nadomestiti z drugimi. Tudi glede velikosti bi želeli, da se doseže večja skladnost.

Ali naj knjigo še priporočamo? Sama se najbolj priporoča. Namenjena je sicer šolam, a koristila bo gotovo vsakomu, kdor se hoče poučiti o delovanju svete katoliške cerkve in zlasti o njenem blagodejnem vplivu po slovenskem ozemlju.

V. Steska.



HRVAŠKA.

KNJIGE „MATICE HRVATSKE“ ZA L. 1902.

E. Orzeszkowa: **Izabrane pripoviesti.** Svezka II. Preveo I. Velikanović. 80. strani 320. — Bilo je l. 1893., ko je „Matica Hrvatska“ začela izdajati „Slavensko knjižnico“, hoteč svoje čitatelje seznaniti z najboljšimi deli književnih velikanov raznih slovanskih narodov. In res nam je od tedaj podala „Matica“ vsako leto po eno knjigo in nas seznanila s Turgenjevom, Potapenkom, Vovčokom, Sienkiewiczem, z nekaterimi novejšimi ruskimi pisatelji in s češkimi pisateljicami. Namen „Matice“ zasluži vso hvalo, vendar bi priporočil, da bi se ozirala v prvi vrsti na najnovejše

slovanske pisatelje, kateri zanimajo celi književni svet, pa vendar človek v naših krajih tako težko pride do njihovih knjig.

Že l. 1900. je izdala „Matica“ prvi zvezek povesti Elize Orzeszko, te morda največje pisateljice v slovanskem svetu. Tedaj smo čitali krajšo njeno črtico „Smrt doma“ in dve večji povesti „Braća“ in „Seljačina“, a letos smo dobili štiri manjše in dve večji povesti. Eliza Pawłowska je bila rojena l. 1842. Do desete leta je živela pri svoji babici, kasneje v samostanu, od koder se je kot petnajstletna deklica vrnila k materi v Grodno. Kot bogata plemkinja se je poročila prav zgodaj s Petrom Orzeszkom. Šele leta 1860. se je začela Eliza zanimati za knjigo in kmetiško reformo; pohitela je skoro na pisateljsko polje, kjer se je s svojimi res umetniškimi spisi povzpela med najodličnejše poljske pisatelje.

Prav vse prednosti pisateljčinega peresa se vidijo v prvi črtici „Bakica“, v katerem je zelo nežno očrtana ljubezen stare mamice do bolnega vnuka. Bedeti hoče pri njem, noče od njega, a ko jo naposled spodé od njega, jo spomni sin stare ure, katera je bila dolgo pozabljena nekje v podstrešju, ure iz ebano-vine z brončenimi okraski in rumenkastimi rimskimi številkami, ure z igralnim strojem. Prišedši v svojo sobico navije starka stroj, ugasne svetilko in se vsede na stari naslonjač in čaka, da bode ura bila. Ura bîje polnoči, a igralni stroj začne igrati znano polonezo, ravno isto, katero je igrala godba ob njeni poroki, ko se je vsa srečna s poročnim vencem vrtela s svojim pokojnim Jašom. Ura igra, v starkinih očesih se nabira velika solza in jej pada na vele roke. Toda, kaj je to? Z nebes prihaja s poloneškim korakom mlad, lep človek, s poljsko čapko na glavi, njen pokojni prihaja po njo in jo vodi v ljubem pogovoru pred nebeška vrata. Tamkaj pa zasliši naenkrat plač svojega vnuka in odleti zopet na zemljo, da pomaga svojemu miljenčku. Zbudi se in odhiti k bolniku, ga vzame v naročje, ga umiri in on zopet poje z babico staro pesemco. Pisateljica se, kakor pravi tudi prelagatelj, prav rada obrača k Bogu in njegovi pravici; tako govori tudi v tej črtici staričin mož: „Bog ljubi one, kateri trpijo, a ne za sebe, in jim daje nebeško kraljestvo!“ Vendar se v tem drži prave poti in ne zaide v stran, kakor se je to žalibog pripetilo Tolstemu, s katerim jo primerja Velikanović. Lepi črtici iz kmetiškega življenja sta tudi „Jeka“ in „Za ružinom dolinom“. Posebno v zadnji je pogledala pisateljica globoko v kmetiško dušo in prekrasno opisala starega kmeta, kateri sanja o

mirnih dneh, ko bode svojemu vrlemu sinu izročil gospodarstvo. Ali treba iti na vojsko, in čez dolgo časa izve stari, da je njegov mili Kažo obležal na bojnem polju, tam nekje na Bolgarskem. Stari hoče vedeti, na kateri strani leži njegov sin, a pisateljica mu pokaže in pristavi, da leži v rožni dolini, kjer pozimi in poletu cvetó rože. In stari gleda in gleda v ono stran in ponavlja počasi besede o rožni dolini in nekako lažje mu je. „Karijere“ so žalostna slika iz življenja izgubljenih ljudi. V zaduhli krčmi se najmeta dva taka izgubljenca, se pritožujeta zaradi krivic, deklamirata visoko pesem o svoji boljši bodočnosti in praznita pridno kozarčke žganja. Pisateljica nam je podala dva pristna tipa, katera prav gledaš pred seboj. „Mylord“ je žalostna slika slepe materine ljubezni. Petična lončarka hoče, da jej bodi edini sin nekaj več, gospodič prve vrste, da bode vse o njem govorilo in ga občudovalo, a pri tem upropasti sebe in njega. „Benenati“ je večja povest, v kateri je pisateljica prav dobro narisala kmetiško plemstvo, katero prezira preprostega kmeta, čeravno samo ni nič drugega kot kmet. Žrtva teh predsodkov je lepa Saljuša, katera hoče omožiti mladeniča iz kmetiške rodbine, pa jej njena rodbina tega ne pusti. Ko naposled vendar ljubezen premaga, je že prepozno: njen Jurij je že poročen, in sreča, da jo od obupa reši dobri Gabriš. Pisateljica ima prav v oblasti človeške duševne boje in dobro pozna človeško srce. O njej pravi znani dr. Marijan Zdziechowski, da Elize Orzeszkove ni nihče prekosil, a malo jih je, kateri bi jej bili enaki po srcu, katero živo in usmiljeno bije za ljudsko bedo.

J. Velikanović nam je v izbranih Orzeszkinih povestih res predstavil celo pisateljico, tako, da smo mogli spoznati njenega duha in njene vrline. Njene povesti bodejo zdravo berilo za „Matičine“ čitatelje, a seznanile nas bodejo zopet s koščkom bogate poljske književnosti, katera je za nas južne Slované še vedno kot z deskami zabita. Vsa čast tudi hrvaškemu prevodu, kateri je prav gladek in lep!

Janko Barlè.

Slike iz slavenske povesti. Napisao Vj. Klaić. U Zagrebu. Izdala „Matica Hrvatska“. 1903. Str. 177. — Ta Klaićeva knjiga ni niti obsežna niti nam podaje pisatelj v njej novih zgodovinskih podatkov. Zbral je samo znane spise iz hrvaške in sploh slovanske zgodovine. In vendar je ta knjiga za občinstvo, kateremu je namenjena, jako pripravna, da ga pouči o najznamenitejših dogodkih iz hrvaške in sploh slovanske prošlosti. Seveda so to le kratki odlomki iz zgodovine posameznih slovanskih

rodov, a take spise velika večina „Matičinih“ članov rajše bere, nego obsežne znanstvene razprave, ki nikdar tako ne blažijo srca, kakor tako jasne, v domoljubnem duhu napisane črtice.

Vseh črtic v tej knjigi je 21. Od teh jih odpada 10 na hrvaško zgodovino, 2 na splošno slovansko, 1 na slovensko, 1 na bolgarsko, 2 na rusko, 3 na poljsko, 1 na polabsko-slovansko in 1 na srbsko.

Iz slovenske zgodovine je opisal Klaić v črtici: „Slava na Gosposvetskem polju“ (str. 22–26.) starodavni običaj ustoličenja koroškega vojvode na Gosposvetskem polju, kakor se je vršil do konca srednjega veka.

Prav poučna je prva črtica „Priča o Čehu, Lehu i Mehu“ (str. 1–17.) Pisatelj našteva pred vsem vse kroničarje, ki so pisali o tej tvarini. Iz vsebine teh pripovedi se vidi, da omenjena povest ni nastala na Hrvaškem, nego najprej na Češkem in potem na Poljskem. Že v XVI. veku je pripovedoval kronist Hajek to zgodbo, kakor jo mi zdaj poznamo. Na Hrvaškem se je razširila po knjigi pisatelja Vrančića (1596). Najprej so jo omenili dalmatinski pisatelji, potem pa še ostali hrvaški zgodovinarji. V XVIII. veku ni bila znana samo hrvaškemu narodu, ampak tudi že v tujini. Po hrvaškem Zagorju se je razširila po tiskani propovedi „Preporodjeni Čeh“ frančiškana Čeha Prokopa Svoboda v Krapini.

Vrlo zanimiva je tudi črtica „Kosovo“ (str. 105–121.) Klaić je opisal najprej Kosovo polje v geografskem in etnografskem pogledu, potem pa še v zgodovinskem od najstarejših časov do današnje dobe. Zanimivo je, da je opisal Kosovsko polje Slovenec Kuripešič, ko je l. 1530. potoval skozi te kraje v Carigrad kot tajnik cesarskih poslancev Josipa Lambergga in Nikolaja Jurišića. Pisatelj sklepa ta opis z mnenjem, da bo ta znameniti del balkanskega polotoka videl še mnogo krvavih borb, kajti kdor bode imel Kosovo, ta bo tudi gospodar na Balkanu.

Vse druge črtice so več ali manj znane iz raznih zgodovinskih knjig, pa jih zato posebej ne omenjamo. S pisateljem teh črtic pa se ne vjemamo na dveh mestih. Profesor Klaić trdi namreč na str. 43. o bolgarskem carju Simeonu, da ni hotel na noben način dovoliti, da bi bila bolgarska cerkev podložna bodisi rimskemu papežu ali carigrajskemu patriarhu, češ da je dobro vedel, kako bi s cerkveno odvisnostjo mogla Bolgarska priti v političnem pogledu pod tujo oblast. Zato se je popolnoma ločil od Carigrada ter osnoval v svoji

prestolnici Veliki Preslavi samostalni patriarhat kot središče celi bolgarski cerkvi. Tako je postal nadškof bolgarski patriarh in Bolgarija se ni odtlej ozirala več niti na Carigrad niti na Rim. A ta trditev glede Rima ni resnična. Znano je, da je Simeon izprosil od papeža Formoza (891–896), s katerim je bil osebno znan — Formoz je bil namreč pred izvolitvijo za papeža rimski poslanec na bolgarskem dvoru — za se kraljevski naslov, za svojega nadškofa v Ohridi pa čast cerkvenega patriarha bolgarskega. Tudi so bili papeževi poslanci prisotni pri kronanju v Veliki Preslavi, kamor so prinesli krono od papeža. Je-li potem verjetno, da se Bolgarska od tega časa ni nič več ozirala na Rim, odkar je dobila svoj samostalni patriarhat? Gotovo je, da je Bolgarska ostala v zvezi z Rimom, dokler ni grški cesar Roman I. dovolil Bolgarom drugi patriarhat v Ohridi, popolnoma neodvisen od carigrajskega. Da ostane bolgarska cerkev za vedno neodvisna od carigrajske, je uvela slovansko bogoslužje po cellem patriarhatu. Simeonov sin Peter je iskal l. 967. iznovič zveze z Rimom, toda umrl je že sledečega leta, ko so ga Grki premagali v hudi vojski. S propadom bolgarske države je prenehala seveda tudi vsaka zveza z Rimom.

Na str. 61. pa trdi profesor Klaić o hrvaškem kralju Tomislavu, da se je naslanjal le na se in na svojo državo ter da ni hotel iskati krone niti pri rimskem papežu niti pri carju in patriarhu v Carigradu, marveč si je postavil kraljevsko krono sam na glavo. Nam se zdi pa mnogo verjetneje, da se je Tomislav proglasil za hrvaškega kralja z dovoljenjem papeževim, kakor so v tistih časih storili tudi mnogi drugi evropski vladarji. Kralj Tomislav je gotovo živel v prijateljstvu z rimskim papežem, ker drugače vendar ne

bi bili k njegovemu kronanju prišli posebni papeževi poslanci iz Rima, kar omenja T. Smičiklas v svoji „Hrvaški zgodovini“ (I. zv. stran 219.) in tudi sam Klaić v svoji veliki „Zgodovini hrvaškega naroda“. (I. zv. str. 76.) Nekateri zgodovinarji celo trdijo, da je dobil Tomislav kraljevsko krono ravno od rimskega papeža; tudi Smičiklas ni zanikal te trditve, ki



Ziljanka.

je bolj podobna resnici, nego nasprotno mnenje Vj. Klaića.

Iv Steklasa.



Vladko Šaretić. Izvorna pripoviest iz zagrebačkoga života. Napisala Zagorka. — 80. Str. 143. Cena 1 K. — Med hrvaškimi pisatelji-

camii je brez dvojbe najbolj marljiva Marija Jurić (Zagorka), sotrudnica „Obzora“. Njeno „Roblje“ se je mnogo čitalo in je predstavljeno celo na poljsko, a lani so se prav uspešno igrali v zagrebškem gledišču trije njeni manji igrokazi. „Vladko Šaretić“ je njeno najnovejše delo, v katerem je opisala mladega uradnika, doktorja prava, ki ima mnogo čuvstva, a malo poštenja in značaja; njegova maksima je, da se vzpenja od lestvice do lestvice vedno višje in višje. Šaretić se zagleda v lepo, pošteno deklico, blagajničarko v prodajalnici, dasi je že napol zaročen s hčerko visokega uradnika, kateri mu bode pomagal k boljši bodočnosti. Ona ni poznala niti očeta niti matere in je imela o svetu trpke nazore; ni se brigala za ljudi in ni se sramovala poštenega dela. Šaretić pred njo zatajuje svojo pravo naravo, se dela poštenega in rodoljubnega, dokler naposled ne osvoji srca dobre deklice, kateri ugaja njegova navidezna odkritosrčnost. Vendar še za časa izpregleda, izve njegovo preteklost in sedanjost in ga pahne od sebe; ali njeno srce je strto in osuli so se cvetovi njene prve ljubezni. Pisateljici teče pripovedovanje prav gladko; v svoji povesti je prav odkritosrčno odkrila marsikatero rano našega družabnega življenja. Ljudje, kakršen je Vladko Šaretić in njegov prijatelj Nácek, živé med nami, dasi je skoraj malo neverjetno, da bi Šaretić, kakor ga je ona v njegovem občevanju z Zdenko opisala, bil tako podel in neznačajan. Prović in Provićka sta simpatični osebi, in dobro bi bilo, da je med hrvaškim srednjim slojem več takih. Pisateljica je v svojo povest prav spretno vplela tudi zadnje zagrebške demonstracije in volilne borbe, vendar slučaj s pristavom Danovićem zveni prav neverjetno in bi ne bilo škoda, če bi ga ne bilo. Naj bi se rane, katere je pisateljica odkrila v hrvaškem političnem in družabnem življenju, skoraj zacelile! To je izvestno želela, in to želimo tudi mi.

J. Barle.



IZ DRUGIH KNJIŽEVNOSTI.

Joseph Wilpert: *Die Malereien der Katakomben Roms*. 2 zvezka folio 41 × 30 cm (1. zvezek XIX in 596 strani, 54 slik; 2. zvezek 267 listov slik, med temi 133 v barvah). Herder v Freiburgu 1903. Cena 360 — 396 K. — To delo krščanskega arheologa msgr. Wilperta, najboljšega zdaj živečega poznavavca katakomb, bo prišlo v tej sijajni izdaji, kakor je izšlo, le malokateremu naših čitateljev v roke; pa vendar, ali bolje, prav zato naznanjamo to knjigo. To

Wilpertovo delo je namreč doseglo občudovanje in soglasno priznanje vseh strokovnjakov. Saj je v resnici delo velike važnosti, da, epohalnega pomena v analih krščanske arheologije, in reči moramo, da je najlepše delo o katakombah, kar jih je doslej izšlo.

G. B. de Rossi, oče krščanske arheologije († 20. sept. 1894), je izdajal monumentalno delo „Roma sotterranea“. Izšle so tri knjige. Wilpertovo delo je zdaj nadaljevanje Rossijevega truda ter ga završuje kot IV. zvezek; zato je izšlo poleg nemškega izvirnika tudi v laškem jeziku. Wilpert je učenec de Rossijev. Ta je vzpodbudil Wilperta na delo. Zelo učene in kritične razprave, ki jih je izdal Wilpert že prej kot nekako pripravo za to veliko delo, kažejo, da je bil Wilpert najzmožnejši, da nadaljuje delo svojega slavnega učitelja in popiše slike, katerih se je mogel de Rossi le povrhom dotakniti. To nalogo je rešil gotovo v Rossijevem duhu; da, še več, Wilpert je močno povzdignil krščansko arheologijo.

Prelat Wilpert raziskuje kritično vse slike katakomb, ki so jih doslej odkrili; mnogo jih je Wilpert sam odkril. V tem se razlikuje od vseh drugih podobnih del, ki se bavijo ali s slikami ene same katakombe, ali pa s slikami ene vrste prizorov. Tu pa gledamo prvič pred seboj vso starokrščansko slikarsko umetnost, ki se nahaja v krščanski podzemeljski nekropoli v Rimu.

Wilpertovo delo je sad 15 letnega truda. V uvodu pripoveduje, koliko truda ga je stalo, da je zbral vse gradivo, zlasti za slike. Izvršene so po mnogih silno natančnih fotografijah avtorja. Vse delo, tudi akvareliranje fotografij, se je moralo izvršiti v katakombah, da so dosegli popolno istinitost v risbi in barvi. In uspeh? Slike so tako dovršene, tudi one v barvah, da lahko rečemo: Kaj boljšega ni mogla ustvariti moderna tehnika barvotiska. Kdor je videl le nekoliko slik v katakombah in jih zdaj primerja s temi reprodukcijami, bo videl, kako naravne so, občudoval bo skrb in vztrajnost Wilpertovo in natančnost v tehnični izvršitvi, katero je skozinsko nadzoroval Wilpert sam. Stroški so morali biti velikanski. Pa trud je zdaj poplačan. Krščanska veda ima učeno kritično delo, s katerim se sme ponašati. Veleobsežen substrat je, trdna in zanesljiva podlaga, na kateri bo mogoče dalje raziskavati.

Tekst je razdeljen na dva dela. V prvem delu so ona raziskavanja, ki so potrebna za splošno znanje o slikah v katakombah. Najprej je opisana tehnika slik s podatki o slikarjih (1. poglavje). Na drugem mestu raziskuje razmerje krščanske umetnosti do poganske, raz-

bira vse to, kar so privzeli krščanski umetniki iz poganske umetnosti in kaj so sami ustvarili (2. pogl.); naštete so vse iz poganske umetnosti sprejete oblike. Dalje raziskava pisatelj obleke (3. pogl.), kako so nosili v Rimu lase in brado (4. poglavje), vprašanje o portretih (5. pogl.) in o gestih (6. pogl.) oseb, ki jih predstavljajo slike. To je potrebno vedeti, da moremo zanesljivo razlagati slike in zatrdno določiti starost fresk (7. pogl.). Slede opomnje o umetniški vrednosti slik (8. pogl.), navajajo se načela, po katerih mora arheolog razlagati slike verske vsebine (9. pogl.), posamezno se to razlaga o slikah iz II., III. in IV. stoletja (10. pogl.). Slednjič kaže pisatelj, kako so se slike do danes ohranile (11. pogl.) in kako so se doslej objavljale (12. pogl.). — Drugi del knjige se bavi z vsebino slikarij. Wilpert ni razdelil slik v ikonografske, bibliške, liturgijske itd., ampak v skupine po predmetih in prizorih in je obdelal vsako skupino zase. Prve so kristološke slike, ki predstavljajo večkrat tudi Mater božjo (13. pogl.); največ jih je in tudi najstarejše so. Za temi pridejo slike o krstu (14. poglavje) in evharistiji (15. poglavje); ker je evharistija zagotovilo vstajenja, je obdelal Wilpert takoj slike o vstajenju (16. pogl.). Za temi so freske, ki se ozirajo na greh in smrt (17. pogl.); razlagati jih je treba kot izraz priprošnje, naj Bog pomaga dušam umrlih (18. poglavje.). Dalje so slike o sodbi (19. pogl.) in take, ki predočujejo prošnjo, naj sprejme Bog duše umrlih v nebeško blaženstvo. Kot sklep slik verske vsebine so freske, ki predstavljajo umrle (21. pogl.) in svetnike (22. pogl.). H koncu je opis podob iz navadnega življenja: obedi po rajnih (23. pogl.), delavci in obrtniki (24. pogl.).

Vsa ta raziskavanja slone na čez dvesto s slikami okrašenih spomenikih; nad eno tretjino jih je objavljenih prvič. Nedvomno se bo število slik vsled nadaljnjih izkopavanj pomnožilo, toda kakor kaže, novih važnih slik ne bo več mnogo. Morda se bo sodba o posameznostih doslej odkritih slik izpremenila, da ne bodo vsi pritrdili v vsem sedANJI razlagi. Wilpertu ostane pa zasluga, da je dvignil krasen in dragocen zaklad. Glede važnosti se dajo slike v katakombah primerjati z zapiski na papiru, ki so jih našli v egiptovskih grobih in ki nam poleg drugega odpirajo toliko pogledov v verske nazore starih Egipčanov. In ko gledamo slike v katakombah, se prepričamo o življenju, veri, bogoslužju, o šegah in navadah prvih kristjanov. Koliko tvarine za apologeta, dogmatika, zgodovinarja! Sklepi, ki jih dobimo iz razmotrivanja teh slik glede verskih resnic,

zlasti glede posmrtnega življenja, so tem dragocenejše, ker segajo nekateri spomeniki tik do apostolskih časov. Te slike so vedno določne in jasne. Na njih je očitno izpričano, da se niso verske resnice v početku krščanstva oznanjale le površno, nedoločno in negotovo. Jasnost nauka najdemo že v najstarejšem času. Tudi ni najti v slikah nobenega nasprotja. Slike iz najstarejše dobe se vjemajo popolnoma s slikami poznejših stoletij. Preprosta je umetnost v katakombah, resna je, lepa je in kaže, da prvi kristjani niso sovražili umetnosti, kar se je tolikrat krščanstvu očitalo. Wilpert pravi, da ga je uprav spoznavanje teh resnic dosti poplačalo za ves nepopisljivi trud, ki ga je imel s svojim delom. *Josip Dostal.*

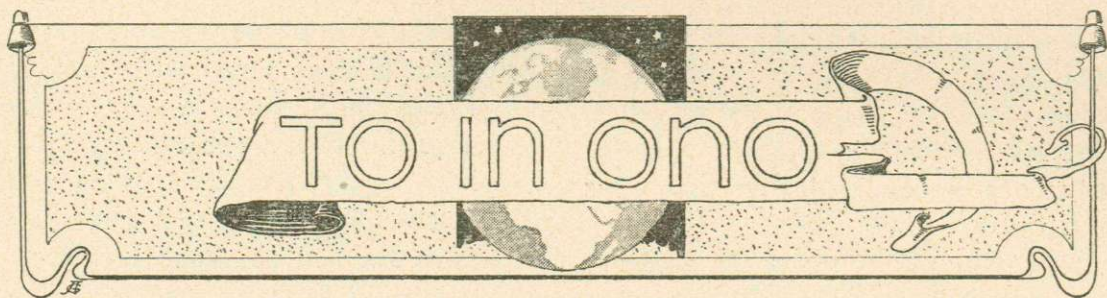
Slavische Romanbibliothek. Pod naslovom „Slavische Romanbibliothek“ je začelo založništvo J. Otta v Pragi izdajati zelo važno knjižnico. Že nekoliko let sem se prevaja v nemščino precej marljivo iz slovanskih književnosti; prevodi so pa izvečine slabi in se tudi prevaja le iz najbogatejših književnosti, iz ruske in poljske. Iz ostalih književnosti, posebno iz češke in jugoslovanske, se je prevajalo dozdej zelo malo. Ta nedostatek hoče odstraniti založništvo Ottovo s svojo „Slovansko romanovo knjižnico“, katera bode prinašala imenitne povesti vseh slovanskih književnosti. „Slav. Romanbibliothek“ pravi, da bode odprla svoje predale vsem umetniškim strujam; zlasti bode sprejemala v svoje predale ona dela, v katerih se zrcali svojstvo dotičnega slovanskega rodu. Urednik podjetja je g. Jaroslav Kamper, znani češki estetik in kritik. Kot prvi zvezek je izšel prevod J. Zeyerjevega spisa „Roman o zvestem prijateljstvu Amila in Amisa“. Prevod je oskrbela Joza Höckerova. Le-ta Zeyerjev roman je mojstrsko, umetniško delo, ki bo s svojo poezijo in s svojim bogatim dejanjem gotovo navdušilo vsakega bralca za novo podjetje. Knjižnica izhaja v snopičih po 32 h; vsi snopiči in zvezki so v elegantni opravi.

Fr. Štingl.

William Ritter: Fillette slovaque. „Mercure de France.“ Paris. 1903. Prix 3.50 fr. — Slovaško, izgubljen slovanski kot, nad katerim obupavajo slovanski politiki in narodni gospodarji, je vzbudil v srcu francoza Williama Rittera, ki je imeniten estetik in pesnik, simpatijo do zatiranega naroda slovaškega. William Ritter je dalj časa živel v nitranskem kraju na Slovaškem in pripravlja v tem kraju celo vrsto potopisnih črtic, izmed katerih so že v tisku „Chez les Slovaques“ in knjiga studij „L'art tchéquo-slovaque“. Knjiga „Fillette

slovaque“ priča o globokem proučevanju slovaškega ljudstva. Obsega enajst poglavij, katerih napisi so vzeti iz češko-slovaških melodij poleg izdaje M. Kaske in Kovařovica. Glavna junakinja tega romana je slovaška mladenka Anica, preprosto in ljubo dekle. Vse druge osebe bravca iznenadijo po svoji nežnosti ali obenem po nedostatku moči in odločnosti. Dejanje romana se vrši deloma na Slovaškem, deloma na Dunaju in končno v Pragi ob času narodopisne razstave. Zanimivo je, da pisatelj Ritter, ki je drugače zelo skeptičen, imenuje češko-slovansko narodopisno razstavo v Pragi — odkritje češko-slovanskega sveta. Na mnogih

stranéh opisuje, kako madjarstvo in nemštvo pogubno zatirata slovanski živelj na Avstrijskem. Pisatelj seveda govori le v okviru umetniških opisov. Francoski pisatelj je brez vseh predsodkov in ne more se mu očitati šovinizem. Knjiga Ritterjeva je pisana v zlogu, v katerem so besede francoske, duh in značaj pa je popolnoma slovaški. Kakor nobena moderna francoska povest ni brez pikantnosti, tako tudi ta knjiga — ni brez vse take primesi. Navzlic temu je roman Ritterjev, kakor trdi inače strogi kritik mesečnika „*Mercure de France*“, „*construit selon toutes les règles du meilleur art symbolique.*“
Fr. Štingl.



Kot prilogo prinašamo v tej številki fotografsko podobo krasne Donnerjeve skupine „*Žalostna Mati božja*“. Sloveči kipar Rafael Donner (1692—1741), čigar kolosalni vodnjak na dunajskem „*Novem trgu*“ je vsakemu obiskovalcu Dunaja znan, je ustvaril tudi več jako lepih cerkvenih del, ki so pa bila dosedaj razmerno malo znana, ker so raztresena po raznih cerkvah in ker ni bilo primernih reprodukcij. Med najbolj znamenita nabožna dela Donnerjeva spada pa njegova „*Pietà*“ — „*Žalostna Mati božja*“. Kompozicija je naravnost krasna, izvršitev mojstrska. Veščaki na umetniškem polju so danes mnjenja, da je Donnerjeva „*Pietà*“ najlepše cerkveno delo, ki se v Avstriji nahaja. Naučno ministrstvo je dalo sedaj napraviti mavčne odlivke od te prelepe skupine in je obdarilo ž njo razne umetniške zavode. En odlivek je poslalo tudi ljubljanski c. kr.

umetno-obrtni strokovni šoli, kjer se je skupina, imajoča približno dve tretjini naravne velikosti, primerno postavila v šolskih prostorih. Ravnatelj c. kr. umetno-obrtno strokovne šole, g. Ivan Šubic, nas je opozoril na to krasno delo in nam tudi dovolil, da smo priredili reprodukcijo. Skupina je harmonična; podobe so sicer predmetu primerno žalostne, a vendar graciozne in lahke. Mojstrsko je izdelano Kristusovo telo. Umetnik se je ogibal vsakemu pretiravanju in tako ustvaril mojstrsko skupino.

Na Gregorijev večer — uvodna vinjeta Žmitkova — nam kaže prizor iz narodnega življenja. Na več krajih naše domovine imajo navado, da na ta večer izpuščajo na deščici lučice po vodi, ki plovejo dalje in dalje med vrhami in travniki, med grmiči in ob tratah, dokler ne pogasnejo. Odkod ta običaj? Ali je spomin na stare čase, ko so še slavili dnevno luč, ki začenja ob tem času rasti in napoveduje, da pride kmalu svetla pomlad? Naš umetnik je ta ljudski običaj predočil v lepi, simbolični skupini. Papeška tiara spominja sv. Gregorija Velikega, katerega god praznujemo dné 12. marca. Letos je tisočtristoletnica njegove smrti. Bil je velik kot pisatelj in vladar, znan še zlasti kot glasbenik; od njega se imenuje cerkveno petje „gregorijanski koral“.

Pred nevihto (stran 169.) je krepak prizor iz življenja. Hči hoče po svetu, kovčeg je pripravljen, oče ne ve ničesa. Kaj ji je glavo zmešalo, da beži izpod domačega krova? Oče jo zaloti, ko je že oblečena v potni obleki. Tu stoji, oče pa stisne pest

in jo trdo položi na mizo. To je trenutek — pred nevihto. Glejte očeta, kako so mišice jezno napete! Takoj bo pest udarila po mizi, in trdi, odločni mož bo izrekel besedo težko in resno. Kot uničena in vendar kljubovalna stoji hči pred njim, pričakujoč zasluženega očitania ...



Ob 150letnici Vegovega rojstva.

(Rojen 23. marca 1754.)

„Dom in Svet“ IV. l. 1891. je prinesel jednat životopis z Vegovo podobo iz peresa njegovega vernega častivca, rajnega dr. Fr. Lampeta blagega spomina. Razun tega so se ga pa spominjali še mnogi životopisci, in ob priliki 100letnice njegove smrti so pisali o njem razni listi že toliko, da vsakdo lahko ve, kdo in kaj je baron Jurij Vega.

Poglejmo torej ob 150letnici Vegovega rojstva, kdo se je vse v teku stoletja zanimal za Vega in kdo je kaj pisal o njem?

Vsled izredne hrabrosti je bil Vega predobro znan v vsej avstrijski armadi in državi. Njegova učena matematična dela so širila njegovo slavo čez meje naše države.

Ko se je l. 1794. mudil v Stuttgartu, ga najdemo pri „filozofski mizi“, okoli katere so se zbirali: Schiller, Fichte, Arend iz Petrograda, Krodow, profesor Petersen i. dr. O tem piše več prof. dr. Vrečko v spodaj omenjenem životopisu.

Po Vegovi smrti je živel njegov spomin dalje v njegovih spisih. Saj so njegove logaritmično-trigonometrične tabule že doživele 75. izdajo. Kot junak je zapisan z zlatimi črkami med vitezi reda Marije Terezije in v avstrijski zgodovini.

Že l. 1838. so objavila „Izvestja kranjskega deželnega muzeja“ Vegova izpričevala o slavnih činih na bojnem polju. Vega je namreč poleg svojih matematičnih del pošiljal tudi ta izpričevala kranjskim deželnim stanovom, ki so ga v svoji seji dne 26. novembra 1801. imenovali za svojega sočlana.

Vegovo ime se častno omenja v letnih poročilih raznih znanstvenih društev, katerih član je bil naš rojak, dalje ga najdemo v vseh naučnih slovniki (gl. Spomenik 1883).

Na podlagi muzejskih „Izvestij“ in drugih podatkov je objavil prvi ravnatelj kranjske realke profesor Mih. Peternel v realčnem letopisu l. 1854., torej ob stoletnici Vegovega rojstva, precej temeljito biografijo.

Oba imenovana spisa izpodbujata rojake, naj postavijo slavnemu in zaslužnemu možu dostojen spomenik.

O njem piše Dimic v „Zgodovini Kranjske“; omenja ga Šuman v knjigi „Die Slovenen“. Tudi „Novice“ se ga spominjajo l. 1854. Več pišejo „Novice“ o Vegu l. 1865., ko se je vršila v njegovem

rojstnem kraju lepa „Vegova slavnost“, pri kateri so obesili na rojstno hišo leseno desko z napisom, v bližnjo svetokriško cerkvico pa vzdali železno ploščico (30 cm široko in 15 cm visoko).

I. A. Grunertov „Archiv für Mathematik und Physik“, 25. decembra l. 1855., piše o do tedaj tako skrivnostni Vegovi nesrečni smrti, na podlagi izvrstnega pariškega lista: „Nouvelles annales Mathématiques“ (Avril 1855), ki ga je izdajal O. Terquem. „Kako je umrl baron Jurij Vega“, je poročal ob 100letnici Vegove smrti leta 1902. tudi „Dom in Svet“.

Dr. I. Hirtenfeld je izdal l. 1857. delo: „Der Maria Theresien-Orden und seine Ritter.“ V njem opisuje tudi barona Vega, toda proglašga ga za — Španca, česar do tedaj ni še nihče o Vegu trdil. In vendar so za časa prve izdaje Vegove biografije (1838) še živeli možje, ki so Vega osebno poznali.

Dav. Trstenjak navaja v „Zori“ l. 1874. Vegova matematična dela. Omenja ga tudi „Kres“ l. 1882.

Prelep in natančen Vegov življenjepis nam je podal prof. Fr. Hauptmann v „Spomeniku Slovenske Matice“ leta 1883. Tam poudarja nasproti dr. Hirtenfeldu, da je Vega čiste slovenske krvi.

Čez dve leti je izdal precej natančen Vegov življenjepis prof. dr. A. Vrečko v „Letnem poročilu drž. gimnazije v Brnu“, v katerem pa proti Hauptmannu trdi in dokazuje, da je Vega potomec nekega španskega vojaka, ki je z mnogimi drugimi Španci stopil v službo cesarja Karola VI. Vrečko podpira svoj precej zapeljivi dokaz tudi s sledečim poročilom: „Okoli l. 1830. je poslal nadvojvoda Ludovik, tedanji topničarski generalni ravnatelj, dva topničarska častnika v rojstni kraj slavnega matematika, ki naj bi poizvedovala po še živelih njegovih sorodnikih. Ta dva sta pa našla samo eno staro ženico („eine Muhme Vegas“), ki je vedela o svojem bratrancu le nekaj malega povedati. Nekateri častniki, ki so prišli 20 let pozneje (l. 1853.) v tiste kraje, so našli le nekaj malo sledi že prvotno negotovega izročila o Vegu. Le posamezni starci so se spominjali Vegovega imena.“ Vrečko pa je pozabil povedati, da je Sv. križ daleč v hribih, kjer nihče ne zna nemškega, častniki pa gotovo niso znali slovenščine. Naj bi se bili potrudili naprej v Moravče! Vrečkova trditev se tudi kaj slabo vjema s tem, kar se je godilo pri Sv. križu l. 1865. ob Vegovi slavnosti.

L. 1877. je izdal Gerhard knjigo „Geschichte der Mathematik“. Ta učenjak pa Vega niti ne omenja! Ko bi bil Vega Nemec ali Španec, bi mu bil gotovo prepeval slavo.

Da bi enkrat za vselej zavrnil one pristranske biografe, ki velikega Vega ne privoščijo nam Slovencem, in da bi ovrigel mnjenje o njegovem španskem pokoljenju, je prof. Hauptmann leta 1900. natančno

preiskal vso zadevo na licu mesta, zlasti v maticah farnega arhiva v Moravčah, in na podlagi tega preiskavanja je izdal v „Izvestjih muzejskega društva“ l. 1902. (torej ob 100letnici Vegove smrti) spis „Slovensko pokoljenje Jurija barona Vega“. S tem delom je dokazal Hauptmann s podatki iz župnijskih matic, da je „Vega čiste slovenske krvi,“ ga je rešil našemu narodu in sistem pridobil največ zaslug zanj. Dne 19. febr. letos je tudi v dunajskem „Vaterlandu“ objavil te podatke.

„Deutsches Volksblatt“ od 26. septembra 1903. je prinesel listek „Ob 100letnici Vegove smrti“; po vsem sklepamo, da je izšel izpod peresa dr. Vrečkota, ki pa več ne trdi, da je Vega Španec.

J. Bedének si je l. 1891. stavil nalogo, da s historičnim romanom „Od pluga do krone“ oživi spomin na slavnega junaka-učenjaka mej prostim narodom, kar pa se mu žal ni prav posrečilo, ker se je pri Kleinmayrju tiskana, draga knjiga — premalo razširila.

Zelo zvest Vegov življenjepisec, goreč branitelj in razširjevalec njegove slave je stotnik Fridolin Kavčič. Iz njegovega spretnega in plodovitega peresa izvira daljši Vegov življenjepis v listu „Organ der militärwissenschaftlichen Vereine“ l. 1886., ki je bil tudi posebej natisnjen. Tu brani Kavčič nasproti dr. Hirtenfeldu in Vrečkotu Vegovo slovensko pokoljenje. Da ta obramba ni ravno nepotrebna, priča dejstvo, da se je napačna trditev že imenovanih Vegovih biografov precej razširila posebno v vojaških krogih. Ko je nekemu zelo visokemu dostojanstveniku član odbora za Vegov spomenik izročil prošnjo za podporo, je dejal ta z vso gotovostjo: „Vega je bil vendar Španec!“

Da bi posebno med svojimi tovariši še bolj zbudil zanimanje in navdušenje za pogumnega junaka in učenjaka svetovne slave, je objavil Fr. Kavčič ob stoletnici Vegove smrti v vojaškem listu „Reichswehr“ (29. sept. 1902) kratek jedrnat životopis, katerega sklepa z besedami: „Ali bi ne bil že čas, da spomin velikega avstrijskega učenjaka proslavimo s tem, da mu postavimo dostojen spomenik?“

V „Leipziger Illustr. Zeitung“ (št. 10 l. 1902) je Kavčič objavil Vegovo podobo po bakrorezu in kratek življenjepis. Večkrat se je obrnil na društva in posameznike v domovini, naj bi začeli delovati na to, da se postavi spomenik odličnemu Slovincu. Toda brez uspeha! Ko so v Moravčah lansko leto pripravljali Vegovo slavnost in hkrati osnovali krajevni odbor, ki naj bi nabiral darove za skromen spomenik v domačem kraju, se je precej oglasil Kavčič.

Začel je s podvojeno silo delovati za Vegov spomenik. V vseh večjih nemških listih je objavil Vegov življenjepis in priobčil krajše notice o njem ali o gibanju za spomenik, n. pr. v „Vaterland“,

„Politik“, „Reichspost“, „Reichswehr“, „Armeeztg.“, „N. Wr. Journal“, „Fremdenblatt“ in drugod. „Leipziger“ in „Wiener Illustrierte Zeitung“ sta prinesli podobo Vegovega kipa v idrijski realci, „Wiener Bilder“ pa Vegov dom z njegovo podobo. Posebno je častno, da je Fr. Kavčič v vseh listih poudarjal, da je bil Vega sin revnega slovenskega kmetovalca.

Kavčič je ubral pravo pot, ko je začel po dnevnikih razširjati Vegovo slavo, ker današnji nervozni, površni, hitro naprej drveči svet se vedno manj briga za učene razprave in znanstvene liste; vsakdanje časopisje mu je navadna hrana.

Naj omenim še P. pl. Radicsa spis o Vegu v „Slovanu“ (oktobra 1903), prof. Pirnatovega v „Zvončku“, „Slovenca“, ki je že mnogo poročal o Vegu, in predavanje prof. dr. Stumpfa o Vegu v dunajski „Leonovi družbi“.

Martin Škerjanec.



Dr. Ivan Zlatoust Mitterrutzner.

Med Nemci je malo mož, ki nas Slovence bliže poznajo in objektivno presojuje naše težnje. Še manj je takih, ki čuvstevujejo z nami. Na prste pa lahko seštejemo vse, ki se tudi zanimajo za naš jezik in ga govore. Tak redek, odkritosrčen prijatelj slovenskega naroda je bil pokojni dr. Ivan Zlatoust Mitterrutzner. Poznal nas je in naše težnje, učil se našega jezika in se mu kolikor toliko priučil. Odkar je umrl kanonik Luka Jeran, smo pozabili nanj. Še celo ob smrti (15. aprila 1903) se ga nismo spominjali. Pred kratkim pa je izšel mičen življenjepis tega znamenitega moža, ki nas je iznova opozoril na dolžnost, da se ga — četudi pozno — spominjamo na tem mestu.¹⁾

Josip Mitterrutzner se je rodil 30. majnika 1818 v precej imoviti kmetiški hiši pri Briksnu na Tirolskem. Po zgodnji očetovi smrti sta skrbela zanj blaga mati in stric, duhovnik Feliks Forer. Bistroumnega dečka pošljeta v šolo. Gimnazijo je obiskoval z izvrstnim uspehom v Briksnu, modroslovje je poslušal v Inomostu, bogoslovje pa zopet v Briksnu. L. 1842. je vstopil k redovnikom-kanonikom (regulierte Chorherren) v samostan Neustift pri Briksnu in dobil redovno ime Ivan Zlatoust. L. 1846. je bil promoviran v Rimu doktorjem bogoslovja. S šolskim l. 1846/47 je vstopil kot profesor na gimnazijo v Briksnu in ostal na zavodu (od l. 1873. dalje kot vodja) do 1891. Tedaj je vstopil v pokoj in živel pri sobratih v samostanu do smrti.

¹⁾ Aus dem Schatze der Erinnerungen eines glücklichen Menschen. Eine Autobiographie des hochwürdigen Herrn Dr. Johannes Chrysostomus Mitterrutzner, veröffentlicht und ergänzt von Eduard Jochum. Brixen 1903. Wegers Buchhandlung.

Kot šolnik, ki je služboval toliko časa v enem kraju, na istem zavodu, je imel Mitterrutzner na videz tiho, mirno življenje.

Pravim, na videz, zakaj Mitterrutzner je napolnil preprosti okvir svojega življenja z bogato vsebino. Njegov duh je bil nenavadno gibek in živahen. Srečo je imel, da si je že kot mladenič pridobil mnogo vplivnih znancev in prijateljev. Velik dobrotnik mu je bil Vincencij Tizzani, škof v Terni na Laškem, pozneje patriarh latinskega obreda v Antiohiji. Veliki škofje sorojaki, Gasser, Rudigier, Fessler, so mu bili zaščitniki in prijatelji. Že izza mladosti je v počitnicah rad prijel za potno palico in šel gledat v božji svet in obiskavat mnogobrojne znance. Često je obiskal večno mesto Rim, dvakrat se je ondi mudil dalj časa. L. 1848. je videl izvolitev papeža Pija IX. Najlepši list v knjigi spominov pa je bilo njegovo bivanje v Rimu za časa vatikanskega zbora. Sam pravi: „An der Quelle saß der Knabe.“ Zborov tajnik, neutrudni škof Fessler, si ga je izbral za osebnega tajnika in kot tak je imel priliko v bližini opazovati ono toli zanimivo in važno zborovanje. Papež Pij IX. ga je visoko cenil, tudi Leon XIII. ga je sprejel jako ljubeznivo l. 1888. Poznal je njegove zasluge in vrline.

Mitterrutzner je bil velik učenjak, pred vsem spreten jezikoslovec. Vsega skupaj se je učil in kolikor toliko znal in rabil 18 jezikov. Ti jeziki so: nemški, grški, latinski, laški, francoski, španski, portugalski, badiotski (romansko narečje v nekaterih tirolskih dolinah), hebrejski, arabski, sirski, haldejski, angleški, nizozemski, barski, dinka-jezik, danski in — slovenski. V nekaterih jezikih je dosegel veliko dovršenost. Tako je obdelal znanstveno badiotski jezik in priobčil: „Die rhätoladinischen Dialekte in Tirol und ihre Lautbezeichnung.“ Naš Miklošič je to razpravo jako hvalil. Še večjo pozornost sta zbudili deli: „Die Dinkasprache in Zentral-Afrika“ in „Die Sprache der Bari in Zentral-Afrika“, slovnici s slovarjem. Slavni jezikoslovec Max Müller v Oxfordu je bil posebno vesel teh Mitterrutznerjevih študij. Ko je Mitterrutzner bival v Rimu, je občeval z nedosežnim poliglotom kardinalom Mezzofantjem, zato ga je pa po pravici imenoval ob smrti neki nemški list „den letzten Schüler Mezzofantis“.

Poleg jezikoslovja je Mitterrutzner nad vse gorel za misijone. Pri srcu mu je bila posebno Osrednja Afrika. Ta misijon, drag in znan tudi nam Slovencem, je podpiral od početka ustanovitve pa do konca svojega življenja z vso silo svojega bogatega duha. Našemu rojaku Knobleharju je postavil lep spominek v spisu „Dr. Ignaz Knoblehar, Provikar der kath. Mission in Zentral-Afrika.“ Po Knobleharju se je seznanil tudi z nami Slovenci. Prišlo pa je to tako-le.

Knobleharja je spoznal že v Rimu. Leta 1851. je prišel Knoblehar, tedaj že apostolski provikar v

Osrednji Afriki, v Briksen, da bi ondi vpeljal Marijino družbo v prid misijonu v Afriki. Mitterrutzner je spremljal Knobleharja in nabrala sta precejšnjo vsoto denarja. Knoblehar je zapustil trajen spomin na Tirolskem. Še pet let pozneje je tridentski škof Tschiderer omenil Mitterrutznerju: „Wir Seelsorger in Europa sind solchen Männern gegenüber wahre Stubenhocker.“ Mitterrutzner pa je odslej ostal v najtesnejši zvezi z afriškim misijonom. Leta 1856 je več misionarjev celo spremljal v Aleksandrijo in potem seboj vzel 8 zamorskih dečkov, da jih odgoji v Evropi, a misijon. Dva izmed dečkov je prevzel od njega v Trstu Luka Jeran. Odslej sta si ostala z Jeranom dobra znanca. Ko je bil Mitterrutzner leta 1866 odlikovan z redom Franca Jožefa, je napisal Jeran o slavljenju kratko črtico v „Zgodnji Danici“ in list poslal na Tirolsko. Mitterrutzner se zahvali in omeni, da žalibog ne razume jezika. Takoj mu pošlje Jeran slovensko slovnico in Janežičev slovar. Kmalu se je Mitterrutzner priučil toliko slovenščini, da je razumel „Zgodnjo Danico“. Bil mu je to toliko lažje, ker se je že kot gimnazijec v Briksnu od hrvaškega narednika učil na jako preprost način hrvaščine. Učitelj je namreč vzel košček papirja in napisal nanj hrvaške besede in rekla. Drugo pot je potem izprašal učenca, mu iznova napisal stavkov, učenec pa je nagradil učitelja z rakijo in slanino. Leta 1867. je obiskal Mitterrutzner Ljubljano in dragega prijatelja Jerana. Ostal je tu 6 dni in šel tudi z Jeranom na novo mašo v Poljane. Če se ne motim, je tedaj primiciral župnik Jereb. Slovenščina pa je zanimala Mitterrutznerja še naprej. V izveštjih briksenške gimnazije je priobčil leta 1879 jako zanimivo razpravo „Slavisches aus dem östlichen Pustertale“. Ko je leta 1893. praznoval petdesetletnico mašništva in ga je pri obedu počastil tudi tedaj v Briksnu bivajoči knezoškof ljubljanski Misija, je učen slavljenec nazdravil visokemu gostu v slovenskem jeziku in končal napitnico s trikratnim „živio“.

Mitterrutznerja sem videl slučajno leta 1896. v Briksnu. Ko je izvedel, da sem Slovenec, me je veselo pozdravil: „Dober dan“. Pripovedoval mi je posebno o rajnem Jeranu, kako ga je ta uvedel v slovenščino. Hvalil je blagostasnost slovenskega jezika in dodal, da zavzema slovenščina po njegovem mnenju v tem oziru peto ali šesto mesto med jeziki. Pred njo sta med drugimi hrvaški in laški, na prvem mestu pa barski jezik. Končno se je poslovil s prijaznim „z Bogom“.

„Z Bogom“, kličemo ob tem spominku tudi mi. Z Mitterrutznerjem ni preminul samo iskren duhovnik, plemenit človek in velik jezikoslovec, ampak tudi odkrit prijatelj slovenskega naroda. Naj v miru počiva blaga duša!

A. M. L.

Razstava „Društva hrvatskih umjetnika“ v Pragi. Zopet se je otvoril paviljon „Manesa“ pod Petřinom. Topot nam je razkazoval mlado umetnost hrvaškega naroda. Razstava je pač na vsakega obiskovalca v celoti napravila lep vtisek, a zaman smo v njej iskali specifičnega narodnega značaja hrvaškega naroda. Ali se izraža sploh kje vsaj v začetkih ali v kakem mladem talentu? — Hrvatje sami dobro vedo, da je njih mlada umetnost preveč odvisna od tujih elementov, in drugače to niti biti ne more. Čisto pravilno je torej, da si hočejo zasedaj prisvojiti tehnično stran napredne tuje umetnosti. Osvojiti si morajo postave umetniškega govora, da bodo zamogli potem svojo osebno in narodno notranjost in čustvo popolnoma in soglasno izraziti. V valovih nervoznega in neumornega delovanja se sedaj še ne kaže toliko hrvaški narodni značaj pri modernejših slikarjih.

Hrvatje sami smatrajo M. Kl. Crnčića za svojega najboljšega pokrajinskega slikarja, a tudi njegove figuralne slike so vredne pozornosti. Oton Iveković in I. Tišov sta slikarja pokrajin, genrista in portretista obenem; čutita pač, da morata podati domovini umetnost, v kateri bi bile zastopane vse stroke. Njune mlade moči ne kažejo pač v vsaki stroki enake ekspresije, a njih umetniška pozornost, ki se obrača k vsem življenskim pojavom in nobene malenkosti malomarno ne prezira, zbuja veliko nado v bodočnost. Kot popolna umetnika nam stopata pred oči Bukovac in Frangeš; pri njih je vse zakroženo in lepo konstruirano.

Vrnimo se k Crnčiću, ki se precej nagiba k impresionizmu, a to le v svojih „Primorskih pokrajinah“. V svoje slike, ki so precej preprostih motivov: — pogledi na dolge skalne stene in še daljšo modro morsko gladino —, vodi široko, mogočno svetlobo. Te slike, n. pr.: „Z rovinjskega zaliva“, „Ulaz v zaliv“ in potem še „Zaliv“, stoje pač izmed vseh njegovih slik na najvišji umetniški stopinji; v njih nahajamo široke, mirne tone in fineso čutenja. V drugih slikah, ki nam kažejo lepe motive z južnih vrtov in nasadov, ima akcentuirane svetlobne efekte, in tukaj v najnovijem času razkraja tudi luč in barve. V lepe idilične samote nas vodi v mraku Ferdo Kovačević. Gotovo so se mu priljubile globlje in nasičene barve. Kovačević se nam reprezentira samo kot pokrajinski slikar, posebno se odlikujeta njegovi slike „Večer“ in „Pri sv. Ksaveriju“. Jako nestanoviten kakor v barvah tako tudi v formi je Tomislav Križman. A s svojo sliko „V pristani“ je pokazal, da zna tudi on koncentrirati svojo umetniško energijo. Ta slika tvori lepo trojico z O. Ivekovićevo „Zagreb v snegu“ in s Csikóševim „Borovjem“, Bela pl. Csikóš Sessia je nastopil svojo umetniško kariero l. 1897. s sliko „Pietà“, in kmalu na to je sledil ciklus dveh realnih in dveh fantastičnih scen, h katerim so podali

snov Dante, Goethe, Shakespeare in Homer. Mogočno dramatične momente kažeta sliki „Odisej mori Penelopine snubače“ in „Mark Antonij pri Cezarjevem truplu“. Silno mistični sta sliki „Dante pred vicami“ in „Valpurgina noč“. Zadnji dve sliki kažeta v koloristiki vplive Bukovčeve, prejšnji dve pa Medovičeve. Z živo rdečo barvo je dostikrat brezobziren, skoro brutalen.

Slava Raškajeva je najmlajši talent, ki se pojavlja v lepih nežnih in premišljenih akvarelih.

Robert Bauer ni posebno originalen, a vsekako najfinejši in najdelikatnejši kolorist v celi razstavi.

Zanimanja vredne koloristične momente nam kaže Ivan Tišov v svoji „Turkinji“ in „Med breškvami“. Končno dopolnjujejo razstavo hrvaških slikarjev Josip Bauer, Josa Bužan in F. Šenoa.

Kar velja o slikarjih, isto velja tudi o hrvaških kiparjih. Rendić uhaja v malenkosten italijanski naturalizem. Pošteno in resnično je Rudolf Valdec v medaljonu J. J. Strossmayera in pri poprsju grofice Khuen Hedervaryjeve vpodobil enostavne in obenem odkritosrčne poteze. Mladi in jako nadarjeni kipar Ivan Meštrović, ki zbuja mnogo nad, seveda do sedaj še ni našel samega sebe; podložen je še najraznoterejšim vplivom, kakor Rodinu, Minnu i. dr. Ko pretrga te mreže in ko bo stal neoviran na lastnih nogah, bomo smeli upati, da dospe do visoke stopinje umetniške popolnosti.

Z odkritosrčnim zanimanjem in simpatijo smo hodili po razstavi, saj pač vsakega zanima mlado vrenje, naporno stremljenje in mladeniška marljivost. Želimo Hrvatom k njih delovanju mnogo uspeha, ki gotovo ne bode izostal pri tolikih talentih in pri toliki marljivosti!

Hugo Viktor (Praga).



Kaj se čita v Zagrebu? Na to vprašanje odgovarja „Hrvatska Misao“: „Najbolj nam pojasnjuje javna knjižnica in književni antikvariat Maiselsa i. dr. v Zagrebu, kaj čita hrvaška inteligenca. Tu je od 1989 knjig nemških 1470, hrvaških 110, francoskih 160, angleških 75, italijanskih 82, madjarskih 82. Te knjige so pa večinoma romani slabše vrste...“

Srbi in Hrvatje. Prepira med Hrvati in Srbi še menda ne bo tako hitro konec. Posebno za Dubrovnik se prepirajo, je-li hrvaški ali srbski. Srbi so ustanovili „Srpsko dubrovačko biblioteko“, katera izdaja brošure o tem in dokazuje, da so Dubrovčani Srbi. Čemu? Saj govore isti jezik oboji in tudi verska razlika tam ne velja, ker je tudi nekaj katoliških Srbov v Dubrovniku!

„Nada“, ilustriran list, ki ga je izdajala bosenska vlada, je prenehala izhajati. Sicer je vlada mnogo žrtvovala za ta list, zlasti za sijajne ilustracije, vendar si list ni pridobil toliko zaupanja v občinstvu, da bi mogel izhajati.



Iz novejšega bolgarskega leposlovja. Poleg Vazova in Načeva deluje zdaj več mlajših leposlovcev na književnem polju bolgarskem. Petko Todorov in Anton Strašimirov popisujeta življenje bolgarskega kmeta, N. G. Dančev pa slika bolgarsko življenje s satiro. Liriki Kiril Kristov se polagoma čisti; lepi so njegovi alegorični popisi prirode. P. K. Javorov opeva trpljenje svojega naroda, Ivan Andriječkin je dekadent in ni imel sreče z dramatikom, Stojan Popov je pa izkušal iz narodnih pesmi o kraljeviču Marku sestaviti veliko narodno epopejo. Penčo Slavejkov je izdal delo svojega očeta Petka Slavejkova, kateri je položil temelj sedanjemu bolgarskemu književnemu jeziku.



Baron Jurij Vega.

„**Unie**“, novoustanovljena češka delniška grafična družba je začela svoje delovanje z denarno glavnico 1.500.000 K. Predsednik je založnik J. Otto v Pragi.

Češki „Pravopis“. Kakor imamo Slovenci Levčev „Pravopis“, tako so zdaj tudi za Čeha v zalogi šolskih knjig izšla „Pravidla hledičí k českému pravopisu a tvarosloví s abecedním seznamem slov a tvarů“.

Ševčíkova goslarska šola v Pragi velja danes kot prva na svetu. Ševčík je mislil nastopiti kariero kot virtuoz, a težka očesna bolezen ga je odvrnila od tega. Sam vase zamišljen, je Ševčík globoko premišljeval skrivnosti goslarske godbe in način, kako bi mogel drugim razložiti, kar je sam spoznal. Tako

je izumil čisto nov način goslarskega pouka in ustanovil šolo za virtuozne. Dolgo časa širni svet ni vedel zanj. A kmalu je prišel iz njegove šole virtuoz, ki je napolnil ves glasbeni svet z občudovanjem: Jan Kubelik, naslednik Franta Ondříčka. Nato so pa prišli iz Ševčíkove šole drug za drugim: Jaroslav Kocián, Emanuel Ondříček, Heritesova, Miss Hall in drugi. Učenci so s svojo slavo razširili tudi glas svojega učitelja po vsem svetu ter pridobili Čehom ime prvih virtuozov na gosli.



Jan Karłowicz. 28. junija lanskega leta je umrl v Varšavi poljski jezikoslovec Jan Karłowicz. Rojen leta 1836. je študiral jezikoslovje v Moskvi, Parizu, Heidelbergu in Bruselju. Njegova važnejša dela so: „Słownik ludowy“ (1878), knjiga, v kateri razlaga besede poljskega jezika po tedaj novem načelu „narodne etimologije“, dalje „O chacie polskiej“, „O imionach własnych polskich mjeść a ludzi“. Bil je glavni urednik narodopisnega poljskega časopisa „Wisła“ in sotrudnik pri treh velikih poljskih slovarjih: „Słownik języka polskiego“, „Słownik wyrazów obcego... pochodzenia“ in „Słownik gwar polskich“. V razpravi „Srodkowości polszczyzny“ dokazuje, da je poljski jezik po svojih lastnostih središče slovanskih narečij. Sodeloval je še pri mnogih drugih, tudi nepoljskih učenih listih.

Marya ze Skłodowskich Curie je dobila Nobelovo nagrado za kemike. Rojena je kot hči Władysława Skłodowskega, profesorja matematike in prirodoslovja v Varšavi. Že zgodaj se je bavila s prirodoslovno vedo. Nekaj let je bila domača učiteljica, potem je pa šla na pariško univerzo. Tu je iznašla aktin, polon in rad. V kemičnem laboratoriju jo je spoznal profesor Curie, ki jo je vzel za ženo. Oba sta skupaj delovala in iznašla slednjič „radium“, prečudno prvino, katera s svojimi izrednimi lastnostmi zanima zdaj ves učen svet. Radium sam iz sebe izžareva svetlobo in gorkoto. Razna telesa, ki pridejo v njegovo bližino, začno tudi svetiti, n. pr. steklo, popir, bombaž. Čudni so njegovi fiziološki učinki. Na človeško telo položen povzroči opekline. Profesor Curie je sam na sebi poizkusil njegove učinke: Deset ur je imel radium na rami; vsled tega je dobil opekline, ki si jo je moral zdraviti štiri mesece. Gospa Skłodowska-Curie je dobila že mnogo nagrad za to iznajdbo. Francoski bankir je ustanovil zaklad 100.000 frankov za nadaljnje proučevanje radija. Gospa Skłodowska-Curie je pa tudi dobra žena in mati. Svojo hčerko skrbno vzgaja, in dasi stanuje v Parizu, vsak večer moli ž njo po poljsko.



Ruska slovstvena zgodovina. Življenjepis ruskih pisateljev je izdal bibliotekar moskovskega vseučilišča D. D. Jazykov pod naslovom: „Obzor žizny i trudov russkich pisatelej i pisateljnic.“

Gogoljevi spisi. Rusija je preplavljena s spisi slavnega ruskega pisatelja Gogolja. Leta 1902. so v samem Peterburgu izšli njegovi spisi v 1,136.000 izvodih, da ne vpoštevamo premnogih provincijalnih izdaj. Kako je Gogolj popularen, nam svedoči to, da se v nekaterih krajih posamezni zvezki njegovih del prodajajo po 12 do 20 vinarjev. Obenem čitamo v ruskih novinah, da so Tolstega dela razširjena po svetu v več kot 30 milijonih proizvodov. *I. D.*



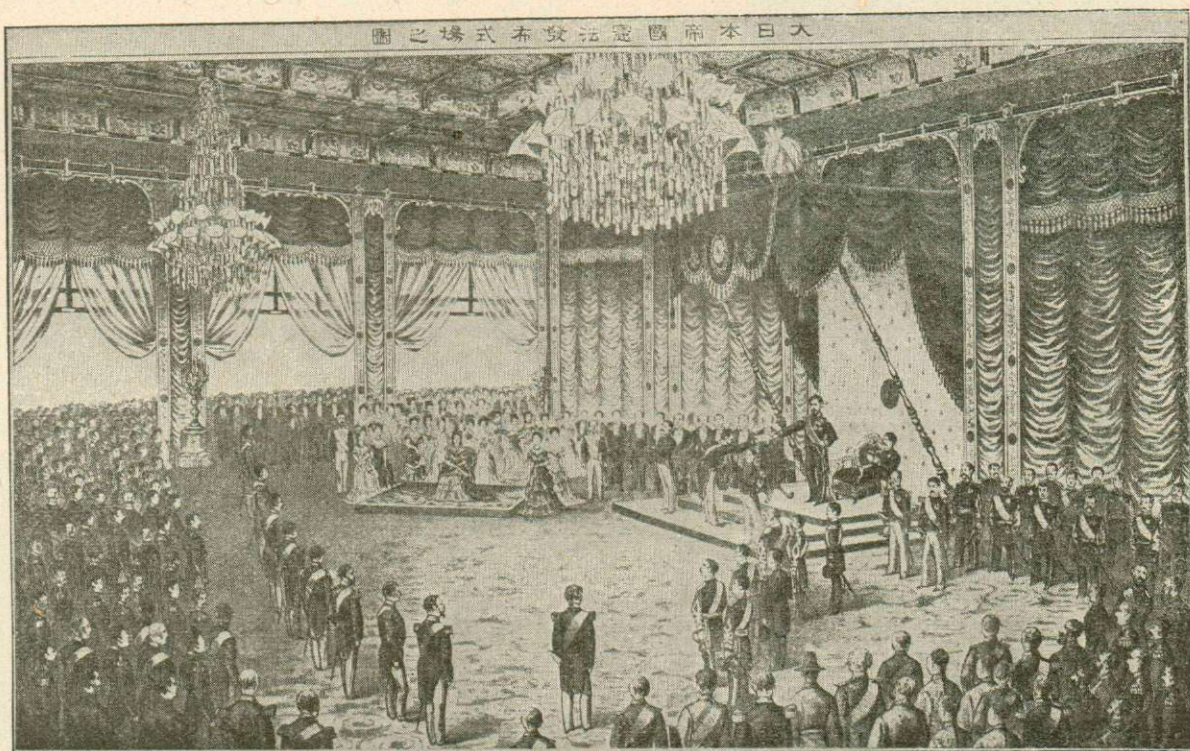
Rusko berilo za začetnike. Kakor znano, tvori nestalnost naglasa eno izmed največjih, ako že ne prve težkoče pri učenju ruskega jezika. Istotako se izprva težko iščejo besede v slovarju, in začetnik, ki je predelal morebiti le kratko slovnico, se težko

knjigi. Izdala jo je tvrdka R. Gerhard v Lipskem, ki zalaga zlasti učne in pomožne knjige za učenje ruskega jezika. Istotam izhajajo v takozvani „Kollektion Manassewitsch“ (zvezek po 60 v.) tudi ruski klasiki z naglasi, a brez prevoda. *L—ik.*



V. L. Veličko.

Dne 30. dec. l. l. je umrl slavní ruski pesnik in nadarjeni publicist Vasilij Lvovič Veličko. Bil je rojen Malorus, sin znanega letopisca Samuela Velička. Luč sveta je zagledal l. 1860. v Prilukah, mestu poltavske gubernije, v dvorjanskem krogu, kjer so mu pretekla otročja leta. Pozneje je vstopil v „Imperatorsko učilišče pravovêdênja“, kjer je do-



MIKADO OTVARJA JAPONSKI DRŽAVNI ZBOR.

odloči pri izbiranju med različnimi pomeni, ki jih večkrat nahaja za isto besedo. Kot olajšavo priporočamo nekoliko ruskih hrestomatij, v katerih se nahaja izbrana ruska proza in poezija z naglasi in poseben slovarček, ki obsega vse neznane besede. Takšne so n. pr. Bernecker, Russisches Lesebuch m. Glossar (zal. Göschen, Lipsko), cena 96 v.; Asboth, Russische Chrestomathie (zal. Brockhaus, Lipsko), cena 3 K, in B. Mandelkern, Russisches Lesebuch (zal. Haberland, Lipsko), cena 6 K. Zlasti zadnja knjiga ima jako bogato vsebino. Najboljša dela ruskih klasikov (Puškina, Lermontova, Nekrasova, Koljčova i. dr.) v veliki osmerki, z velikimi, razločnimi črkami, naglasi in interlinearnim doslovnim prevodom pa obsega knjiga „Russische Nationalbibliothek“; dobiva se v 20 zvezkih po 1 marko ali pa vezana v dve

končal tečaj pravnih nauk l. 1883. Vasilij Lvovič je začel pesniti, ko je bil še gojenec „Učilišča“. Njegovi prvi pesniški poizkusi so se pojavili v raznih novinah in mesečnikih l. 1880. Občinstvo je takoj zapazilo nadarjenega pisatelja in literarna kritika je po dostojnosti ocenila pesmi mladega stihotvorca. Njih vnianja oblika je bila nenavadno gladka in lepoglasna, a vsebina jim je bila to, kar so kritiki imenovali „vostočne motive“.

Ko je končal svoje pravne nauke, je posvetil vse svoje duševne sile pesništvu. V desetih letih je njegova Muza spevala veliko množico najraznотejših pesmotvorov na „vostočne motive“. L. 1890. so zagledale pesmi Vasilija Lvoviča prvíkrat beli dan v posebni knjižici pod zaglavjem „Vostočne Motivy“. Čez štiri leta je sledila druga izdaja. L. 1894.

je izšel „Vtoroj sbornik stihotvorenij“, katerega je avtor posvetil svojemu dobremu prijatelju, znamenitemu modroslovcu V. S. Solovjěvu. Vezala je ta dva ruska veleuma neugasna želja po znanju, ljubezni do modroslovja in neka skupnost literarnih



Mutsu Hito, japonski cesar.

naziranj. Ta zveza se je izrazila posebno silno po smrti Solovjěva, ko je Vasilij Lvovič izdal o svojem prijatelju-filozofu celo knjigo z oceno velikega ruskega mislilca in njegove literarne delavnosti.

Najnovejše in žal poslednje pesniško delo Vasilija Lvoviča so pa njegove „Arabeske“, katere so izšle dober mesec pred smrtjo svojega avtorja.

Pa Vasilij Lvovič ni bil samo blagozvočen lirik; bil je tudi odličen dramatik. Njegovi dramatični umotvori so: Zgodovinska drama „Tamara“ (1894), komedija „Pervaja muha“ (1894), dramatična studija „Dvê milostyni“, priljubljena igra „Neftjanov fontan“, katero so l. 1891. večkrat predstavljali na izbirčnem odru moskovskega „Malega teatra“, in druga zgodovinska drama „Menčikov“, objavljena lani v tretji knjigi „Ruskega Vêstnika“.

Vsaj meni se pa dozdeva, da bo Rusija najbolj žalovala po Vasiliju Lvoviču kot nadarjenem in energičnem časnikarju. Sicer je Veličko deloval v tej stroki le kakih šest let, a to so bila poslednja leta njegovega kratkega življenja, leta polnega razcveta njegovih duševnih in telesnih sil. Energija in plemenitost njegovega publicističnega peresa sta spominjali Katkova; a dosegel ga seveda ni v svoji delavnosti, saj je Rusija v 19. stoletju imela le enega Katkova Mihajila Nikiforoviča. . . Kot duhovit polemik je uredoval Vasilij Lvovič od l. 1897. „Kavkaz“ skozi tri leta. To je bila kratka doba, a polna plodovitega dela. Pravi ruski domoljubi še zdaj žalujejo, da se

je v visokih vladnih krogih na Kavkazu ugneznila intriga proti ognjevitemu domoljubnemu pisatelju ruskemu, ki ga je prisilila, da je odstopil sovražnemu pritisku ter si poiskal drugega delokroga. Tega je našel Veličko v „Ruskem Vêstniku“, ki je izhajal do l. 1892 v Moskvi, potem se pa preselil v Petrograd. V lastništvu V. V. Komarova in pod glavnim uredništvom V. L. Velička je postal „Ruskij Vêstnik“ mogočno, v resnici rusko glasilo, kakršno je bilo nekdaj pod Katkovim.

Vasilij Lvovič je pisal mnogo za ta veliki mesečnik. Ni zvezka, v katerem ne bi bilo po nekoliko pesmi in člankov najraznovrstnejše vsebine izpod njegovega peresa. Vendar najzanimivejša in mislečim Rusom najdražja je bila tista rubrika, v kateri je Vasilij Lvovič objavljал svoje „Russkija rêči“. Koliko je v teh pogovorih, v teh resnično ruskih besedah, zdravih misli, koliko najstrupenejšega sarkazma, koliko mnogostranskega literarnega talenta — to more spoznati le oni, ki jih je premišljeval in pozna razmere, katerim so namenjene.

Končno pa še eno.

Proti inostranskim in moderno-ruskim, ruskemu narodu in državi pogubnim strujam so osnovali ruski domoljubi v Petrogradu „Русское Собрание“, politično, literarno, domoljubno društvo, v katerem se shajajo vsi odličnjaki ruske književnosti in politike s patriotskimi smermi. Nam pač ni treba še posebno poudarjati, da je bil Vasilij Lvovič prvi



Hurako, hči kneza Išijo Tadaka, japonska cesarica.

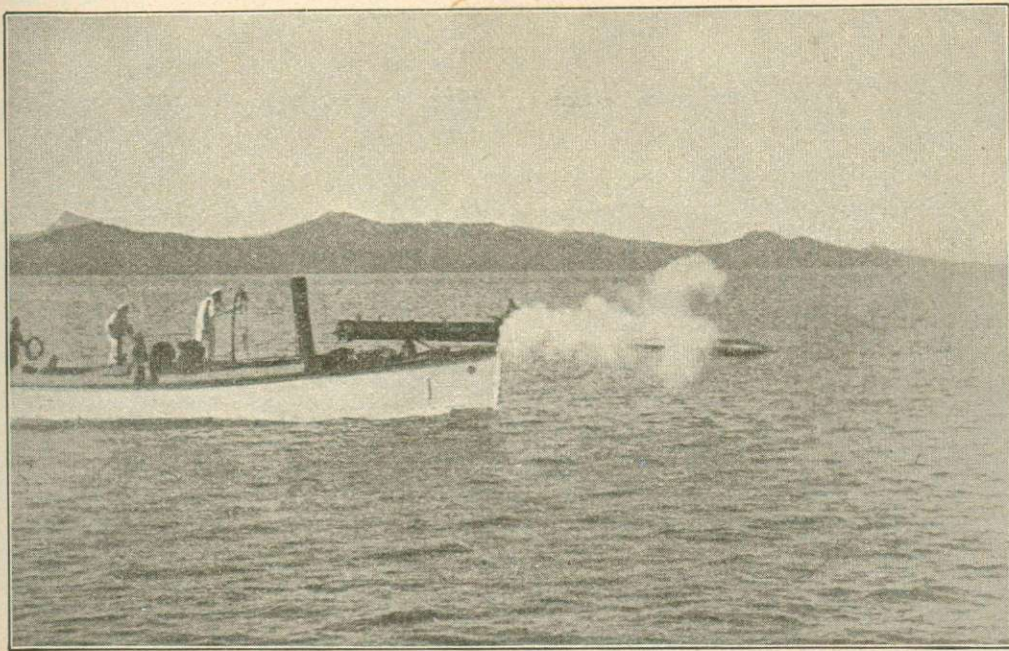
med ustanovniki in osnovatelji tega društva, ki je velevažno za gizdavo in z vsakovrstnimi zapadno-evropskimi, brezumnimi stremljenji prepojeno petrograjsko družbo. Ves svobodni čas je posvečal Veličko temu znamenitemu društvu, ki se razprostira

že po vsej Rusiji, ter se je vedno boril za njegovo čistoto. Ko so 28. decembra m. l. vsi člani „R. S.“ obhajali svoj sestanek za prijateljsko mizo, je poslalo vse omizje svojemu ljubimcu navdušen brzojavni pozdrav v stanovanje skoraj da ne na mrtvaški oder... Vasilij Lvovič je odgovoril s četirostišjem:

Plevritom¹⁾ groznym sbityj snog,
perenosja jedva stradanja,
rodnogo „Russkago Sobranja“
ja pozabyt stihom ne mog!

Taka je torej bila oporoka Vasilija Lvoviča svojim somišljenikom in svoji domovini, katero je vroče ljubil in katera tudi njega v veke ne pozabi!

Prof. Štifter (Kaluga).



Čoln ruske ladje izpusti torpedo.

Vojska med Rusi in Japonci.

Nenadoma se je začela na daljnem Vzhodu vojska, za katero se zanima danes ves svet. In po pravici, ker se ne borita zdaj le dve državi, ampak dva svetova, dve veliki plemeni človeškega rodu. Vse velike države opazujejo razvoj rusko-japonskih bojev z veliko napetostjo, ker je nevarnost, da se zaradi raznih nasprotujočih si interesov ne vname vojska še med drugimi narodi.

Ruski in japonski narod sta morala udariti skupaj na obrežju Rumenega morja.

Rusija si mora iskati pristanišč v vzhodnih morjih, ker se drugače njene azijske pokrajine ne morejo trgovsko razvijati. Njena evropska pristanišča so zaprta, ker Švedska, Danska in Nemčija lahko ovirajo rusko brodovje. Vojna mornarica v Črnem morju ne sme skozi Dardanele. Severno morje Rusiji pač ne pomaga mnogo. Edino le na Vzhodu ob Japon-

¹⁾ Pljučnica.

skem morju si more Rusija pridobiti prosto pot za svojo mornarico. Zlasti odkar je zgradila Rusija z velikanskim trdom sibirsko železnico, je vse žrtvovala, da si ustvari tam velika pristanišča. Rusi so postavili Vladivostok na severu, a treba jim je bilo poti tudi v južne pokrajine. Zato je Rusija zasedla Mandžurijo in na njenem najjužnejšem polotoku trdnjavo Port Artur, blizu njega pa sezidala trgovsko mesto Dalnij.

Od druge strani pa steza Japonska svoje roke po azijskih pristaniščih. Japonci hočejo biti to, kar so na drugem koncu sveta Angleži. Čutijo se poklicane, da načelujejo „rumenim narodom“ in kavkaskemu plemenu iztrgajo prevlado v Aziji. Sedanji japonski mikado Mutsu Hito je japonsko državo preustrojil po zgledu modernih držav, in zlasti vo-

jaštvo izborno organiziral. Mladi Japonci so študirali na evropskih vseučiliščih in zanesli na Japonsko vestečni napredek evropskih držav. V zadnji vojski s Kitajsko so Japonci zmagali, in odtelej njihov vpliv v Aziji raste od dne do dne. Posebno mala trgovina v vzhodni Aziji prehaja v roke spretnih japonskih trgovcev.

Japonci so sklenili, da s silo poženejo Ruse nazaj. Pri tem jih na tihem podpirajo Angleži, katerih interesi se ravno tako križajo z ruskimi v Tibetu. Japonci so se neprenehoma pripravljali na boj, pri tem pa

niso izdali svojih načrtov, tako da so Rusijo napadli skoro nepripravljeno v trenutku, ki je bil zanje jako neugoden. Ruske ladje so bile v Vladivostoku zamrznjene in huda zima je bila jako nepripravna za dovažanje velikih vojaških čet iz drugih krajev tako razsežne ruske države.

Bilo je dne 7. februarja, ko je presenetilo svet kratko poročilo iz St. Peterburga: „Minister zunanjih zadev grof Lambsdorff je poslal ruskim poslanikom na raznih dvorih poročilo, da je japonski poslanik v Petrogradu izročil ruski vladi noto, s katero obvešča rusko vlado, da je Japonska sklenila ustaviti nadaljna pogajanja z Rusijo in odpoklicati iz Petrograda svojega poslanika in poslaniško osebje. Vsled tega je ruski car zapovedal, naj ruski poslanik s svojim poslaniškim osebjem takoj zapusti Tokio.“

Ta čas so pa tudi že grmeli prvi streli v Vzhodni Aziji. Lokavi Japonci niso vojske niti napovedali niti čakali odgovora ruske diplomacije, ampak ponoči napadli iznenada rusko ladjevje pred Port Arturom.

Mirno so ležale ruske vojne ladje v pristanišču pred trdnjavo v temni noči. Čisto tiho so priplule japonske napadalke. Kar naenkrat zbude ruske mornarje strašni gromi. To ni bilo gromenje topov: pokalo je pod ladjami, in takoj so bile tri težko poškodovane. Japonci so bili namerili nanje svoje torpede, najnevarnejše orožje v morskih bitkah. Torpedo plava naravnost proti ladji, na katero je namerjen, in ko zadene vanjo, se razleti in jo požene v zrak ali hudo poškoduje. Prvi napad se je posrečil: več ruskih ladij je bilo poškodovanih. A zdaj je začela ruska mornarica odgovarjati. Vnel se je hud boj, v katerem sta imeli obe stranki velike izgube. Rusko brodovje je šlo nazaj v pristanišče, Japonci so pa imeli v oblasti morski zaliv.

Dne 8. februarja pa je bil boj pri Čemulpu. Japonci so napadli dve ruski vojni ladji, kateri sta bili po daljšem boju tako poškodovani, da ju je poveljnik sam potopil, da ne bi prišli sovražniku v last.

Na suhem se približujeta obe armadi reki Jalu, ki meji med Korejo in Mandžurijo. Rusi so zgradili železnico čez zamrznjeno Bajkalsko jezero, da hitreje prevajajo vojake. Korejci, Japoncem bratski narod, pomagajo slednjim; korejski cesar je priznal celo japonsko nadoblast. Rusi so pa proglasili Mandžurijo za svojo. Ob reki Jalu pride do odločilne bitke.

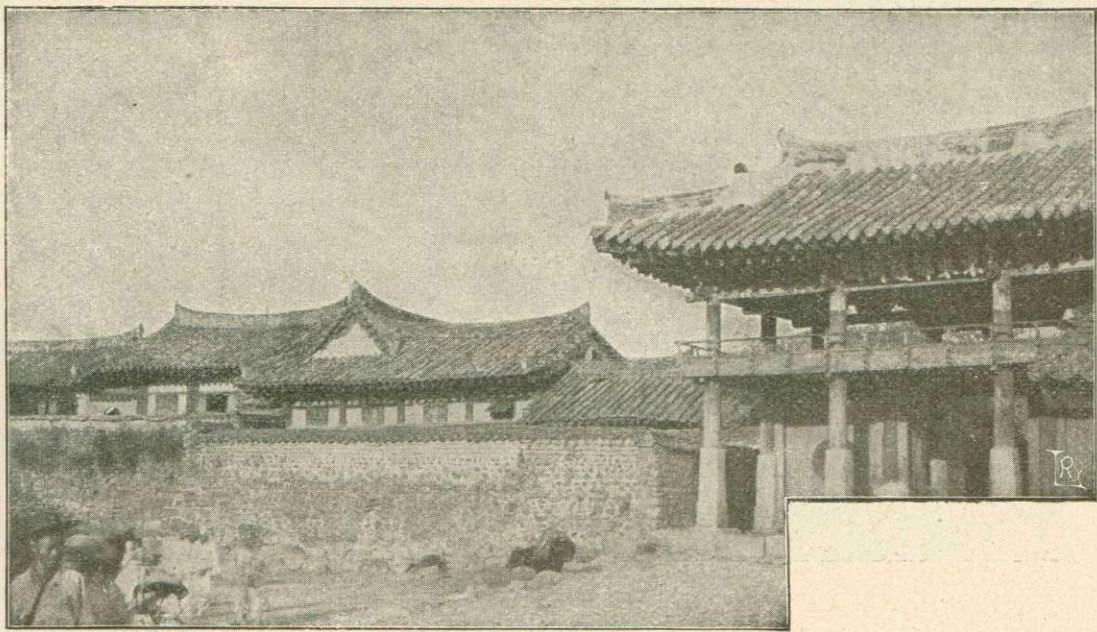
Medtem se je brodovje pred Vladivostokom oprostilo ledu in je začelo delati Japoncem sitnosti ob njihovem lastnem obrežju. Do večjega boja pa je prišlo zopet pred Port Arturjem.

Dne 23. februarja so Japonci poslali proti Port Arturju pozno ponoči štiri torpedovke in več starih parnikov. Te so hoteli potopiti ravno ob vhodu ter tako zamašiti pristanišče, da Rusi ne bi mogli vun. Zraven so pa hoteli nastaviti velike množice razstrelilnih snovi, katere bi pognale v zrak ruske ladje, ki bi hotele oprostiti pristanišče. Ob eni popolnoči — bila je temna noč brez zvezd — so prišli Japonci, da izvrše svoj zavrtni naklep. A ruska velika bojna ladja „Retvizan“, ki je stala ob vhodu v pristanišče, je zapazila napad in začela streljati. Vnel se je boj, v katerem so pomagali Rusom tudi topovi s portarturske trdnjave. Boj je trajal do četrte ure zjutraj. Japonci so izgubili več ladij in bežali. Tudi tretji napad čez dva dni je bil odbit.

Koreja.

Vojska med Rusijo in Japonsko obrača oči vsega sveta na deželo, ki leži med njima, in kjer se morata zadeti obe vojskujoči sili v odločilnem udarcu. Kavkaško in mongolsko pleme, ki se borita za nadvlado v Vzhodni Aziji, sta se srečala v Koreji. Na tem bojišču se odločuje zdaj velepomembna borba, ki bo mogočno vplivala na svetovni razvoj.

Prepogosto pomenja ime samo željo, ki se pa nikdar ne izpolni. Tako so se tudi Korejci zmotili, ko so svojo domovino imenovali Korejo, „deželo vzvišenega jutranjega miru“ ali „mirno deželo na vzhodu“. A mir jim ni bil že davno več odločen; imajo pač to nesrečo, da stanujejo ravno med dvema močnima sosedoma, in zdaj jim je grozil ta, zdaj zopet oni. Že pred dvatisoč leti, ko je bilo na polotoku med Rumenim in Japonskim morjem polno



Iz korejskega mesta.

malih držav, so prišli Japonci čez morje in so si hoteli deželo osvojiti. Od zahoda pa so prišli Kitajci. A Kitajci so dali več kot vzeli. Oni so zanesli kulturo v deželo, svilorejo, papir in pismenke, Buddhovo in Konfucsejevo vero. Pa Korejci so hoteli biti samostojni in so se zavezali z Japonci, da se osvobode Kitajcev. Toda kmalu so morali Kitajsko poklicati na pomoč, da preženo Japonce iz dežele. To se je ponavljalo, dokler ni slednjič korejski kralj postal kitajski vazal. Ta nadvlada ni bila težka; vsako leto je kralj poslal mal davek v Peking; zato pa je dobil od kitajskega cesarja koledar za prihodnje leto. Korejci so se popolnoma zaprli v svojo deželo: proti Japoncem jih je ločilo morje, napram Kitajski so si napravili umetno mejo. Korejski kralj je namreč zapovedal, da ne sme nikdo stanovati v dolini Hunkiang. Vsa kupčija in vse občevanje s sosedi mora prenehati; kitajski trgovci smejo priti na Korejo samo

trikrat na leto v semenj. — Tako so se torej Korejci zaprli in so bili zaprti 300 let. Pred tridesetimi leti pa so jeli trkati na korejske duri razni evropski preiskovalci ter niso odnehali preje, da so Korejci morali dvigniti svoj zastor — in tedaj se je pokazala v deželi marsikaka posebnost.

V zaprti korejski deželi je vladala needinost med rodovi. Ljudstvo je razdeljeno v plemiče, svobodne in sužnje. Korejski malikovalski duhovniki so pri svojcih na jako slabem glasu, če niso kaki „preroki“ ali „vedeževalci“. Izjemo delajo v tem oziru samo „vojaški duhovni“, ki stanujejo po hribih okrog glavnega korejskega mesta Söula. Mimogrede bodi omenjeno, da je to mesto jako zanemarjeno, ter ni nikakor podobno kakemu evropskemu mestu. Ljudje

da ga mora imeti privezanega na glavi. Odlični Korejci pa nosijo klobuke s širokimi, ravnimi kraji. Kadar gre Korejec na kako slavnost, tedaj nikdar ne obleče samo ene obleke, marveč obleče hlače na hlače, jopič na jopič in čez še suknjo na suknjo. — Korejska hiša je majhna, ilovnata in s slamo krita. V hiši sami ni peči; v kleti imajo kuhinjo in pod hišo je napeljan rov, po katerem odhaja dim; tako si Korejec greje svojo hišo. Okna ima zalepljena z oljnatim papirjem. Sploh se rabi papir na Koreji za najrazličnejše potrebe. Porablja jo ga domalega za vse: za obleko, črevlje, še celo posodo delajo iz njega; po tleh ga polagajo kakor pri nas linolej.

Sodišče na Koreji je jako strogo; natezalnica je še v rabi; zakon pa večinoma kaznuje s smrtno kaznijo. Rodbina je na Koreji kaj obsežna — najbolj oddaljeni sorodniki pripadajo isti rodbini. Za vsakega sorodnika in ob vsaki uri so odprta gostoljubna vrata v korejski hiši. Najlepša čednost Korejcev je ljubezen starišev. Ubogljivi otroci so za zmeraj odproščeni davka. Žena je brezpravna; Korejec tako malo spoštuje ženo, da deklicam ne daje nikakih imen; brez imena je potem tudi žena... Korejci neki ljubijo glasbo, ali sosebnost so strastni igravci. Igrajo pa domino in šah. Tudi odrasli Korejci spuščajo pri igračah v zrak papirnate zmaje...

J. D.



Korejci.

stanujejo v ilovnatih in s slamo kritih hišah. Tudi uradniki na Korejskem ne uživajo nikake časti in so jako slabo plačani, zato pa izkoriščajo revno in bedno ljudstvo, ki kaj malo pridela na večinoma kamniti zemlji.

Deželo vlada zdaj cesar — do lanskega leta se je imenoval kralj. Ljudstvu je strogo prepovedano imenovati cesarjevo ime; šele po njegovi smrti ga sme zvati imenom. Kralj je strogo vladal svoje ljudstvo. Vsak večer so goreli po gorah kresovi, ki so naznanjali v glavno mesto, se li deželi bliža sovražnik in če je v deželi sami mir ali ne.

Korejec je pravi original v svoji noši. Nosi debele nogavice, široke hlače, jopič in po vrhu srajci podobno suknjo. Klobuk mu je visok in toliko ozek,

da ga mora imeti privezanega na glavi. Odlični Korejci pa nosijo klobuke s širokimi, ravnimi kraji. Kadar gre Korejec na kako slavnost, tedaj nikdar ne obleče samo ene obleke, marveč obleče hlače na hlače, jopič na jopič in čez še suknjo na suknjo. — Korejska hiša je majhna, ilovnata in s slamo krita. V hiši sami ni peči; v kleti imajo kuhinjo in pod hišo je napeljan rov, po katerem odhaja dim; tako si Korejec greje svojo hišo. Okna ima zalepljena z oljnatim papirjem. Sploh se rabi papir na Koreji za najrazličnejše potrebe. Porablja jo ga domalega za vse: za obleko, črevlje, še celo posodo delajo iz njega; po tleh ga polagajo kakor pri nas linolej.

Kant in protestantovstvo. Radi očitajo katoliški cerkvi, da omejuje svobodno znanstveno raziskovanje. Čudno, da tega ne očitajo protestantizmu, ki se je že večkrat pokazal v tem oziru nestrpnega in nedoslednega. Ko je izdal kraljevski filozof svojo knjigo „Religion innerhalb der reinen Vernunft“, je izšel l. 1794. kabinetni ukaz, ki je karal Kanta in mu očital, da ponižuje krščanstvo. Kantu se prepoveduje, da ne sme o tej tvarini več predavati. Ta kabinetni ukaz je provzročil minister Wöllner, bivši protestantski pridigar. Kant se je zagovarjal v posebnem spisu, v katerem obljubuje, da se bo v svojih predavanjih izogibal vsakaterih izjav o verskih stvareh. Ko je umrl Friderik Viljem II., kateremu je bil Kant to obljubil, je pa mislil, da ga več ne veže obljuba, in je zopet predaval o verskih stvareh po svojih

nazorih. In danes je Kant oficielni modroslovec protestantizma!

Zgodovina Združenih držav severnoameriških. Zbor angleških zgodovinarjev izdaje veliko delo „Cambridge Modern History“. Kot sedmi del te zbirke je izšla zdaj „History of the United States“. Posamezne oddelke so napisali razni strokovnjaki.

Pesnik zionizma: Morris Rosenfeld. Hebrejski jezik ni izumrl, ampak še živi med judovskim ljudstvom. Seveda ni čist, ampak pomešan z različnimi tujimi elementi, ki ga razločujejo od svetopišemske hebrejščine. Razlikujejo litavsko, poljsko, rumunsko in angleško narečje. V litavskem narečju peva največji sedanji judovski pesnik Morris Rosenfeld. — Rojen je bil leta 1862. v ruski Poljski. Oče



Korejski cesar Yihöng.

mu je bil ribič. V judovsko šolo je hodil v Varšavi. Z osemnajstimi leti je prišel na Holandsko, kjer je bil pol leta brusač diamantov. Odtod je šel v London. Tu je tri leta delal v krojaških delavnicah. Po dnevu je šival, ponoči pa pisal. V nezdravih krojaških delavnicah si je pokvaril zdravje in šel v Ameriko. Tukaj je kmalu postal sotrudnik glavnih judovskih listov. L. 1898. je izdal svoje „Pesmi iz ghetta“, ki so kmalu zaslovene med vsemi Judi. Preveli so jih Judje v razne druge jezike, Maksim Gorkij na rusko, Vrchlický pa na češko. Rosenfeld opeva žalostno osodo judovskega ljudstva in proslavlja moderno gibanje tega naroda, ki je znano pod imenom zionizem. Iz „ghetta“ hoče privedi Jude do časti, slave in moči v neodvisni, mogočni državi.

Najmlajša pisateljica je gotovo Marija Peary, hči znanega preiskovavca severnih krajev. Stara komaj devet let, je napisala knjigo, v kateri popisuje običaje in igre eskimoskih otrok. Rojena je bila na severu, in tamošnji prebivalci so jej dali ime Ah-Ri-Gui-Tu. Če kdo naših čitateljev še ne razume eskimoskega jezika, mu povemo, da pomeni to: „Otrok snega“.

Ženska v javnosti. Angleška vlada je izdala statistiko, iz katere se vidi, da je bilo na Angleškem začetkom leta 1902. 170.000 učiteljic, 2200 pisateljic, 3700 slikaric, 56.000 gospic v prodajalnah, 400 potnih agentinj, 8 sprevodnic v omnibusih, 212



Korejska dvorna plesalka.

zdravnic, 3 živinozdravnice in 140 zobozdravnic. Poleg teh je bilo 280 delavk pri pogrebnih društvih in 55 dimnikaric.

Žarki N. V francoski znanstveni akademiji je predaval Charpentier o izžarevanju živih organizmov. Mislili so, da pri izžarevanju takozvanih N-žarkov vpliva gorkota. A pokazalo se je, da te žarke izžarevajo tudi živali z mrzlo krvjo, da so torej neodvisni od gorkote. Stisnjenje mišic pomnožuje izžarevanje. Ako se stisne živec, se tudi pomnoži njegovo izžarevanje; posebno se to opazuje pri živčnih centrih. Podobno izžarevanje so dokazali tudi že pri rastlinstvu. Najbolj žarevajo rastlinice, kadar klijejo.



A. BREZNIK.

SLOVARSKI NAVRŽKI.

jèdèt, medmet, vzklik, tudi **j e d e t a**, rabi v začudenje: Jezus Marija! (Ihan.) Jedet je postalo iz sv. imena Jezus. Kakor se ljudstvo ogiblje, izgovarjati nekatere kletvice naravnost, kakor bi se morale glasiti (primerjaj spodaj preklemanski), tako se boji izrekati po nepotrebnem tudi najsvet. imena; zato jih preobrazi po svoje, češ da tako ne bo greh. Izpremeni pa tiste glasove, kateri so najbolj karakteristni za dotično ime; tukaj je to gotovo glas „s“, zato so prikrojili besedo v jedet; da je jedet res iz Jezus, je razvidno iz tega, ker se glasi vedno v zvezi **j e d e t p o m a g a j!** Pristavek **p o m a g a j** se se je ohranil še od tedaj, ko se je nam. j. govorilo Jezus. **J e d e t a** iz jedet je pa po analogiji sličnih medmetov na -a kakor jemnasta itd. Delovati pa je mogla analogija šele, ko se je pozabilo, da je jedet iz Jezus.

ka'menček, čka, s. m., neke vrste trda, kislajabolka. (Vesalo.)

kamènō'lica, e, s. f., neke vrste hruške. (Naklo.)

karu'n, u'na, s. m., kljuse, der Gaul, ein schlechtes Pferd. (Breznica.) Rabi se tudi za metaforično psovko slabemu, ničvrednemu človeku.

kaši'na = petozrnc = redka kaša. (Ihan.)

ka'snica, e, s. f., neke vrste hruška. (Dob.)

ké'pniti, nèm, v. pf. k kepati, kepati v. impf. Pl. (Gorenjsko nad Kranjem dalje.)

ki'sèlica, e, s. f., neke vrste kislajabolka, Sauerbirne. (Ihan.)

ki'sèlček, čka, s. m., neke vrste jabolko, Sauerapfel. (Ihan.)

klamza'ti, a'm, v. impf., težko hoditi. (Ihan.) Stari, bolehní ljudje klamzajo. **Klamzati** (kwamzat, am) govore le starejši ljudje, mlajši pa že izpuščajo w: kamzat, kamzam.

klenič, i'ča, (k^hln^hč, i'ča), s. m., der Weissfisch, leuciscus. (Ihan.) V tem dial. onemí pogosto za l, n in r-om kak samoglasnik (in to najraje mehek), tako mora prevzeti zlogov povdarek l, n in r; to se pravi, postati mora zlogotvoren ter nastopi kot ^hl, ^hn in ^hr. Primer: k^hln^hč (klenič), ^hncój (nocoj), ^hrs-níca (resnica) itd.

klofu'tarica, e, s. f., usmiljena sestra; rabi se v preprostem govoru, sicer pa velja le za psovko. (Ihan.) Ime je od one bele raši-

vine „klofu'te“ (= ein schlechter Hut, Pl.), kakršne nosijo usmiljenke na glavi za pokrivalo.

ko'čiti, kočim, v. impf., sedeti na jajcih in dajati glas kòk od sebe. (Ihan.) Koklja najpoprej koka (to je znamenje, da hoče valiti); če ji nato dajo jajca valit, tedaj **ko'či**. Kokošji glas (ko'k) je v obeh slučajih isti, le da se poznamenuje prvič s kokati, drugič pa s kočiti.

kokota'rna, e, neke vrste hruška. (Ihan.) Glede bes. prim. kokotinka, Brunelle. Pl.

kola'čnik, a, m., posoda, v kateri pekó kolač. (Virmaše.)

kola'jsati, am, v. impf., lajhati, hin und her treiben. (Ihan.)

ko'lca, lc, s. n. pl. Komur izpodleti kaka nameravana stvar, pravijo, da vozi kolca. (Naklo.) Pripomnim, da govore v Ihanu tu l kot srednji, indif. l, kolca; v Naklem in drugod po Gor. pa je vsled analogije l-a pred soglasnikom nastopila bilabializacija l-a; govori se: kowca. V knjigi se seveda govori in piše l, ker je od kolo.

kolj'ari'ja, e, s. f., klanje, klavčeva obrt, die Schlachtung. (Ihan.) Tvorba je naslonjena na take, ki imajo končnico ar že v svoji podstavi, na katero pride šele ija, n. pr. kramarija, iz kramar + ija. Tvorbe brez prehodne podstave na ar so še: bedarija, mazarija, oslarija itd. Tu naj omenim, da se poznamenovanja za obrti tvorijo posebno rada s to priponko (arija), naj si že bo ar v podstavi ali pa tudi ne. Tu imam še drobnarija, Kurzwarenhandlung, ki pa je najbrž po krčenju iz drobninarija, ker je drobnina in drobninar v rabi. Priponka arija je nem. vpliva. — Kar se tiče podstave kolj-, je le-tu iz sedanjikovega debela namestu pravilno iz nedoloč. kla-. Toda ta „nepravilnost“, da imamo tvorbe iz sed. nam. iz nedoloč. debela, se nahaja pri glagolu že v staroslov., n. pr. part. praet. pass. ^{искоলেখ} Mat. 22, 4. Mar. Zogr. Assen.; Euch. 196.17; za ^{коলেখъ} Supr. 244. 23; 315. 19. Vondrák (Altkirchenslavische Grammatik. 230) sodi, da so te oblike iz sedanjikovega debela starejše mimo onih iz nedoločn. kla-. Neorganska tvorba in mala razširjenost kaže, da je tvorba — sploh vse na arija — mlada.

kolovô'znica, e, s. f., neke vrste hruške. (Ihan.)

komô'lèc, lca, m. = kolenec, komolčna priprava pri ojesu, kamor se natika trikelj. (Tunjice.)

komu'lica, e, s. f., le v zvezi s komulico, skriti, popolnoma se potopiti v vodo. (Ihan.) Kadar se otroci kopljejo, se mora vsak, preden gre iz vode, enkrat toliko potopiti, da se nič ne vidi iz nje; tedaj skrije komulico. Manjši se tega seveda bojé, toda ker je razširjena vraža, da nesó drugači hudiča očetu in materi domov, jih večji proti njih volji ponavadi pomečejo v vodo.

kó'sèlj', eljna, duša Pl., oni krompir, kateremu obrežejo klice, da ni več za saditev; pripravljajo ga za v jed. (Ihan.)

kó'slj'ènka, e, s. f., jed iz krompirja, repe in kolerab. (Ihan.) Tvorba iz podstave koselj, eljna (glej prejšnjo bes.) in priponke ka, ki tvori samost. iz pridevnikov.

kó'tnica, e, s. f., neke vrste hruška. (Ihan.)

ko'zast in kó'zji, adj., ničemern, putzsüchtig, hoffährtig. (Črni Vrh nad Idrijo.)

krava'ti, a'm, v. impf., po živinsko piti. (Ihan.) Vodo, vino, žganje itd. kravati. Na ta glagol se nanaša tudi reklo pijan kot krava in metaforična psovka krava: pijanemu človeku. Sestavljenki: nakravati, okravati se. Enakega pomena:

krava'riti, a'rím, v. impf., kravati, po živinsko piti. (Zminec.) Tu ni misliti na podstavo kravar v pomen Kuhknecht, ampak priponka ar se je priteknila na prejšnji glagol krava-ti tako, da je pomen tem poniževalnejši.

kravi'sče, a, s. n., za en prst debela gošča, katera se v kadi nabere na zelju. (Ambrus.)

kra'vjak, a, s. m., klobuk iz prav slabe klobučevine. (Lipoglav.)

kregu'lj'nica, e, s. f., neke vrste hruška, orešje debelosti. (Velesalo.) Podstava kregulj, die Schelle.

krepeni'na, e, s. f., krepalina, umgestandenes Vieh. Pl.

kró'pnica, e, s. f., pomaranča, katera se vtakne v krop, da se potem ne dá rada sekati. (Ihan.) Če pri velikonočnem sekanju staknejo, da je pomaranča kropnica, velja navada, da jo dotičnemu vzamejo.

krkali'kati, am, verb. impf., rollen machen, wälzen. (Ihan.) Iz podstave kata ali kota se je po vokalni harmoniji ali s pritaknjenimi priponami ali po metatezi razvilo več oblik kakor kataliti, kataljati, kotljati (se), kotaljati, kotaliti, kotalicati, takaliti, takalikati, takaljati Pl., katalûcati, ki jo imam iz Idrije, in še več sličnih. Tudi naši varianti bo podstava kata, kjer se je t premenil v k (veliko primer iz domačih in izposojenih besedi), na to pa pristopila pripona likati, slična prejšnjim licati, lucati, likati; v obliko kakalikati je vsled kakofonije moral priti med prva dva k-a glas r (evfonski r) za a, kakor imamo primerov v slučajih kakor frfotati iz fofotati, mrmrati poleg mimrati (Miklošič, Vergl. Gram. I, 488), prper, poleg peper, poper (štajersko); v staročešk. spomenikih tytrati za starosl. трѣтрати (sonum edere) je pa primer za nasprotni slučaj (Archiv für sl. Ph. XI. 118.). Štrekelj (Morph. d. Görzer Mitt. Karstdial. 92) svedoči, da govore na Krasu krko, krkokrat za kolko(krat). V vseh teh slučajih je stopil med dva enaka konzonanta zaradi blagoglasja sonans r, namesto takega vokala ali celo diftonga. Ker sem že ravno pri r-u, naj navedem še nekaj zgledov, da se spozna, kako gibljiv da je r in kako da se včasih vtika, včasih pa izpahuje, kakor ravno nanese blagoglasje. Namesto vokalov nastopa: fržow za fižol (Ihan), grtanec za goltanec; prdprda za podprda; pestrna za pestunja (Ihan); krčkej za količkaj, trko za tolko, Štrekelj (l. c. 92); zadr'kle za dokler (v javornišk. dial.); Šašelj, „D. in Sv.“ 1897. 544 navaja: strpicati iz stopicati, cvrliti iz cviliti, cvrčati iz cvičiti itd. Narobe pa je postal večkrat kak vokal za etim. r, n. pr. Cengrob za Crngrob (zu Ehrengruben); Čenovršec za Črnovršec, Čenovrh za Črnovrh (Črnovrh nad Idrijo); dežela je nastalo iz držela; Küzmics, Nôvi zákon. 253 še piše držela. Tako je razložiti tudi glag. sobotati = schnaufen iz srbotati (v Ihanu se govori oboje obliki za isti pomen), ne pa kakor Pl. (II. 528 sobotati) misli iz sopotati sopsti; obe obliki spadata pod kor. sreb-. V izposojenkah odpade r: potopirnica, Butterbirne (Ihan), patanošter, Paternoster (Ihan), Tornister: keništra, Štrekelj (ib. 60), šaglanček (Zbornik II) na Vačah šarglownčrk. Več o vtikanju in izpadanju r-a glej „Cvetje“ III, 1.





ŽALOSTNA MATI BOŽJA.

RAFAEL DONNER.

PRILOGA „DOM IN SVETU“ 1904, ŠT. 3.

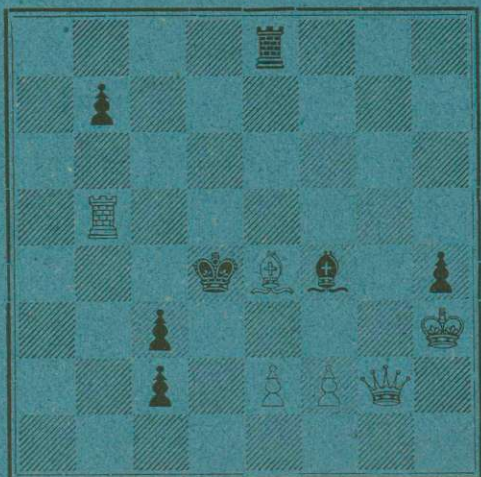
FOTOGRAFIRAL FRAN KOTAR, LJUBLJANA.

ŠAH.

Naloga št. 124.

Jan Hliněný.

Original.

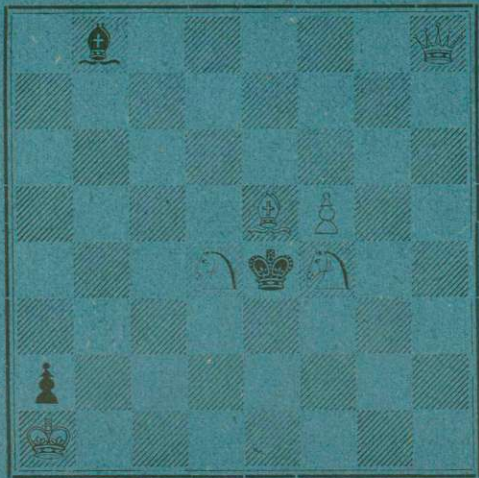


Mat v tretji potezi.

Naloga št. 125.

R. Braune.

Original.

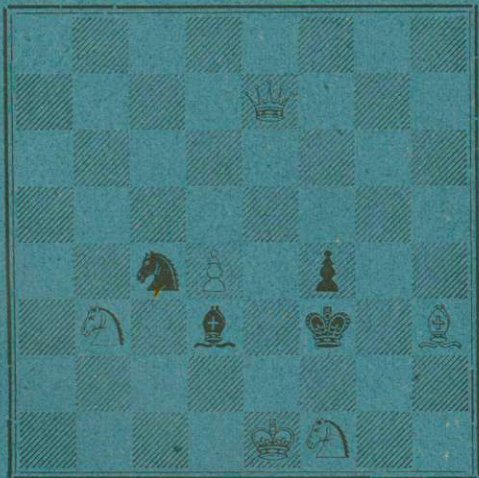


Mat v tretji potezi.

Naloga št. 126.

Dr. Palkoska.

Original.



Mat v drugi potezi.

Naloga št. 127.

Fr. Schröder.

Beli: Ka5, Td4, h5, Lg3, Sc3, p b3, g4.

Črni: Kc5, p c6, e5.

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 128.

† Sofija Schett.

Beli: Kb1, Db7, Sa3, a4.

Črni: Kb3, p b4, b5.

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 129.

J. Berger.

Beli: Kb5, Dc2, Sb4, p f2.

Črni: Kd4, Sb2, p b6, b7, e5.

Mat v drugi potezi.

Rešitev nalog v 1. številu 1904.

Nal. št. 112. 1. Le1, Lx f3; 2. Sc6+ itd. 1. — Lg2; 2. Sg4+ itd.; 1. — g4; 2. Sg6+ itd. — Naloga št. 113. 1. Sg3, h4 x g3; 2. Kg2 itd. 1. — h3; 2. Kh2 itd. — Nal. št. 114. 1. c4! ♖ 2. D, T mat. — Nal. št. 115. 1. Td2, Sx d2; 2. Sc5! itd.; 1. — Sa3+; 2. Kb3 itd. — Nal. št. 116. 1. Sf4 ♖; 2. D, S, p mat. — Nal. št. 117 (beli stolp stoj na d5), c4 — c5 ♖; 2. p, D, T mat.

Šahovska književnost.

V čilem založništvu C. Brügel & Sohn, Ansbach, je izšla knjiga „Schachjahrbuch für 1903“ (VIII in 196 strani v 8^o). Stane elegantno vezana 2 marki. Šahovskemu svetu podaja tukaj L. Bachmann lepše in važnejše partije iz raznih turnirjev v l. 1903. Nalog prireditelj ni priobčil nobenih, ker so ravno v minulem letu izšle večje in manjše zbirke. Priporočamo knjigo vsem prijateljem praktične partije, kateri niso naročeni na šahovske časnike, dasi posamezne opazke pri partijah ne bodo škodovale tudi naročnikom šah. časnikov. V isti zalogi so izšli tudi „Leetopisi“ za 1894 — 1903. Turnir v Monte Carlu je v najboljšem tiru; začel se je 8. februarja.



NARODNO BLAGO.

KAJ BI JAZ NE B'LA VESELA.

PRIOBČIL J. SLAPŠAK IZ TREBELJSKE ŽUPNIJE.

Kaj bi jaz ne b'la vesela,
ker 'mam v hiši šuštarje!
Meni delajo, meni šivajo,
nove šulne delajo.
Nič predolge, nič prekratke,
saj ne bom plesala v njih,
le namiroma bom ležala,
mrtva bom počivala.

Kaj bi jaz ne b'la vesela,
ker 'mam v hiši mojškre tri!
Meni delajo, meni šivajo,
novo obleko delajo.
Nič predolgo, nič prekratko,
saj ne bom plesala v njej,
le namiroma bom ležala,
mrtva bom počivala.

Kaj bi jaz ne b'la vesela,
ker 'mam v hiši tišlarje!
Meni delajo, meni tešejo,
novo rakev delajo.
Nič predolgo, nič prekratko,
saj ne bom plesala v njej,
le namiroma bom ležala,
mrtva bom počivala.

Zapisala Neža Miklič.

SKRIVALNICA.



Kje je orožnik?